

فاطمہ

(ہندکووان تریمتاں دا ہندکو رسالہ)

گندھارا ہندکو اکیڈمی

ضابطہ

اداریہ

کسی بی زبان دی ترقی دا انحصار اُزے بولنڈے ولیاں تے ہوندا وے۔ جتنا اُس زبان دے بولنے تے سمجھن ویں
وے زیادہ ہوسن اتنا ہی اوزبان ترقی کرسی۔ زندہ قوم اُپڑی مادری زبان اچ گل کرنے تے فخر کردیاں۔ ہندکو
زبان جھیرڈی کہ اس صوبے اچ دوسرے نمبر تے بولی جائے ولی بڑی اہم تے قدیمی زبان اے۔ اُزے بولنے وے
لوک اچ اس زبان تے فخر کردین۔ ہندکو زبان دے محققین شاعر تے ادیبان دے مطابق ہندکو دی ترویج و ترقی
وسے حکومت نوں اُپڑا کردار ادا کرنا چاہیدا یا برے بوجہ اوہ ایہہ کم نہ کر سکے تے اس کمی داتدارک لوکاں نے
تعظیماں بنڑا کے کیتا۔ اس سلسلے اچ خاص کر گندھارا ہندکو بورڈ نے اُپڑا بھر پور کردار ادا کیتا تے اس زبان دی ترقی
وسے کئی اہم کم کیتے۔

تواڈے ہتھاں اچ ہندکو دے ادبی رسالے ”فاطمہ“ دا چوتھا شمارہ وے۔ اس سی پہلے گندھارا ہندکو بورڈ دے تحت
”فاطمہ“ دے تین (3) کامیاب شمارے منظر عام تے آچکے ون۔ فاطمہ رسالہ شروع کرنے دا بنیادی مقصد ہندکو
وان تربیتاں اچ ہندکو زبان لکھنویں تے بولنڈے اچ دلچسپی پیدا کرنا یا۔ اس مقصد نوں ذہن اچ رکھ دے ہوئے
سانے دن رات خواتین نال رابطے جاری رکھے اُناں نوں ہندکو لکھنویں وسے متحرک کیتا۔ شروع شروع اچ ایہہ
کم بڑا مشکل ایہہ آہستہ آہستہ ہندکو وان تربیتاں نے نہ صرف بہترین مضامین لکھ کے پچوئے بلکہ ہندکو اچ
شاعری بی کیتی تے رسالے وچ شائع ہوئی۔ خواتین دے نال نال سائے مختلف سکول، کالجاں دی بچی آں نوں بی
متحرک کیتا تے اُناں نوں بی ہندکو سکھ تے ڈرامے لکھ کے دتے۔ جھیرڈے اناں نے مختلف پروگراماں وچ پیش
کیتے تے ساڈی انہاں ای کوششاں دا نتیجہ وے کہ اس کمیونٹی دے لوک ہونڈ فخر نال کہندین کہ ”اسی ہندکو وان
آں تے ساڈی اُپڑی زبان تے فخر اے“۔ قارئین سی گزارش اے کہ اے رسالہ پڑھنے سی بعد اُپڑی قیمتی رائے
سی ضرور آگاہ کرو۔

سرپرست: اعجاز احمد قریشی

ٹیکننگ ایڈیٹر: محمد ضیاء الدین

مدیر: حنا طاہر

کمپوزنگ: ذیشان غزنوی

پروفنگ: پروفیسر محمد عادل

ڈیزائننگ: علی اویس خیال

مصادرنگ: ثاقب حسین

مُل: 100 روپے

شمارہ: جولائی، دسمبر 2019ء

پرینٹرز: جی ایچ اے لیزر پرنٹنگ

پبلشر: گندھارا ہندکو اکیڈمی، پشور

مجلس مشاورت

ڈاکٹر عدنان محمود گل، ڈاکٹر صلاح الدین، احمد ندیم اعوان،
خالد سلطان خوجا، ضیاء الحق سرحدی، سکندر حیات سکندر،
صادق صبا، رفیق کامران، ڈاکٹر شمیمہ زاہد، آفتاب اقبال
بانو، آفتاب احمد، محمد عاطف حلیم، وسیم شاہد، سید کامران شاہ،
محمد نوید قریشی، محمد نعیم صدیقی، حاجی احسان الہی، کرنل سکندر
ضیاء، سلمان حیدر، شرافت علی مبارک، صوفی بشیر احمد رانی،
شاہد مسعود، محمد رفیع، انجینئر صدیق اعوان، ناصر حسین، سعید
پارس، تسلیم حسین ایڈووکیٹ، اُستاد صوفی بشیر احمد۔

انٹرنیشنل بورڈ

صدر، نارتھ امریکہ چیپٹر: ڈاکٹر احمد حسین

نائب صدر، نارتھ امریکہ چیپٹر: عتیق احمد صدیقی

صدر، کینیڈا چیپٹر: آفتاب اقبال بانو

نائب صدر، کینیڈا چیپٹر: ڈاکٹر شمیمہ زاہد

صدر، یو کے چیپٹر: ذوالفقار بھٹی

کوآرڈینیٹر یورپ سرکل: ڈاکٹر ارشد جاوید

گندھارا ہندکو اکیڈمی پشور

2 چنار روڈ، آبدارہ، یونیورسٹی ٹاؤن، پشاور

ای میل: ghbpakistan@gmail.com، ویب سائٹ: www.gandharahindko.com، رابطہ نمبر: 24-9216223-091

حصص ترتیب

صفحہ	تحریر	موضوع	شمار
۴	افشاں انجم	حمد	۱
۴	بشری فرخ	نعت رسول مقبول ﷺ	۲
۵	پروفیسر ڈاکٹر اہم سلمیٰ	علم و عرفان دا عظیم و شان مرکز (مولوی جی)	۳
۵	نور العین	فَبَآئِيَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ	۴
۶	حفصہ حبیب	زبان تے تہذیب ہک اہم پہلو، علم و اخلاقی قدراں وسطے	۵
۸	افشاں چشتی	اقوام متحدہ دا وضع کردہ بچیاں دے حقوق دا معاندہ	۶
۱۲	فوزیہ بشیر علوی	مرد مسلمان	۷
۱۳	ڈاکٹر ترین گل	کے۔ پی۔ کے وچ تائیش اقداری تبدیلی	۸
۱۸	نصرت جمید جنجوعہ	کشمیر وچ پہاڑی زبان دی ترقی و ترویج	۹
۲۰	قدسیہ قدسی	کہار کہروندے	۱۰
۲۲	پروفیسر شرف مبشر	گورنمنٹ فرٹھیئر کالج دا تریبیاں دی ترقی وچ حصہ	۱۱
۲۴	پروفیسر غزالہ رومی	ہندکوڈے دی اہمیت یونیورسٹیاں تے کالج اچ	۱۲
۲۵	جتاروف	کوباٹ اچ بولی جائزیاں والی ہندکوڈے والی ہندکوڈے جاہزہ	۱۳
۲۶	افشاں انجم	ہندکوڈے واناں دے رسم و رواج تے ریتاں	۱۴
۲۹	پروفیسر شمیدہ عفت	پشاور دی تاریخی عمارات	۱۵
۳۰	فوزیہ بشیر علوی	ہزارے وال کس دے نال (ہندکوڈے)	۱۶
۳۱	افشاں انجم	محبت مردی نئی	۱۷
۳۲	افشاں انجم	غزل	۱۸
۳۲	نبیلہ یوسف	زبانناں وچ ہک زبان ہندکو	۱۹
۳۳	عائشہ کنول	نظم (ہندکو) من کا کنول	۲۰
۳۴	عائشہ کنول	ہندکو ساڈی مادری زبان	۲۱
۳۴	رائی بانو	(ہندکو نظم) میرا بچپن وائس دے دے	۲۲
۳۵	نائمہ اقبال	کم عقلی دی سزا	۲۳
۳۶	حناطا ہر	تہی رائزی	۲۴
۳۷	حناطا ہر	قرآنی معلومات	۲۵
۳۷	نوشین قمر	اس معاشرے وچ ماواں دا کردار	۲۶
۳۹	فوزیہ بشیر علوی	موم دی گڈی (نظم)	۲۷
۳۹	صباح گل	عورت تے سوشل میڈیا دے اثرات	۲۸
۴۰	ظلی ہما	معاشرتی تربیت	۲۹
۴۱	حناطا ہر	ہندکو نعتیہ مقابلہ (رپورٹ)	۳۰
۴۲	افشین لیاقت	ماں	۳۱

نعت رسول مقبولؐ

بشری فرخ

جد حاضری تیرے دردی قبول ہو جاوے
تا لمحے لمحے دی قیمت وصول ہو جاوے

خدا سی منگاں جدو آپ دے وسیلے نل
ہر پک دعا میری فوراً قبول ہو جاوے

نہ کوئی خوف قیامت رہوے اُزے دل وچ
کہ جس دا بلجائے ماویٰ رسول ہو جاوے

درد پاک دی تسبیح کھلاوے پھل دل دا
ذرا جینیا بی اگر ایہہ ملول ہو جاوے

کدی کنیرتے آقا دی پک نظر ہووے
تا رحمتاں دا میرے کھر نزول ہو جاوے

قلم نون مدح سرائی دا فن عطا ہووے
زبان وقفِ ثنائے رسول ہو جاوے

کرم نون آپ دے بشری کدی نہ ناپ سکے
ہزار سال اگر عرض و طول ہو جاوے

☆☆☆

حمد

افشاں انجم

اول و آخر تو وین
ظاہر و باطن تو وین

تو رحیم تے تو رحمان این
ساڈے دکھاں دا درمان این

تیری ذات مجیب اے اللہ
شہ رگ سی بی قریب اے اللہ

جدو بی کوئی مشکل آئی
میرے یا ربا تنے مٹائی

یاد کراں تنوں شام سویرے
ستے بخت جگا دے میرے

آپڑے بندیاں تے مہربان این
سب دی بخشش دا سامان این

جدو بی تنوں دل سی پکارا
تیرا ای منوں ملا سہارا

انجم تیری عاجز بندی
تیری اے چنگی اے کے مندی

☆☆☆☆☆

بھی آپ دے نال رجوع کر دے اے اللہ تعالیٰ دے فضل و کرم نال انہاں دی ہر مشکل حل ہو جاندی ائی۔ دین دے معاملے اِچ بھی عموماً اہل پشور تو اڈے سی رہنمائی حاصل کر دے ریہندے ائے۔ آنجناب رحمۃ اللہ علیہ نے بعض پیش آنزے والے مسائل تے گرانقدر تحقیقی مقالے بھی قلمبند فرمائے جہاں نوں کتا پچیاں دی صورت اِچ شائع کر کے مفت تقسیم فرمایا۔ جیہڑا اس وخت نایاب ہو چکے ائے۔ برے انہاں دی ضرورت بدستور برقرار اے۔ اللہ تعالیٰ محترم جناب منظور الہی صیب قادری نوں جزائے خیر عطا فرماوے۔

☆☆☆☆☆

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

تحریر: نور العین

(خمیر گرلز میڈیکل کالج حیات آباد)

”دُئی اُپڑے پروردگار دی کہیوی کہیوی نعمت نوں جھٹلا سو“

سورۃ الرحمان وِچ اللہ نے اُپڑے رحمت دے جلوے دکھا کے ساڈے سی اے سوال چکھیے کہ عقل ہونڑے دے باوجود اسی آخر کسی طرح اُس دی نعمتاں نوں چھٹلا سلکیاں۔

صدیاں پہلے قرآن دے نزول نال جیڑی آیات نازل ہوئیاں، ہونڑی انان دی سچائی پوری دنیا واسطے منہ بولد اثبوت اے۔ سب سی پہلے تا اللہ نے سانوں بڑایا، تے اس باریکی نل انسان دے ہر اک عُضو نو تخلیق کیتا کہ ویکھنڑے والیاں دی سوچ حیران رہ جاندی اے۔ قرآن پاک دی سورۃ مریم دی آیت 67 وِچ اللہ تعالیٰ فرماندین!

”آدی نو کچھ یاد نہیں کہ اس سی پہلے وی سانے انوں بڑایا ایا، جدو کچھ وی نی ایا“

چلدے پھردے اُٹھدے بیٹھدے سانوں اللہ دی رحمت داکر ادا کرناوے کہ اس نے سانوں پیدا کیتا تے وت سانوں مسلمان داکہار نصیب کیتا۔ اس سی وڈی رحمت ہور کے ہوسی کہ قرآن دے وِچ اللہ تعالیٰ سورۃ نحل دی آیت 18 وِچ فرماندیے!

”اور اگر تسی اللہ دی نعمتاں نوں گنڈوں تاسی شمار نہ کر سک سو، بے شک اللہ

علم و عرفان دا عظیم الشان مرکز

تحریر: پروفیسر ڈاکٹر اہم سلی گیلانی

پروفیسر، جناح کالج برائے خواتین پشاور یونیورسٹی

سلسلہ عالیہ قادریہ حسینیہ دے بانی حضرت ابوالبرکات سید حسن قادری گیلانی رحمۃ اللہ ولیہ (المتوفی ۱۱۱۵ھ) گیا ہویں صدی ہجری دے آخر اِچ پشور تشریف لیائے تے اِتھے علم و عرفان دا ہک اجیا عظیم الشان مرکز قائم فرمایا جس دی دینی و روحانی تے علمی و ادبی شعاداں نال مشرق اِچ برصغیر پاک و ہند تے خطہ کشمیر جگگندار ہیا آیا تا مغرب اِچ سرزمین افغانستان نکل اس دے فیوض و برکات پہنچدے آئے۔ ذکر مدام، فکر تمام، اکل حلال تے صدق مقال آپ رحمۃ اللہ علیہ دی رشد و ہدایت دے مرکزی عنوانات ائے۔ آنجناب رحمۃ اللہ علیہ دی اولاد نے اُپڑے قول و فعل دے ذریعے انہاں تعلیمات نوں عام کرنے دا سلسلہ جاری رکھا۔ اتھوتک کہ آپ دی اٹھویں پشت اِچ جامع شریعت و طریقت، مفسر قرآن، شارح حدیث حضرت علامہ سید محمد امیر شاہ قادری گیلانی صاحب المعروف مولوی جی رحمۃ اللہ علیہ (1919-2004) نے اس سلسلہ الذہب دی شہرت و مقبولیت نوں بام عروج تک پہنچا دتا، اُپڑے علم و فضل تے اخلاق و کردار نال متقدمین مشائخ دی یاداں تازہ فرمادیتیاں۔

مولوی جی رحمۃ اللہ علیہ ساری عمر اُپڑی خانقاہ معلیٰ آستانہ عالیہ قادریہ آقا پیر جان اِچ قرآن، حدیث فقہ تے تصوف دادرس دیندے رہے، تصنیف و تالیف تے رشد و ہدایت دا سلسلہ بھی عمر پہر جاری رہیا۔ پشور اِچ پہلا مذہبی رسالہ الحسن آپ نے امی شروع فرمایا جیہڑا جد اعلیٰ حضرت ابوالبرکات سید حسن قادری گیلانی رحمۃ اللہ علیہ دے نال آپ دی والہانہ محبت و اثبوت اے۔ تحریک پاکستان، تحریک ختم نبوت تے تحریک نظامِ مصطفیٰ اِچ بھی آپ نے بڑھ چڑھ کے حصہ لیا کہ تحریک فروغ عشق رسول اِچ بھی آپ نے جیہڑا ناقابل فراموش کردار ادا کیتا اوہ سنہری حروف اُچ لکھے جانڑے دے قابل ائے۔

اہل پشور دے نال آپ دا خاندانی تے روحانی تعلق گزشتہ ترے صدیاں نال چلا آندا پیاوے۔ آپ نے اُپڑے اخلاق حسنہ تے اوصاف جمیلہ نال اس نوں مزید چنگی تے جلا جتھی۔ ایویں جووے کہ اوہ اُپڑی ہر قسم دی انفرادی تے اجتماعی مشکلات اُچ

مخشنوے والا مہربان اے“

اشرف المخلوقات دی نصیحت واسطے ارشاد اے!

”نماز پڑو، زکوٰۃ دیوتے رکوع کرنے ولیاں نال رکوع کرو۔“ (سورۃ البقرہ 43 آیت)

تا کہ دنیا دے نال نال آخرت وچ بی کامیاب ہو سکے۔ 29 اکتوبر 2013ء ”آرڈر و آلاسکا“ وچ ”گن سائٹ“ دے مقام تے آسمان تے اللہ داناں دیکھا گیا آیا جنے ویکھڑے والیاں واسطے اے سوالیہ نشان چھوڑے کہ آخر کوٹڑے جئے آسمان توں قائم کیتا ہوئے؟ جسدے حکم نال دن تے رات آندین تے اُپڑے اُپڑے مقررہ وخت تے۔ و آخر کس طرح انسان خالق حقیقی توں نی پچھا نوسکدا۔

جرمنی دے ہک پٹے تے کلمہ طیبہ درخت دی شاخاں تے لکھا ہو یا وے جنوں ویکھ کے کئی یہودیاں نے اسلام قبول کر لیتا۔ اس معجزے توں ویکھ کے کئی لوگ دائرہ اسلام وچ داخل ہوندے ویکھ کے برطانوی حکومت نے کھیت توں کنڈا تار لہا کے اتھے عوام الناس دا داخلہ ممنوع کر دتا۔

شاخاں تے لالا اللہ محمد رسول اللہ لکھا ہو نرا خدا تعالیٰ دی واحدانیت دا ثبوت اے کہ اس دی ذات دے بغیر ہو کوئی دوسرا معبود نینگا تے اس دنیا دا خالق اے تے حضور ﷺ اُس دے برحق رسول اُن۔ سانوں ساری حقیقتاں سی واقف ہو کے خدا دا شکر ادا کرنا چاندیے اس نے ساڈے تے اُپڑی نعمت جاری کیتی تے ساڈے واسطے دنیا و آخرت دونوں دی ہدایات جاری کیتیاں کہ اسی اُس دی اتباع کر میں تے خدای خشنودی حاصل کر سکیاں۔

☆☆☆☆☆

زبان تے تہذیب ہک اہم پہلو علم و اخلاقی قدراں واسطے

Language and Culture as factor in learning
and ethical education.

تحریر: حفصہ حبیب

(کلینکل سائیکالوجسٹ)

”میں آپڑی زبان بولنے وچ بول شرم محسوس کرنا آں“

اے او جملہ ہیوے جیڑا عموماً بچے سکول وچ آپڑی زبان بولنے وے

کائنات دی ہر شے خداوندی عظمت دی گواہی دیندی اے۔ کس طرح اُس نے بے جان مٹی وچ انسان واسطے کھانڈے پیئڑے دی اشیاء پیدا کیتیاں تے و تاناچ اُپڑے معجزات دنیا واسطے عیاں کیتے تے و فرمایا کہ تُوں کس طرح اللہ دی نعمتاں دی ناقدری کر سگسو۔

”اللہ سبحان و تعالیٰ دی ذات اسلام بحیثیت کامل دین قرآن باعث رہنمائی برحق اے۔“

اس جملہ دی وضاحت دینا دی ہر شے پی کر دینے۔ کائنات اچ نور کیتا جاوے تاہر شے اللہ دی ذات دے خالق ہونڈے دا ثبوت دیندی اے۔ لوکاں نے دنیا تے نور و فکر کر کے کئی معجزات پچھا نڈے۔ آسٹریلیا، پرتھ وچ بدلاں نے یکجا ہو کے دنیا نوں بتایا کہ اناں بدلاں دا خالق کوٹڑے، جنے بدلاں نوں خلق کیتا تے و تانا چومی و سا کے مٹی نوں زرخیز کیتا۔ مکاسرا، انڈونیشیا وچ ببول دی شاخاں نے خالق حقیقی دے ناں توں ویکھڑے دے بعد اسی کس طرح اللہ سبحان و تعالیٰ دے معجزات توں چھٹلا سکدیاں؟ اے نشان اناں لوکاں واسطین جیڑے شک وچ مبتلا آں۔ سورۃ الرحمن سی آیت 16, 17, 18, 19 وچ ارشاد خدا تعالیٰ وے!

”اُس نے دو سمندر وگائے کہ ویکھڑے وچ او ملے ہوئے معلوم ہوندین تے اناں وچکار ایسی روک ہیوے کے ہک دُوے سی وڈنی سکدے۔“ صدیاں پہلے آئی اناں آیات نے جس گہل دا ذکر کیتا، آج اس دی تصدیق سانوں برازیل ریاست ایبیزون دے مقام تے دریائے ”ریونگرو“ تے ”ریوسولیموز“ دو دریاں جیڑے رنگ تے بہا وچ مختلف اُن پردوں نالوں نال ہی وگدین۔ مگر ہک دُوے دی حد سی تجاوز نی کر دے۔ سورۃ الحج آیت 18 وچ فرمان خدا تعالیٰ کچھ اس طرح وے!

”کے سوانے نی دیکھا کہ بے شک اللہ نوں سجدہ کر دی اے ہر شے جیڑی آسمان اچ

اے۔“

سڈنی دے جنگل وچ ہک درخت اجمیاء دریافت کیتا گیا اے جڑا نماز بیچ رکوع دی حالت نال مشابہہ وے تے تعجب دی گہل اے وے کہ رکوع دی سمت بی خانہ کعبہ دی ہی طرف اے۔

”سبزہ تے درخت سجدہ کر دین۔“ (سورۃ الرحمن آیت 5)

دُنیاوی ہر شے خدای عبادت وچ مصروف عمل اے۔ اسی طرح قرآن وچ خدایا

1:- اک تے اس وچ لٹریچر، ادب تے عملی و ثقافتی ہنر پیدا کر کے لوکاں شرم محسوس کر کے نی بولدے۔

ہک نفسیاتی تجزیہ کار ہوئے دی حیثیت نال میں اُس وچ روشنی پانڑا

2:- مصنف، ایڈیٹر تے لکھاریاں نوں چنگی اخلاقی زبان تے مثبت مکالمے و عار سمجھدے نے۔ اے انسان دی جبلت اے کہ جدوں اس دے سامنڑے کوئی عمل ہوندا وے تے او اس نال منہی تے مثبت رجحانات بھی آپڑی یاداشت وچ جمع کردا جاندا اے۔ انسان دی یاداشت دے تن حصے ہوندے نے۔ ساکالوجی ماہر

3:- کلوزیک آپڑی تحقیقی مکالمے (The they speaks; A social psychology perspective on the stigma of non-native accents in communication by Agata Gluszek, JF Dovidio) نے اے ثابت کردتا کہ مختلف ممالک دے لوگ زبانوں مل سخت رویے منسوب کردے نے۔ اس دی وجہ منہی روئے تے منہی عبارات و اطوار ہوندے نے۔ اس چیز نوں ختم کرنے و سطرے زیادہ محنت دی لوڑ اے۔ زبان دے وچ مثبت جملے، اچھے مکالمے تے سراہتی انداز استعمال کیتا جاوے۔

4:- کامیاب لوکاں نوں درخواست کیتی جاوے کہ او آپڑی زبان چاہے ہندکو ہووے پشتو پنجابی یا جیزری دی ہووے، اس نوں نال استعمال کرن تے وت اس زبان نوں آپڑی شناخت کرنا آسان ہوئی۔

5:- ہندکو زبان آپڑی گمشدہ ثقافت دی بحالی تے عزت بلند کرنے واسطے آگاہی و رکشاپ تے سیمینار منعقد کر کے آگاہی مہم دا آغاز کرن تاکہ لوکاں نوں آگاہی ہووے کہ زبان اخلاقی طور وچ اچھی استعمال کرنا اچھی شخصیت نال زبان دی آپڑی بہبود و سطرے بھی ضروری اے ورنہ اسان دی نویں پوراگریزی استعمال کرنا محسوس کردین تے آپڑی چھوڑ دے سُن تے مادری زبان و سطرے ناپید ہونڑے دا خطرہ اے۔ ساکولینگویٹک خصوصیات:-

(psycholinguistic Characteristics)

زبان دی اک آپڑی نفسیاتی خصوصیات ہوندی اے۔ تمام لوکاں و سطرے

اگر استعمال ہوندی اے تے اے زبان جلدی استعمال وچ آندی اے۔ اگر مادری زبان چھوڑ دتی جاوے یا وت انسان حقیر سمجھ کے نظر انداز کردا جاوے تے اے ختم ہو جاندی اے۔ پرنسٹن prestige تے stigma زبان نال منسوب کیتا جاوے تے سوچ سمجھ کے کیتا جاوے۔ کسی وی قوم نوں اگر مات دینا چاوتے اس قوم دی ثقافت تے زبان دمازخ اڈانزا شروع کردیو تے او زبان آپڑے آپ ختم ہو جاسی۔

چانیاں۔ اس دی کے وجہ وے کہ بچے عموماً آپڑی مادری زبان استعمال کردے شرم و عار سمجھدے نے۔ اے انسان دی جبلت اے کہ جدوں اس دے سامنڑے کوئی عمل ہوندا وے تے او اس نال منہی تے مثبت رجحانات بھی آپڑی یاداشت وچ جمع کردا جاندا اے۔ انسان دی یاداشت دے تن حصے ہوندے نے۔ ساکالوجی ماہر تحلیل نفسی سیگمنڈ فرائیڈ (segmend fried) کہندا اے کہ اے تن حصے شعور، لاشعور تے نیم لاشعور انسان دی ساری زندگی اسدی بے وقوفی، ذہنی محور اخلاقی یاداشت بڑا کے جمع کرنا چاندا اے۔ جدوں کوئی فرد آپڑی اچھی شخصیت تے مثبت رجحانات دی وجہ نال اچھی زبان استعمال کردا اے تے او بچے نوں اچھا لگدا اے تے اس دے لاشعور وچ اے گل اچھے رجحانات تے اچھی نسبت نال محفوظ ہو جاندی اے۔ اسی طرح اگر کوئی آپڑی منہی شخصیت تے منہی گل نال زبان استعمال کرے تے اے زبان وی بڑے تے منہی رجحانات نال انسان دی یاداشت وچ لاشعوری طور تے محفوظ ہو جاندی اے۔ اس واسطے والدین نوں چاندے کہ او آپڑی اولاد دے سامنڑے اخلاقی طور تے اچھی، ستھری تے نرم زبان نال گل کرن۔ اس نال اے ہوسی کہ او زبان وی خوبصورت تے قابل احترام لکڑی شروع ہو جاسی۔ دوسری زبانان دے لوگ عموماً زبان وچ نرم تے سونہری بول چال نوٹ کر دے نے۔ اگر کوئی زبان ہر ویلے گالی گلوچ تے مار کٹائی و سطرے استعمال ہوسی تے بچے اس زبان نال منہی احساس منسوب کرنا شروع کردین تے او بول چال اجنبی لوگاں دے سامنڑے کم کردے نے۔ جیزے میاں بیوی اک دوتے نال ہندکو، پشتو، اردو، انگریزی وچ گالی گلوچ، سختی تے بدتمیزی نل گل کردے نے تے بچے اس زبان نوں اس طرح استعمال بھی کردے نے اسان لاشعوری طور تے اچھا وی نئی سمجھدے۔

زبان نل منہی انتساب تے تعصب دامتواؤ:-

(Eliminating stigmatizing language and stereo types)

جدوں اسی ویکھنے آں کہ زبان منہی اخلاقی قدران نال منسوب کیتی جاندی اے تے ہک خاص گروہ اُساں بولنے وچ شرم و عار محسوس کردا اے تے اُس تعصب نوں دور کرنے و سطرے کچھ عملی اقدامات کرن دی لوڑاے۔

ذاتی مشاہدہ تے تجربہ:-

چاہے اوہندکو، پشتو، اردو، شینا، پنجابی یا بلوچی ہووے اس نو قرآن و سنت دے طالع کرو تسی نوٹ کرسو کہ کیویں بوں جلدی اللہ نسل نال تساں دی زبان تے ثقافت نو ترقی دیسی۔ اج انگریز ترقی یافتہ اے تے اساں دی نئی نسل اناں نو بوں تقلید کردی اے۔ اس دی وجہ انگریز قوم محنت، حقیقت، تعلیم تے اخلاق تے مثبت روئے نے۔ آؤ اسی مل کہ عہد کریاں کہ آپڑے اچھے اخلاق و کردار تے بہترین گفتگو نال آپڑی زبان نوعزت بخشیاں۔ تاکہ اساں دی زبان باعزت ہووے۔ شکریہ

☆☆☆☆☆

اقوام متحدہ دا وضع کردہ بچے آن دیے حقوق دا معاہدہ، قرآن و سنت دی روشنی وچ

تحریر: انشاں چشتی (ریسرچر، سکالر)

(دوسرا حصہ)

معزز قارئین، اس مضمون دی پہلی قسط فاطمہ دے پچھلے شمارے وچ شائع ہوئی ائی۔ تو انے اس مضمون نوں بہت سراہا جس دی میں تہہ دل سی مشکور آں۔ ہن دوسری قسط ملاحظہ کرو۔

سب سی پہلے میں اے چاہنی آں کہ پچھلی قسط دا کچھ خلاصہ پیش کردتا جاوے۔ پچھلی قسط وچ بڑی وضاحت سی اقوام متحدہ دا بچیاں دے حقوق سے معاندے دا تعارف پیش کیتا گیا ایا۔ اقوام متحدہ دا اسے معاندہ مختصراً UNCRIC کہلاندوے تے اس وچ کل 54 دفعات وُن جنہاں نو چار مندرجہ ذیل ستونوں وچ تقسیم کیتا گیاوے۔

1:- پہلا ستون : بقا و سلامتی دے حقوق

2:- دوسرا ستون : نشوونما تے ترقی دے حقوق

3:- تیسرا ستون : تحفظ دے حقوق

4:- چوتھا ستون : شرکت دے حقوق

اے معاندہ دنیا بھر دے بچے آں دے بنیادی حقوق دے استعمال نوں مد نظر رکھ کہ تشکیل کیتا گیا تے بڑی وضاحت سی حکومت، معاشرے تے والدین دے بچے آں دے حقوق دے حوالے لے ل فرائنوں مرتب کیتا گیا۔

(Self observation & Analysis)

پک کلینکل سائیکالوجسٹ تے محقق دی حیثیت نال میں وڈا مشاہدہ کیتا اے کہ زبان کیوں پک شناخت رکھ دی اے۔ جسراں انسان آپڑی شناخت تے عزت رکھدا اے۔ اسی طرح زبان وی لوکاں دے رویئے عادات و اطوار تے سلیقہ دا شکار ہو جاندی اے۔

میں آپڑی ذاتی زندگی دا پک قصہ سنا ساں۔ میں گلگت بلتستان سی شین قبیلے دی شینا زبان دان آں۔ تے میرا تعلق گلگت دے علاقے جگلوٹ دی پک جانی نال اے۔ میں رنی اہیٹ آباد وچ آں تے تمام ہندکو دان حیران ہو سُن کہ میں شینا زبان دان ہندکو اچ لکھ نی آں۔ جی ہاں۔ اس دی وجہ اے وے کہ میرے سامنڑے زبان تمام عزت دے قابل ہوندی اے بس صحت مند رویہ تے منہی رجحانات زبان نوں بدنام کر چھوڑ دے نے۔

میں پک ہور زباں دی باسی دوئی زبان دے وچ بوساری منہی تے اخلاقی رویئے دی وجہ نال اے محسوس کیتا کہ خوداناں لوکاں نوں پسند کرنی آں یا جہاں نے صاف ستھری، اخلاقی تے نرمی نال گل کیتی سی مگر اوزبان مینوں بڑی بُری لگدی سی جس وچ لوکاں نوں شرم، عار، بدتمیزی تے بے عزت کیتا جاوے۔ میرے آپڑے ماں بیو دی زبان شینا سی مگر دونوں زباناں مختلف انداز وچ بولیاں جاندیاں نے۔ میری ماں دی زبان شینا چلاسی اے تے میرے بیو دی زبان جگلوٹ اے۔ دونوں الگ شہر تے زبان وچ میں اے محسوس کیتا کہ میرے دل وچ جگلوٹی زبان تے شینا دا احترام اے تے چلاسی دی شینا مینوں اچھی نی لگ دی سی۔ مگر وخت نال جدولوں میں وڈی ہونیاں تے نفسیات دان بنزیاں۔ تے میرا مشاندہ تجربہ اے نکلا کہ میرے والد دی ثقافت، اخلاق تے اناں دے شہر دے لوگ نرم مزاج تے ادب و آداب تل گل کرنے والے اے جد کے چلاسی دے لوگ سخت مزاج، اکھڑ، کم علم تے آپڑی ثقافت و تہذیب کولوں دوری میں محسوس کیتا اے کیونکہ میں چلاسی دی زبان استعمال کراں تے اناں لوکاں نو آگاہی دیواں کہ اج تہذیب تمدن اور علمی ترقی دے بعد اتھے بھی آگاہی پیدا ہوگی اے تے لوکاں نے آپڑی زبان نے تہذیب بدل دتی۔ آون آوزبان بھی بوں سوہنڑی تے چنگی لگدی اے۔

آخراج میں تمام قاری افراد نوں پک درخواست کرساں۔ آپڑی زبان

قدم قدم تے رہنمائی کر داوے۔ اللہ سبحانہ قرآن پاک وچ صاحب علم تے علم سی محروم دے بارے وچ فرماندے وُن:

ترجمہ: آپ کہیئے کیا علم والے اور بے علم ہمیں برابر ہو سکتے ہیں؟

(سورۃ الزمر: 9)

سوہنے نبی ﷺ نے علم دا حصول ہر مرد عورت تے فرض کیتا۔ حضرت ابو ہریرہؓ روایت کردے وُن کہ رسول ﷺ نے فرمایا:

”جس نے علم دے حصول دارستہ اختیار کیتا، اللہ سبحانہ اس دے وسطے جنت دا ہک رستہ آسان فرما دیندے وُن“۔

(جامعہ ترمذی: ۵۴۳)

بچے آں دی تعلیم و تربیت سے متعلق متعدد احادیث ملدی وُن جنہاں دا اس مضمون وچ احاطہ کرنا ممکن نئی۔ مگر بچیاں دی پرورش دا اور کوئی پہلو نئی جس دی نبی آخر الزمان ﷺ نے وضاحت نہ فرمائی ہووے۔ ذیل وچ چند آیات بیان کیتی جاندی پئی وُن۔

”کوئی پیا آپڑی اولاد وُن اس سی افضل عطیہ نی دے سکدا کہ اس وُن اچھا طریقہ تعلیم دے وے“

(کنز العمال: ۴۱، ۴۵، ۴۸)

”جس بچے دا بچپن علم تے دین تے عبادت الہی وچ گزرے، ادھر تک کہ او اسی حال وچ جوان ہو جاوے تے اللہ تعالیٰ اس دے وسطے ستر صدیقین دا اجر لکھ دیندا وے“۔

(جامع بیان الطلم و فقہ: ص ۱۰۷)

نبی کریم ﷺ نے علم دے حصول نوں اس قدر ضروری قرار دیتا وے کہ اسیران بدر، جو رہیا ہوئے وے وسطے فدیہ نئی دے سکدے اے، انہاں چو جو لکھڑاں تے پڑھنا جانڈے اے انہاں دے متعلق حکم فرمایا کہ او دس دس لڑکے آں وُن لکھڑاں تے پڑھنا سکھاون تے انان وُن رہا کر دیتا جاسی۔

جس طرح علم عمل دے بغیر ممکن نئی اسی طرح تعلیم تربیت دے بغیر ادھور ی تے بے فیض ہوندی اے۔ تربیت دا ہرگز اے مطلب نئی کہ بچے آں تے ہر ویلے تنقید تے غصہ ہووے بلکہ اصل تربیت اووے کہ جس وچ اچھے کم تے تعریف تے غلطی کرنے تے مناسب انداز وچ اصلاح کیتی جاوے۔ سوہنے نبی ﷺ نے بچے آں دی تربیت دے حوالے سی فرماندے وُن:

پچھلے شمارے وچ اسی گل نوں بھی واضح کیتا گیا ایا کہ آخر منوں اس معاہدے سی اسلام تے سنت دی روشنی وچ تحقیق کیوں کرنی پئی۔ اسی شمارے وچ سانے UNCRRC تے پہلے ستون دی وضاحت بھی پڑھی۔ ہنر اس سلسلے نوں اگے بڑھاندے ہوئے تسی دوسرے ستون دی وضاحت ملاحظہ فرماو۔

دوسرا ستون۔ نشوونما تے ترقی دے حقوق:

UNCRRC دے اس ستون دے وچ تعلیم تے اچھی معیار زندگی دے حصول دے حقوق نوں مختلف دفعات وچ پیش کیتا گیا وے جہیز اچھے آں دی جسمانی، ذہنی، روحانی، اخلاقی تے سماجی ترقی واسطے موزوں اے۔ انہاں حقوق دے وچ واضح کیتا گیا وے کہ والدین، سرپرست تے نالے حکومت بچیاں دی صلاحیتاں نوں ابھارن واسطے مناسب تعلیم و تربیت دا اہتمام کرسی، تے اس گل دی یقین دہانی کیتی جاسی کہ بچے آں نوں ریڈیو ٹی وی تے رسائل دے ذریعے او ماحول فراہم کیتا جاسی جہیز انہاں دی ذہنی نشوونما واسطے معاون ثابت ہوئی۔ تاکہ او نا صرف آپڑی اقدار تے روایات سی روشناس ہوون بلکہ انہاں نوں دنیا دے باقی اقوام سی بھی آگاہی ہووے۔ نیز اس گل نوں یقینی بنایا جاوے کہ بچے آں دی تمام تر نقصان دہ معلومات، فلماں، رسالے تے کتاباں تک رسائی ناممکن بڑائی جاوے۔ نالے معذور بچے آں دی مناسب دیکھ بھال تے تعلیم و تربیت وی حکومت تے والدین دی ذمہ داری اے تاکہ او خود مختیار ہو کے کسی تے بوجھنا بڑون۔

UNCRRC اس سب معاملے وچ حکومت دی ذمہ داری عائد کردا وے کہ او والدین دی بھرپور مالی تے سماجی مدد کرے۔ اس ضمن وچ حکومت تے اے فرض لاگو ہوندا وے کہ بچے آں نوں میٹرک تک مفت تعلیم دتی جاوے۔ سرکاری سکولاں دے ماحول نوں بچیاں واسطے مارپیٹ سی معاف رکھا جاوے تاکہ انہاں دی عزت نفس نوں بحال رکھا جاسکے۔ حکومت دی ذمہ داری اے کہ نظام تعلیم نوں اس طرح بہتر تے جدید تقاضیاں سی ہم کنار کرے کہ جس سی بچیاں دی شخصیت وچ نکھار آوے تے افعال شہری دا کردار احسن طریقے نال ادا کر سکن۔ نیز انہاں دی ذہنی تے جسمانی نشوونما واسطے کھیل و تفریح دے واضح مواقع فراہم کرنا بھی حکومت تے والدین دے فرائض وچ شامل اے۔

اسلام وچ بچے آں دی تعلیم و تربیت دے حقوق:

دین اسلام بچے آں دی پرورش، تعلیم و تربیت، اصول و ضوابط سکھاندے تے معاشرے دی توقعات تے پورا اترنے دے لائق بناڈے واسطے

بچے آں تے خرچ کردا وے۔ جہاں نوں اللہ سبحانہ انہاں تے بیو وچ محنت و مشقت سی بچا الیند اوے تے بیو نوں انہاں بچے آں سے ذریعے غنی کردیندا وے“

(جامع ترمذی: ۲۰۳۲)

”کسی دا پڑے اہل و عیال تے خرچ کرنا دی صدقہ وے“

(جامع ترمذی: ۲۰۳۱)

رسول خدا ﷺ دے ظاہری پردہ فرمائیں دے بعد خلفائے راشدین نے جس اسلامی حکومت نوں فروغ دینا اس دے وچ خاص طور تے حضرت عمر فاروقؓ نے یتیم بچے آں واسطے سرکاری خزانے وچون و وظیفے دا اہتمام کرنا ایسا۔ خلفائے راشدین دی حکومت دے ادوار انہاں واقعات سی پرے ہوئے ون ادیاں راتاں نوں وی او شہر دے چکر لگا کے شہر دی بیوہ تے یتیم بچے آں دی غذا دا اہتمام فرماندے اے۔ اے ثابت کردا وے کہ اسلام حکمران تے اے ذمہ داری ثابت کردا وے کہ غریب تے یتیم و مسکین بچے آں تے تمام اخراجات سرکاری خزانے سی پورے کیئے جاوے۔

بچے آں نوں نقصان دہ مواد سی بچاؤ:

اسلام ہر اس گل تے عمل سی منع کردا وے جہیز انسان نوں سدے تے حیاء دے رستے سی کڈ کے گمراہی دے رستے تے لے جاوے۔ والدین تے خصوصی طور تے اے ذمہ داری عائد ہوندی اے کہ اچکل دے میڈیا دے دور وچ کہ جدرنا مناسب لٹریچر، دہشت گردی یا بے حیائی تے مواد تک رسائی بڑی آسان اے۔ او بچے آں دی صحیح رہنمائی کروں۔ بچے آں دے دوست بڑے انہاں دے معمولات تے دلچسپیاں وچ ذاتی دلچسپی لے ون تا کہ انہاں نوں صحیح تے غلط وچ فرق دی وضاحت ہو سکے۔ رسول ﷺ فرماندے ون:

”بے حیائی جس چیز وچ آندی اے اس نوں عیب دار بٹھا دیندی اے

تے حیا جس چیز وچ آندی اے اس نوں سوہنڑا کردیندی اے“

(جامع ترمذی: ۱۳۱۲)

”حیاء ایمان دا حصہ وے تے ایمان جنت وچ لے جاندا وے۔ بے

حیائی ظلم اے تے ظلم جہنم وچ لے جاندا وے“

(جامع ترمذی: ۱۳۲۹)

طالب علماں دے نال اچھے سلوک دی نصیحت:

ساڈے سکولاں تے دینی درسگاہاں دے وچ اکثر اساتذہ بچے آں

”جس شخص دا کوئی بچہ ہووے، اس نوں اسدی خاطر بچہ بٹھا جاواں

چاند اوے“۔

(کنز العمال: ۱۴، ۲۵۲۱۳)

حضرت امام ترمذی اپڑی کتاب نوادر وچ نبی کریم ﷺ دی احادیث

نقل کردے ون کہ

”بچے دا بچپن وچ چاق و چوبند تے چست و ہوشیار تے میل جول

رکھیں ولا ہوئیاں وڈا ہووے اس دی عقل و سمجھ نوں بڑھانے دا ذریعہ ہوند اے“

”اپڑی اولاد تے کارولیاں نوں بھلائی دی تعلیم دو تے اناں نوں ادب سکھاؤ“

(راوہ عبارزق و سعید بن منصور، کنز العمال)

”اوساڈے چوئی جو چھوٹیاں تے شفقت تے وڈیاں دا ادب نہ

کرے“۔

(جامع ترمذی: ۱۹۸۵)

انہاں احادیث سی پتہ چل داوے کہ تربیت وچ سب سی اہم گل عمدہ اخلا

ق دی تعلیم دی اے۔

حضرت امام غزالیؒ اپڑی کتاب احیاء العلوم وچ تحریر فرمادے ون کہ

بچے وچ فطرتاً اچھائی تے برائی کرنے دی صلاحیت ہوندی اے۔ اے اسدے والدین دی تربیت اے کہ جس طرف مائل کردے ون۔

اسلام وچ اولاد دے اخراجات دے حقوق:

اولاد تے دولت خرچ کرنا یعنی انہاں دی مالی ضروریات پوری کرنا وی

والدین دافرض اے۔ اپڑی استطاعت دے مطابق بچے آں تے فراخی کرنا، انہاں

نوں آرام دہ رہائش فراہم کرنا، اچھی غذا فراہم کرنا، تے تعلیم دے اخراجات کرنا

والدین دے فرائض وچ شامل اے۔ نبی کریم ﷺ نے فرمایا

”آدمی نگہبان اے اپڑے اہل و عیال دا تے اس سی (یعنی اہل و عیال

دی) کچھ کچھ ہوسی۔ تے عورت نگہبان اے اپڑے خاوند دے کہار دی تے اس سی

اسدی کچھ کچھ ہوسی“

(صحیح بخاری و مسلم)

اسلام نے والدین دے وسطے بچے آں دی بہترین تربیت تے بے پناہ

ثواب رکھا وے۔ نبی کریم ﷺ فرماندے ون:

”اس شخص سی زیادہ ثواب کس نوں مل سکدا وے جہیز اپڑے چھوٹے

سمجھ لیں۔ حضرت ام المؤمنین عائشہ صدیقہؓ وی فرماندے ون کہ ”میری اے عادت ائی کہ جس گل نون نہ سمجھ سکدی تے دوبارہ پچھ لینی“

(جامع ترمذی)

رحمت اللعالمین ﷺ نے بچے آں نون چہرے، سر، سینے تے کمر تے مارنے سی منع فرمایا اے تے ایسی ماردی سختی سی ممانعت کیتی اے جیوی جسم تے نشان چھوڑ دیوے۔

اسلام وچ بچے آں دی تفریح تے کھیل کود دے حقوق:

تفریحات متوازن زندگی دا لازمی جزو ون۔ اگر اے جزو ساقط ہو جاوے تے زندگی بوجھ بتر جاندی اے۔ تے جس نظام حیات وچ تفریحات تے کھیل کود دی گنجائش نہ رکھی جاوے او بے رونق ہونداوے۔ حضور ﷺ نون بھی کھیل پسندائے تے جائز حدود وچ اسدا اہتمام فرمادے اے۔ نبی کریمؐ فرماندے اے کہ اڑے بچے آں نون گھڑ سواری، تیر اندازی تے تیراکی ضرور سکھاؤ۔ شخصی طور تے حضور پاک ﷺ نون باغات دی سیردا شوق ایسا۔ کدی اکلے تے کدی اڑے رفقاء نل باغ وچ چہل قدمی نون جاندے اے۔ تیراکی بھی پسند فرمادے اے۔ دوڑاں تے تیر اندازی دے مقابلے منعقد کیتے جاندے تے بڑے شوق سی شرکت کردے اے۔

خوشی دے موقعیاں تے پسندایا کہ ڈف وجائی جاوے تے بچیاں خوشی دے گیت گاؤن۔ اک عید دی تقریب تے جدوں حضرت عائشہؓ دی عمر چھوٹی ائی تے او اڑی سہیلیاں نال گیت گاندی ایساں، حضرت ابوبکرؓ نے غصہ فرمایا تے رسول ﷺ نے فرمایا کہ انہاں نون گیت گاڑیں دو۔

ام المؤمنین حضرت عائشہؓ لڑکپن وچ کھیڈ تے دی شوقین ایساں، تے کھار وچ اڑی سہیلیاں نون اکٹھا کر کے کھیڈا کردی ایساں۔ اکثر اس طرح ہوندا کہ نبی ﷺ آ جاندے تے انہاں دی سہیلیاں چھپ جانداں۔ مگر نبی ﷺ انہاں نون بلوایندے تے کھیڈ جاری رکھن دے نون کیندے۔

اے سب کھیڈ کود تے تفریحات انسان دی ذہنی تے جسمانی نشوونما وسطے ضروری ون۔ مگر اچکل جن مشاغل نون تفریحات وچ گردانا جاندے (جس طرح کے چوبیس کینے بچے آں دائی وی دیکھنا تے وڈیاں دے پروگرام بھی شوق نال دیکھو اں موہاں تے گیماں کھیڈاں) اے سب تفریحات الٹا انہاں دی جسمانی تے ذہنی شخصیت وچ بگاڑ پیدا کردے ون۔

دے نال بڑا سخت رویہ اختیار کردے ون۔ اساتذہ اکثر سوال پچھریں تے بچے آں نوغصہ کردے ون۔ جدوں کہ اسی جان چکے آں کے احادیث دے مطابق، جو علم دے رستے تے وے تے اللہ دے رستے تے وے۔ ساڈے تعلیمی تے دینی درسگاہاں دا اے حال اے کہ اکثر بچے آں نال بری طرح مار پیٹ کیتی جاندی اے کہ انہاں دے جسمانی اعضاء نو سخت نقصان پہنچداوے۔ اے واقعات بھی دیکھے تے سنڑیں گئے ون کہ جنہاں وچ بچیاں نون اڑے اعضاء جسمانی سی محروم ہونڑا پیاوے جو کہ سراسر اسلامی تعلیمات دے سخت خلاف وے۔ ساڈے معاشرے تے اے جاہلانہ رواج اے کہ والدین قاری صاحب تے اساتذہ نو کیندے ون کہ بچیاں دی ہڈیاں ساڈیاں تے گوشت تو اڈا۔ اسلام کسی طور تے بچے آں تے مار پیٹ سی اجازت نئی دیندا۔ او دین جھیرا بیوی نوشو ہر سی بے وفائی کرنے تے شوہر نون حکم دیندے کہ بیچ نہ ماریں کہ جسم تے نشان آوے (یعنی سختی نل نہ ماریں بلکہ انتباہ و سے ہلکی مار) او دین کس طرح بچے آں دی تعلیم تے تربیت وسطے مار پیٹ دی رعایت دے سکداوے۔ رسول خدا ﷺ صحابہ کرام نون اس معاملے وچ خاص نصیحت کردے ہوئے فرماندے ون۔

”عنقریب زمین تو اڈے وسطے کھول دتی جاسی تے تو اڈے کول لوگ آسن تے تو اڈے سی دین دی سمجھ بوجھ حاصل کرنے آسن۔ بس جدوں او آون تے تسی انہاں نون علم سکھاڑاں تے انہاں دے نال نرمی دا برتاو کرنا تے مجلس دے وچ انہاں وسطے فراخی کرنا۔“

(جامع بیان العلم و فضلہ ص۔ ۱۰۷)

اللہ سبحانہ وی لہجے دے وچ نرمی نون پسند فرمادے۔ نبی سوسے ﷺ

فرمادے ون:

”اللہ پاک مہربان تے نرم ون تے ہر معاملے وچ نرمی نو پسند کردے ون“

(بخاری شریف)

”جس شخص نون نرمی وچون حصہ دتا گیا، انون بھلائی وچون حصہ دتا گیا

تے جس نون نرمی سی محروم کردتا گیا تے انون بھلائی سی محروم کیتا گیا“

(جامع ترمذی۔ ۱۳۳۱)

اساتذہ اکثر بچے آں نون غصہ کردے ون اگر انہاں نون سبق بار بار سمجھاڑا پوے۔ جدوں کہ حضرت انسؓ فرماندے ون کہ ”آنحضرت ﷺ جدوں کوئی گل فرماندے تے تن (۳) وار فرماندے تا کہ اسی لوگ اُس نون اچھی طرح

- ۱۳- اسلام میں والدین کی تربیتی ذمہ داریاں، مصنف ڈاکٹر عبداللہ ناصح عاوان
 ۱۴- پاکستان میں بچوں کے حقوق، پہلا ایڈیشن، ناشر HRMDC، پانسر
 UNICEF (۲۰۰۳) ترجمہ ڈاکٹر حبیب اللہ مختار (۲۰۰۱)

☆☆☆☆☆

مرد مسلمان

کلام: علامہ اقبال
 ہندکو ترجمہ: فوزیہ بشیر علوی

ہر لحظہ اے مومن دی نوس شان نویں آن
 گفتار وچ، کردار وچ، اللہ دی بُرہان

قہاری تے، غفاری تے، قدوسی تے، جبروت
 اے چار عناصر ہون تے بڑ دا اے مسلمان

ہمسایہ جبریل امیں خاکی
 ہے اس دا نشین نہ بخارا نہ بدخشان

اے راز کسے آں وی نہیں معلوم کہ مومن
 قاری نظر آندا وے حقیقت وچ ایہہ قرآن

قُدرت دے مقاصد دا عیار اس دے ارادے
 دُنیادے وچ وی میزان، قیامت دے وچ وی میزان

جس نال جگر لالہ وچ ٹھنڈک ہووے اوہ شبنم
 دریاواں دے دل جس نال دہل جُلنڈ اوہ طوفان

فطرت دا سرودِ ازلی اس دے شب و روز

قارئین، اس مضمون نوں پڑھ کے یقیناً تو اڈے ذہن وچ بے شمار
 سوالات و خیالات نے جنم لیا ہوسی۔ تو انوں اس گل دا بھی احساس ہو یا ہوسی بحیثیت
 انسان تے بحیثیت والدین اسی کس کس معاملے اچ بچیاں دے حقوق نال بے
 انصافی کرنے آں۔ تے ساڈی حکومت کس طرح بچیاں دی نشوونما دے حقوق نوں
 فراہم کرنے سی قاصرے۔ اگر اے سب سوالات تو اڈے ذہن وچ آئے ون تے
 اس مضمون دا مقصد پورا ہو گیا وے۔ انشاء اللہ اگلے شمارے وچ دست حاضر ہوساں
 ۔ منوں اپڑی رائے سی آگاہ کرو۔ پچھلے شمارے وچ میرا ای میل غلط تحریر ہو گیا
 ایا۔ اس واری اس دی تصحیح کیتی جاندی پئی اے۔ اپڑا بہت خیال رکھو تے اپڑے بچے
 آں دا بھی بہت خیال رکھو۔ اللہ تو اڈا حامی و ناصر ہووے۔

حوالہ جات:

- خصوصی شکریہ : لائبریری، شیخ زاید اسلامک سنٹر، یونیورسٹی آف پشاور۔
 نظر ثانی و تصدیق : ۱۔ ڈاکٹر اقبال خلیل، ڈائریکٹر راضی انسٹیٹیوٹ آف میڈیکل
 سائنسز پشاور،
 ۲۔ ڈاکٹر معراج الاسلام ضیاء چیئر مین اسلامیات ڈیپارٹمنٹ یونیورسٹی آف پشاور ۳۔ ڈاکٹر
 مسرت جمال، اسٹنٹ پروفیسر عربی ڈیپارٹمنٹ، یونیورسٹی آف پشاور۔
 حوالہ جات:-

- ۱۔ ضیاء القرآن، جلد چہارم، ترجمہ و تفسیر پیر محمد کرم شاہ الازہری
 ۲۔ کنز الایمان، ترجمہ حضرت امام احمد رضا خان، تفسیر سید محمد نعیم الدین
 ۳۔ جامع ترمذی، تالیف امام ابو یوسف، مترجم مولانا ناظم الدین
 ۴۔ اچھار تار و مصنف علامہ سید سعادت علی قادری (۱۹۹۶)
 ۵۔ بچے کی تربیت اسلامی تعلیمات کی روشنی میں، مصنفہ ام کلثوم
 ۶۔ پیغمبر رحمت اور نونہالان اسلام، مصنف ڈاکٹر اکرم اللہ خان قاسمی (۲۰۰۶)،
 ۷۔ سیرۃ الرسول ﷺ، مصنف ڈاکٹر طاہر القادری (۱۹۹۶)
 ۸۔ اولاد کی تربیت میں والدین کا کردار، مصنف مولانا عمران اشرف عثمانی ۹۔
 محسن انسانیت، مصنف نعیم صدیقی (۱۹۹۱)
 ۱۰۔ تاریخ اسلام مرتبہ شاہ معین الدین احمد ندوی (۲۰۰۵)
 ۱۱۔ ایچ آئی وی، ایڈز کی روک تھام میں دینی رہنماؤں کا کردار، یونیٹ (۲۰۰۴)
 ۱۲۔ Childrens in islam , by UNICEF & Al-Azhar

University (2007)

آہنگ وِج یکتا صفتِ سورہِ رحمن

بڑ دے نیں مری کارگہ فکر وِج انجم
آپنویں مقدر دے ستارے آں توں پچپانڑ

☆☆☆☆☆

کے پی کے وِج تانیٹی اقدار دی تبدیلی

مقالہ: ڈاکٹر تزیین گل

(پروفیسر جناح کالج برائے خواتین یونیورسٹی آف پشاور)

ولیم ایف گرون دے نظریے دے مطابق ثقافت دے دو پہلو ہوندین
پک مادی تے دوسرا نظریاتی۔ مادی ثقافت دے وِج جیہڑیاں تبدیلیاں آمدیاں
اُناں نوں جلدی قبول کر لیا جاندا وے جسراں رہیہڑے سمیہڑے (رہن سہن)
دے انداز، لباس تے وضع قطع تے خوراک وغیرہ۔ لیکن نظریاتی سطح تے تبدیلی بہت
مشکل نال آندی اے تے اس نوں جلدی قبول نی کیتا جاندا۔ اسی وسے اگر مادی
تے نظریاتی سطح دے وِج نمایاں فرق رہ جاوے تے اُتھے ثقافتی خلیج رہ جاندی اے
تے معاشرہ شناخت دے بحران دا شکار ہو جاندا۔

اس حوالے نال جدو اسی آپڑے صوبے KPK نوں دیکھنے آں تے
اس دی آپڑی پک ثقافت اے۔ جس دے وِج عزت و شرف دا پک پیمانہ اولاد
نزیہ یعنی پتر دی پیدائش اے۔ آج بی پتر دے جمڑیں (پیدائش) تے خٹیاں
منائیاں جاندیاں تے عام طور تے تہی (بٹی) دا استقبال ٹھنڈی آہواں نال کیتا
جاندا۔ پتر جوان ہوندا وے تا ماں پونخوش ہوندے وُن تے تہی دی جوانی ماں بیو
نوں فکر اچ پچھوڑ دی اے۔ اگرچہ تعلیم یافتہ تے روشن خیال خانداناں اچ ایہہ
صورت نی ہوندی برے اوہ بی تہی ویا کے سکھ داساہ لبندے وُن۔ ساڈی ثقافت
دے وِج جیہڑے کم بدنامی تے رسوائی دی وجہ سمجھے جاندین اُناں اچ بی زیادہ تر دا
تعلق تربیت (عورت) دی ذات دے نال اے جسراں کبارسی نس جانڑاں،
طلاق لیزاں، گڑی دا انواء ہو جانڑاں وغیرہ۔ ایہہ! ایسے کم اُن جناں نوں
معاشرے اچ معاف نی کیتا جاندا تے ایہہ خاندان دی بدنام تے رسوائی دی وجہ بڑ
دین۔ دوسری طرف ایہہ بی کنیا جاندا وے کہ معاشرے دی ترقی دا اندازہ

عورت دی حیثیت دے نال لگایا جاسکدا وے باچا خان کہندین:
”کسی بی قوم دے شعور دی پختگی دا اندازہ اس گہل سی لگایا جاسکدا

وے کہ اُناں دا آپڑی تریمتاں نال رویہ کسراں وے“

ساڈے پختون معاشرے دے وِج عورت دا درجہ بہت کم تر اے، اُس
نوں صرف عزت تے غیرت دا سامان سمجھا جاندا وے، غیرت دے نام تے قتل
پک عام جی گہل اے۔ ”سورہ“ دی رسم عام اے، جدو دو خانداناں اچ صلح دے
وسے قتل دے بدلے جوان گڑیاں دوسرے خاندان اچ ویا دتی جاندیاں، اُتھو تک
کہ بعض قبیلیاں دے وِج ویا دے موقعے تے گڑی دی قیمت بی وصول کیتی جاندی
اے تے بعض علاقیاں اچ زن نوں ”کڈہ“ یعنی سامان بی کہندے وُن۔

اگر اسی آپڑے اناں تہذیبی مسائل و معاملات دا گہری نظر نال جائزہ لئی
ایں تے اناں دی پک وڈی وجہ جہالت تے ناخواندگی معلوم ہوندی اے۔ جہالت
انسان نوں لکیر دا فقیر بڑا دیندی اے تے اس نوں اگے ودھڑیں سی روک دی
اے۔ قدامت پسند معاشرے اچ منہنی تے مثبت روایات پک ہی انداز اچ برتی
جاندیاں تے معاشرہ روایت پسند ہونڈے دی بجائے روایت پرست ہو جاندا۔
روایت پسندی تے روایت پرستی دے وِج بڑا فرق اے، اول الذکر تے تہذیب دی
عمارت کھلندی اے جد کہ ثانی الذکر اس عمارت دے ٹھانے نچے نوں دیکھ ہار کھا کے
اندرسی کھوکھلا کر دیندی اے۔ روایت پرستی سی چھٹکارا صرف تعلیم دے ذریعے ہی
ممکن اے۔ خواندگی دا معیار ودھاوے، ثانوی درجے دی تعلیم عام ہونڈے تے
اعلیٰ تعلیم دے مواقع ودھاوے دے نال آہستہ آہستہ اس دیکھ ذدی بیماری
سی چھٹکارا پایا جاسکدا وے۔ اسراں تو ہم پرستی، بے عملی، انتشار، خوف و ہراس دی
جگہ مثبت سوچ، اعتماد، عزم تے یقین، اتحاد تے بھائی چارے دی فضا ہموار ہو
سکدی اے۔

تعلیم دی اہمیت جانڑنے دے بعد جدو اسی ہندکو وان تہذیب تے نظر
پانے آں تا ایہہ سانوں پشتون ثقافت سی بدرجہ بہتر نظر آندی اے۔ تاریخ پاکستان
دے حوالے نال ہی دیکھا جاوے تا اس صوبے اچ ہندکو وان تریمتاں (خواتین)
دی خدمات ناقابل فراموش اُن۔ تحریک پاکستان دے وِج جناں تریمتاں نے
حصہ لیا اُناں اچ بیگم نذیر طلا، فہمیدہ اختر، بیگم غلام سرور، مانی ملنگووی، بیگم سردار
حیدر، بیگم شریں و باب، بیگم ممتاز جمال، بیگم خالد محمود تے بیگم راحت آغا جیسے وڈے
وڈے نال نظر آندین۔ اس تحریک اچ بیگم فہمیدہ رؤف، جمیلہ شریف، بیگم محمودہ شاہ،

برکت اعوان، ریحانہ مطیع اللہ، تسنیم پراچہ، ڈاکٹر رختاج امین، ڈاکٹر شمینہ زاہد تے ڈاکٹر عذرا نور وغیرہ شامل اُن۔ ڈاکٹر فرحانہ جہانگیر نہ صرف IKPK ایچ یونیورسٹی دی پہلی خاتون وائس چانسلر اُن بلکہ اُناں نے پہلی خواتین دی یونیورسٹی نوں نہ صرف شروع کیتا بلکہ اُس نوں پک محترم مقام تک پہنچا دتا۔ ایچ ساڈے صوبے ایچ گڑیاں تعلیمی میدان ایچ ٹڈیاں سی بہت اگے وُن۔ پشاور بورڈ دے ایف ایس سی تے ایف اے دے نتیجے دے مطابق پہلی ترین پوزیشناں گڑیاں نے لتیان جناں وچ ہندکو وان گڑیاں نمایاں وُن اِس دے نال نال ETEA دی پہلی پوزیشناں بی گڑیاں کول اُن تے بورڈ ایچ سائنس وچ بی بیس پوزیشناں دے اُتے 40 گڑیاں موجوداں۔

تعلیمی شعبے دے نال نال دفاتر ایچ بی تربیتاں مرداں دے شانہ بہ شانہ پئی کم کردیاں چنانچہ بنکاری دے وچ بی خواتین اِس درجہ منظم ثابت ہوئیاں کہ ہنر تربیتاں و سسے بنکاں دیاں وکھریاں شاخاں کھولیاں گئیاں۔ عدالتاں ایچ بی خواتین ججز، وکیل تے پیرسٹرز بنرکے آپڑی ذہانت داسکھ پئی منواندیاں چنانچہ جسٹس ریٹائرڈ ارشاد قیصر، خالدہ راشدہ، ڈر شہوار جعفر تے رخشندہ ناز وگر ہندکو وان تربیتاں ساڈے معاشرے وچ خواتین نوں انصاف دلوانرے و سسے خاص جدوجہد پئی کردیاں تے رخشندہ ناز نے ”عورت فاؤنڈیشن“ دے نال وابستہ ہو کے جبری خدمات سرانجام دتیاں وُن اوہ قابل ستائش اُن۔ ارشاد قیصر صاحبہ نوں ایکٹنگ چیف الیکشن کمشنر ہونرے دا اعزاز بی حاصل اے۔

طب دے شعبے نال تعلق رکھنویں والی ساڈی ہندکو وان خواتین نے نہ صرف اعلیٰ تعلیم حاصل کیتی بلکہ اوہ آپڑے شعبے نال وابستہ ہو کے دکھی خواتین دی خدمتاں بی کردیاں وُن۔ چنانچہ ڈاکٹر ثوبیہ صابر، ڈاکٹر صفورا شاہد، ڈاکٹر صداقت جبین نوں اُناں دی پیشہ ورانہ خدمات دی بدولت کوٹھنی جائزہ۔

ساڈی خواتین ملکی دفاع تے دہشت گردی دے خلاف جنگ ایچ بی پیش پیش اُن تے اہم خدمات سرانجام پئی دیندیاں۔ چنانچہ ملک دی پہلی بم ڈسپوزل یونٹ دی خاتون رکن رافعہ قسم بیگ ہندکو وان اُن تے صوبے دی پہلی سب انسپکٹر رضوانہ حمید بی ہندکو وان گھرانے نال تعلق رکھدیاں۔ اِس دے نال نال کھڈیاں دے میدان وچ بی سانوں پاکستان دی خواتین دی قومی ٹیم وچ ثناء میر دا ناں چمکدا نظر آندا وے تے ساڈے صوبے دی پہلی پیراشوٹ گلائڈر رے نظیر اعوان دا تعلق بی ہندکو وان گھرانے دے نال اے تے اسی طراں سیاست ایچ بی

بیگم حافظ میر احمد تے بیگم جان گل وغیرہ، آپڑی جان دی پرواہ بی نہ کردے ہوئے وڈی سی وڈی قربانی دینویں نوں تیارائیاں۔ ایچ بی ہندکو وان معاشرے دے وچ سانوں آذاد خیالی تے تعلیم سی رغبت نظر آندی اے۔ لیکن اعداد و شمار کجھ ہور بتاندے وُن۔ Pakistan Social and Living Standard Measurement (PSLM) Survey دے مطابق 2013-14 ایچ KPK دے گرانواں/دیہی علاقیاں ایچ پرائمری وچ نارینہ نچیاں دی تعلیمی شرح %56 جد کہ گڑیاں دی %24 اے۔ اسی طراں شہری علاقیاں ایچ گڑیاں دی تعلیمی شرح %69 جد کہ گڑیاں دی %46 اے۔ ساڈی آبادی دا نصف فی صد تربیتاں تے مبنی اے اس دے باوجود ساڈے معاشرے ایچ کجھ عرصہ پہلے تک ایہہ گہل مضحکہ خیز سمجھی جاندی ائی کہ تربیتاں بی ملک دی تعمیر تے ترقی وچ مددگار ثابت ہو سکدیاں۔ گڑیاں نوں کہاراں دے کماں کا جاں تک ہی محدود رکھا جاندا آیا تے اُناں نوں اگے ودھنرے دے موقعے خال خال ہی ملدے آئے۔ چند استثنائی صورتاں ہر دور ایچ موجود رہیاں برے اناں دی تعداد آٹے ایچ لُوخردے برابر یا اِس سی بی کہٹ رتی۔ وخت تے حالات دی تبدیلی دے نال تعلیم دی اہمیت دا احساس ساڈے لوکاں ایچ پیدا ہوندا ریا، اُن پڑھ والدین نوں بی ایہہ شعور آئے لگا کہ پتراں دے نال تہیاں نوں بی تعلیم حاصل کرنے دا حق ملنا چاہیے۔ چنانچہ تربیتاں دی تعلیم تے توجہ دتی گئی حکومت نے بی گڑیاں دے اسکولاں دی تعداد ودھائی نوے کالج تے نالے تربیتاں و سسے وکھری یونیورسٹی تے میڈیکل کالج بی قائم کیتے گئے، اوہ معاشرہ جتھے بڑھی لکھی تربیتاں خال خال نظر آندیاں آئیاں ہنر ہر شعبہ ہائے زندگی وچ ویکھی جاسکدیاں۔ اوہ خاندان جناں دی تربیتاں ست پردیاں ایچ رہندیاں آئیاں اوہ ہنر بڑے فخر نال آپڑی تہیاں نوں کالج، یونیورسٹی تے ہاسٹل داخل کروانرے آندین۔ آج جدو اسی مختلف شعبہ ہائے زندگی دے وچ تربیتاں دی خدمات دا جائزہ لینے آں تا سانوں ہندکو وان تربیتاں ستاریاں وگر جھلملانداں نظر آندیاں۔ زندگی دا کھیرا شعبہ وے جتھے ایچ کل ہندکو وان تربیتاں موجود بینکلیاں۔ انتظامیہ، تعلیم، طب، قانون، تجارت، بنکاری، کھڈی، رفاعی اِدارے تے دفاع غرض ہر جگہ ہندکو وان تربیتاں دی معقول تعداد دیکھی جاسکدی اے۔ سارے شعبہ ہائے زندگی دے وچوں شعبہ تعلیم سی وابستہ تے نوںہالان وطن دی آبیاری کرنے والے اداریاں ایچ تربیتاں دی تعداد سب سی زیادہ وے۔ کالج دی پرنسپل جناں نے گڑیاں دی تعلیم تربیت تے خاص کر توجہ دتی اُناں ایچ مس

ذات تے کبار والیاں دی ضرورتاں تے مفادات نوں ترجیح دیدی اے۔ آپ دُکھ محرومی تے پریشانی برداشت کردی اے برے دوسریاں دے وسے سکھ ٹھونڈی اے اس دا اظہار ثریا خراں اسراں کردیان کہ:

جد تک ساڈے دم اچ دم اے
چھاڑو پاڈے ساڈا کم اے
ساڈا ٹبر سکھی رہوے
باقی سانوں کھیڑا غم اے
بلیاں اُتے ہاسے وڈاں
اکھیاں اچ بلدی شم اے
سانے کھیڑے نخرے کرنے
ساڈا پکو ہی موسم اے
جس نل مرضی ہس کے بولے
ساڈی طرفو تا بے غم اے
راتی مڑ کے کبار آ جاوے
اوہ اچھا وے یا ظالم اے
اس دی مرضی جسراں رکھے
ہر حال اچ ساڈا ہم دم اے

ساڈے معاشرے اچ سمجھوتہ ہمیشہ تریت دے حصے اچ آندا وے
خاص طور تے شادی شدہ تریت دے حصہ اچ جس نوں ثریا کرنے بڑے
خوبصورت انداز نال بیان کیتا وے:

ڈاڈا

ہشیار ایں تو

سارے مہیج صاف کردینیں

کتنا معصوم ایں

کننے

دچھائے ہوئے نی جال

ہمدردی کرنیں ہر پک نال

گوری، کالی، موٹی، پتلی، سگی

سب نوں سینے نال لائیں

ہندکووان خواتین دی موجودگی دیکھی جاسکدی اے چنانچہ آمنہ سردار تے امیہ زیب طاہر خیل دی نال ساڈی زبان تے آجانے وے۔ آمنہ سردار صاحبہ پک فلاحی تنظیم ”الفلاح“ دے نال سی پٹی چلانیاں جس دا مقصد غریب بچیاں نوں جیہڑیاں سکول نی جاسکدیاں زیور تعلیم سی آراستہ کرنا وے۔

بقول کسی دانشور دے کہ شاعر، دیدہ بینائے قوم ہوندین تے فنکار قوم تے سماج دی انفرادی تے اجتماعی سطح تے نہ صرف عکاسی کردین بلکہ اصلاح دا ذریعہ بی بنڑدین۔ اسی نظریے دے مطابق جدو اسی ہندکووان معاشرے دے وچ ادب دا جائزہ لینے آں تے دیگر شعبہ ہائے زندگی دی طراں ادب دے میدان اچ بی سانوں خواتین لکھاریاں تے شاعرات نظر آندیاں وے چنانچہ ادیب تے افسانہ نگاراں اچ فہمیدہ اختر، سردار حیدر، ثریا بیگم، مسرت جہاں، ام عمارہ، پروین عظیم، فیروزہ بخاری، قدسیہ قدسی تے آفتاب اقبال بانو صاحبہ دے نال نمایاں وے۔ آفتاب اقبال بانو نے ہندکووان افسانہ دی کتاب ”پتھر دا جگر“ شائع کر کے پک اہم سنگ میل قائم کیتا وے۔ جد کہ شاعرات اچ پروین سیف، مسرت کنول، حمیرا سید، وحیدہ غفور، حلیمہ سعدیہ، سکینہ سحر، شمشاد نازلی، ثریا خرا، رانی بانو تے بشری فرخ دے نال نمایاں وے۔ اناں وچو زیادہ تر شاعرات نے اُردو زبان نوں اظہار دا وسیلہ بنزایا برے موضوع ساڈا ہی معاشرہ وے۔ اسی طراں ہندکووان شاعرات نے بی اُردو دے ذریعے آپڑے جذبات، احساسات تے تاثرات دا اظہار کیتا۔ برے ترے شاعرات سانوں ایساں نظر آندیاں جتاں نے ہندکووان آپڑے اظہار دا وسیلہ بنزایا۔ اناں وچو ثریا خرا، رانی بانو تے بشری فرخ دے ہندکووان مجموعہ کلام منظر عام تے آچکے وے اسی وسے میں اناں ترے شاعرات دے ہندکووان کلام تے گہل کر ساں۔

ثریا خرا نوں ہندکووان زبان دی پہلی صاحب دیوان شاعرہ دا اعزاز حاصل اے اناں دے دو مجموعہ کلام ”تصویراں“ تے ”تعبیراں“ دے نال نال شائع ہو چکے وے۔ انان دے افسانیاں دا مجموعہ ”دل دے دُکھ ہزار“ دے نال نال شائع ہو چکا وے۔ شاعری اچ اناں نے غزلاں، نظماں، گونڈ تے ہائیکو لکھے وے انان دے کلام اچ ہندکووان اصل زبان تے محاوریاں دی مٹھاس موجود اے۔ انان نے مشرقی عورت دی زندگی، اُس دے دُکھ، اُس دی ذمہ واریاں، اُس دی محرومیاں تے اُس دے سمجھوتیاں نوں آپڑی شاعری دا موضوع بنزایا وے۔ اللہ تعالیٰ نے عورت دی فطرت اچ ایثار تے قربانی دا جذبہ گٹ گٹ کے پرتا وے۔ اوہ آپڑی

ہل گئے سارے کہار
 وت چیناں تے کہرام
 ادھر ادھر ترے ترے لوگ
 سڑک اُتے میرا پہنائی
 بے یار و مددگار،
 آپ ہسپتال پہنچا
 وت دوسوا کتا لیس دن مڑ کے نہ کہار وڑیا
 سدھا قبرستان جائتا
 ماں بیو پرا ہواں کول،
 مامے دے ارار
 جانویں کہیڑے لوکی ظلم تائی جانے وُن
 مظلوماں نوں تڑپاندے وُن

ثریا حُر صاحبہ نے ہندکو وِچ ہائیکوز بی لکھیاں۔ ہائیکو تریے مصرعیاں تے
 مشتمل ہوندی اے تے ایہہ صنف جاپانی شاعری سی ساڈے ادب اچ منتقل ہوئی
 اے۔ اس دی بنیادی خصوصیت اختصار دے نال مناظر فطرت تے انسانی رشتیاں
 تے جذبیاں دی دریافت اے اوہ کہیندیاں وُن کہ:

باغاں دے وِچکار
 پُھل کلیاں مہکن
 میں پک بھلی آں

.....
 رنگ رنگ دے پُھل
 کھلی ادھ کھلی کلیاں
 منوں دیکھ دیکھ مہسن

ہندکو شاعری دے حوالے نال دوسرا ناں رانی بانو داوے اُناں دا ہندکو
 مجموعہ کلام ”کچی مٹی دی خشبو“ دے ناں نال شائع ہو چکا وے۔ اُناں نے آپڑی
 شاعری اچ عشق و عاشقی دی بجائے زندگی دے عام تجربیاں نوں موضوع بنڑایے
 تے خاص طور تے معاشرے دے متوسط تے غریب طبقے دے جذبات،
 احساسات، محرومیاں تے غماں نوں موضوع بنڑایا وے۔ اُناں نے ٹھیکہ زبانی زبان
 و محاورات دا بڑا بے ساختہ استعمال کیتا وے:

آپڑا بڑا ناویں
 پرانے ڈکھڑے سُنڑا ناویں
 ہر پک نوں آباد کرنیں
 ووہٹی دی فریاد کرنیں
 فیس بک بی پھری ہوئی
 ہر گلی بیو کھلی ہوئی
 ستے ہوئے بی میچ کریں
 کچھ کچھ تانغے ہوویں
 بیٹھے بیٹھے گم جاویں
 میرے ہتھ نہ آویں
 وت بی میری چند جان ایں
 تو میرا سلطان ایں

پشور دی تاریخ وِچ پک اندوہ ناک سانجھ مینا بزار وِچ دھاکے داوے
 جس نے سارے شہر اچ صف ماتم وِچھا دتی آئی اس سانجھ نوں پشوری کدی بی
 فراموش نہ کر سک سُن ثریا حُر دے پراء بی اس اچ زخمی ہوئے ائے تے اُناں نوں بی
 اس اذیت داسا منڑاں ہو یاوے چنانچہ اوہ آپڑی پک نظم ”ماتم“ اچ لکھدی ان کہ:

یکدوت منڈی پیری
 میرے پہنائی دا کہار
 پک مصروف روڈ
 شہر دے وِچکار

ادھر چوک ناصر خان
 ادھر مینا بازار
 اُتے مولوی جی دا ڈیرہ
 لوکاں دی ہر ویلے پہیڑ
 راہ لنگدے بے شمار
 عام لوکی مزدور کارتا جرد کاندار
 وت آیا کالا سیاہ دن
 چمکا سورج ہار
 زور دی پک آواز آئی

بیان کردیاں۔ اُناں دے کلام اچ طنز دا عنصر بی پایا جاندا وے تے ایہہ طنز عام طور تے معاشرتی تے معاشی مسائل دے بیان اچ دیکھا جاسکدا وے، آپڑی نظم ”روٹی“ وچ اوہ کہندیاں:

میری بچی مگے روٹی
ٹھونڈے ہانڈی دے وچ بوٹی
پہلے اُنوں میں سمجھاواں
نہ سمجھے تا پُکاں سوٹی
وچ دکاناں چیزاں بولن
لنگ جا سانوں ہتھ نہ لہا
آخر میں کہیہ کراں خدا
راتی دے اُٹھ دے بہیندے
کچھ نہ کہندے چپ چپ رہندے
رُ دے رُ دے ہک دم ٹھیندے
ہر دم سوچ دی رہنی آں میں
کُتیاں دی اس نگری دے وچ
جتھے لاشاں تکہ بوٹی
جتھے دنیا دل دی کھوٹی
اُتھے کل نوں کنج بنڑاساں
میں آپڑی اس تہی نوں ووٹی

ہندکو شاعری اچ ہک ناں بشری فرخ دابی اے۔ اُناں دیاں چھ کتاباں منظر عام تے آچکیاں وُن جنناں وچ اک سفر نامہ ”شمینی کے ایران میں“ تے نعتیہ کلام دا مجموعہ ”ورفتنا لک ذکرک“ قابل ذکر اے۔ اناں دی ہندکو شاعری دا مجموعہ ”محببتاں دے مزاج وکھرے“ بی قارئین سی دادو تحسین حاصل کر چکا وے۔ بشری فرخ ناڈک جذبات دی شاعرہ وُن۔ اناں دے کلام اچ ہندکو روزمرہ، محاورے تے مہتلاں دا بڑا برجستہ استعمال ملدے۔ اناں دے موضوع لا تعداد اُن تے اناں نے ساڈی معاشرتی روایات تے اعتقادات نوں موضوع سخن بنڑایا وے، مثال دے طور تے:

ہتھاں اُتے جہراں چھالے
انج کوئی درداں نوں پالے

اگے اُن ہنیری گور
کتنی پاسو مٹی ہور
دُکھ تے غم بی کدھی مک سُن
مک گنیا میرے دل دا زور
چھپ کے ویرانے وچ بیٹھی
شہر دے وچ اے بڑا شور
تیری نام دی تسبی رولاں
کدھرو لیاواں غارِ ثور
کدڑاں چاہواں کدھ نہ سکاں
یاراں دے دلاں دی خور
آپڑے تن دے تیکے ونڈے
فیر بی ساڈا ناں وے چور
رانی بچپن دے دن رات
ڈاڈھا آیا اوہ بی دور

اس دے علاوہ رانی بانودی شاعری نوں اگر اسی فنی لحاظ ناں دیکھیاں تا اُناں نے چند غزلاں دے وچ خاصے دقیق تے دُشوار توانی استعمال کیتے وُن، مثال دے طور تے درج ذیل غزل:

ہنڑ اوہ چاہ پل پل نی رئی
ہنڑ تیرے اچ اوہ گہل نی رئی
پر اکھیاں وچ اتھرو رہسن
اوہ شام اوہ کر بل نی رئی
تیریاں بانہواں پیار دیاں پینگاں
ٹالی اچ ہنڑ اوہ گہل نی رئی
نخن بی ہنڑ باہرو آندے
ساڈی اوہ ململ نی رئی
سھار دا تارا روشن رآئی
پورے چن دی گہل نی رئی

رانی بانو دے کلام اچ ترقی پسند خیالات بی دیکھے جاسکدین جدو اوہ معاشرے دی طبقاتی کشمکش نوں موضوع بنڑاندے ہوئے غریباں دی محرومیاں

اجتماعی سطح تے بی KPK دے وچ تربیتاں دی مختلف تنظیمیں سرگرم عمل اُن۔ ایہہ تنظیمیں ادبی، علمی، رفاہی تے عدالتی سطح تے خواتین دی ترقی تے فروغ و سہ بھر پور کوششاں پھیلایاں کردیاں۔ جتاں وچ گندھارا ہندکو بورڈ دا ویمن ونگ، بنگ ویمن فورم، حوا کی بیٹی، الفلاح تے عورت فاؤنڈیشن ونگر دیگر تنظیمیں شامل اُن۔

اس مقالے اچ شعوری طور تے تفصیلات اچ جائزیں سی

گریز کیتا گیا وے کیونکہ ساڈا مقصد صرف KPK اچ ہندکو وان معاشرے اچ تربیتاں دی ترقی دا اجمالی جائزہ لینا ایا۔

☆☆☆☆☆

کشمیر وچ پہاڑی زبان دی ترقی تے ترویج

تحریر: نصرت حمید جمجمہ

(ایم ایس سی کشمیر سٹڈیز، معتمد انگریزی، جامعہ اہلسنات پشاور)

کشمیر وے تے فیر پہاڑی نہ وہے
تاریخ وہے تے تاریخ ساڑی نی وہے
اے کس طرح ممکن دامہاڑی دوستو
زبان وہے تے زبان ساڑی نہ وہے

لیاقت علی لیتق

ریاست جموں و کشمیر کج پہاڑی زبان نیاں ترقیاں نے حوالے نے گل کیتے تھیں پہلیاں اس نی تاریخ تے اہمیت ناں ذکر لازمی دا۔ پہاڑی پاکستان نے دو صوبیاں کج یعنی پنجاب تے خیبر پختونخواہ کج تے جموں کشمیر نے تریہیں (جموں، کشمیر تے لداخ) صوبیاں کج بول ہونی دی۔ ہندوستانی ماہرین لسانیات ڈاکٹر محی الدین قادری نے مطابق پہاڑی بولنے والیاں نی تعداد لکھتین کج دی۔ ریاست جموں تے کشمیر کج بولن ہوئے والیس بولیں کج کشمیری، ڈوگری، بلتی، ہدینا، دری، پنجابی، پہاڑی، گوجری تے لداخی شامل دیاں فیر انہیں کج پہاڑی زبان کا خاص اہمیت حاصل دی۔ سابقہ ریاست پونچھ (پانچھ، باغ، سدھوتی، حویلی مینڈھرو وغیرہ) ناں علاقہ اپنے نڈر تے بے

چار پھیرے آل دوالے
چھٹے غماں دے پرنا لے
کولیاں دی سوداگری کیتی
مونہہ بی کالا ہتھ بی کالے
پیار محبت چھوٹے قصے
دلاں اُتے لگ گئے تالے
کیہڑے کیہڑے کھیکھڑوں کھیڑے
دیکھے اس دنیا دے چالے
اُس نے مُر کے آزاں نیگا
وت بی آس دے ڈیوے بالے
ساری عمر گذاری اسراں
سانیں دل دے شے گالے
اتنا مٹھا لہجہ اُسدا
بشرتی کسراں گل نون ٹالے

موسیقیت تے غنائیت اناں دے کلام نون مزید نکھار عطا کر دی

اے، جس دا بہترین نمونہ درجہ ذیل غزل اے:

حیدے جی دل مر دا جاوے
وت بی اس نون عقل نہ آوے
جس نے غم دی دولت دتی
اُس دے گوڑ ہمیشہ گاوے
سام کے اڑے کول ای رکھے
ساڈے تل نہ درد ونداوے
پیار دی بیڑی پا کے پیرا کج
غم صحرا وچ ٹر دا جاوے
اُس نون دیوے لکھ دُعاواں
جس دے ہتھو چہکے کھاوے
اشکاں دی برسات اُچ بیٹھا
بشرتی کوئی ہسدا جاوے

انفرادی طور تے آپڑی حیثیت منوانوے ولیاں تربیتاں دے نال نال

تخلیقی ادب نے حوالے کئے میاں کریم اللہ قریشی لکھنؤ دے کہ اس ناں آغاز وہیں صدیوں دوہے ادھ کچ وا۔ اس نیاں کئی حک و جہاں دیاں فیر تحقیق کیتے والے اس گلا کاکری نئے سکے دے ریاست عہیں زبانیں نیاطرح پہاڑی کچ وی تخلیق ناں آغاز ریاست نے دوں حصیاں کچ بٹے نیاں وجہ تھیں وا۔ اپنیاں کولا بچھڑے ناں غم داستاں کچ، کہا نہیں کچ تے پرسوز گیتیں کچ نمودار وا۔ اس طرح تخلیق ناں حک سلسلہ شروع ہوئی آ۔ 1950 تھیں بعد جنگ بندی لائن نے دوہیں پاسیاں تخلیق ہوئے والے اس ادب کچ خواہ اوہ نظم نی شکل کچ دیا نثر نیاں شکل کچ داہجر و فراق ناں روئے اس کچ دسنادا۔ تے ادب نیاں جنہاں وی صفاں دیاں انہیں کچ اے رنگ واضح ہیر و ناں دا۔

پہاڑی زبان بول چال ناں ایک اہم ذریعہ تھیں علاوہ حک تخلیق زبان وی دی۔ اس نیاں چھولیاں کچ لوک ادب ناں ذخیرہ کافی معیاری مقدار کچ موجودا۔ لوک گیت، لوک کہاتاں، لوک کہانیاں، اقوال (اخاں)، پہلیاں تے لوک داستاناں موجود دیاں۔ مختلف موقعوں کچ پہاڑی گیت جن شوہیا، اٹھی بے جلیاں، ڈھولا، چن، مٹھا، چرندہ قینچی، چنوناٹاٹیا، وار، ماہیا، لیتری، الی الی بنی ماڑی، ٹپاسہلا اور شادی بیاہ نے موقعوں کچ والے گیت کافی مقدار کچ موجود دے۔ لوک ادب کئے کئے پہاڑی کچ تخلیق ادب ناں سرمایہ کافی حد تک موجود دا۔ اس نقطہ نظر نے مطابق اسے کاتر تیس دوریں کچ تقسیم کری سکنا۔

پہلے دور نے مشہور قلم کار تے شاعریں کچ میاں یونس، میان نظام الدین کیانی، سائیں قادر بخش، میاں محمد بخش شامل دے۔

دوبارہ سائیں فقیر الدین، عبداللہ کرناہی، عزیز خان، پیر سید محمد نیک عالم شاہ، مولانا عبداللہ سیاکھوی تے میاں محمد زمان چن سمیت دوہے شاعریں نے حوالے نے مشہور دا۔ تراہیاں دور موجود دور دا جبہ 70 نیاں دہائیاں تھیں کچھیں شروع ہونا داتے اس کچ بے شمار شاعریں تے لکھنا نہیں پہاڑی زبان نے ذریعے اپنے اپنے خیالات ناں اظہار کیتا۔ ان کچ کریم اللہ قریشی، رفیق، بھٹی، ڈاکٹر صغیر، سلیم رفیق، مشتاق شاد، نذیر انجم، جاوید حسن، صابر مرزا، صابر آفاقی، حسام الدین، سرفراز تبسم، الطاف قریشی تے ہور قابل ذکر دے۔

پہاڑی زبان کچ شاعران کئے کئے کافی تعداد کچ افسانہ نگاروی تھے جن کچ قریشی برادران تھیں علاوہ عبدالحمید خان، شہنشاہ راجوری، خوش دیوہی، جہانگیر عالم، یونس نسیم، بیگم سنگھ راہی، سرور رحمان، غلام مصطفی پونجھی، ڈاکٹر محمد صغیر، نثار

باک لوکیں نیا وجہ تھیں بوں مشہور دا۔ اس علاقے کچ اکثر پہاڑی بولنے والے یے دے۔ اسے طرح دریائے جہلم تے چناب بچکارتے پوٹھوہار تھیں ہنی مظفر آباد توڑیں پہاڑی بولی یے بولن ہونی دی۔

اس بولیا نے نہیں کئے یے پتہ لگی انا دا کہ اس نی نسبت پہاڑی کئے دی۔ مشہور ماہر لسانیات گریرن تے اس تھیں اگلے ماہریں پہاڑی کیا زبانیں نے ہند آریائی خاندان نے پشاشہ یا دردی گروہ ناں حک ذیلی گروہ گڑندیاناں دی نہیں۔ اس گروہے کامزید ترے نکلے گروہیں کچ تقسیم کیتا ناں دینیں تے ہر گروہے کچ بوساریاں بولیاں دیاں۔ اس تھیں پتہ لگنا دا کہ پہاڑی صرف حک زبان نہیں بلکہ اے زبانیں ناں مجموعہ دا۔ اس طرح او پہاڑی کا کھاشہ قبیلیاں نی بولی آخناں جنہیں ناں ذکر راج ترنگنی کچ وی تھیا۔ ڈاکٹر محی الدین قادری نے مطابق پہاڑی ہند آریائی بے شمال مغربی گروہ کئے تعلق رکھنی تے اس نیاں اگیے فیر ترے شاخاں دیاں۔ مشرقی پہاڑی، وسطی پہاڑی تے مغربی پہاڑی۔ اسے طرح نذیر احمد مسعودی، ڈی مینی، تے دوہے محققین دی اسے علاقے کیا یے پہاڑی ناں اصلی وطن دسنے تے اس کچ بولن ہوئے وینس بولیں کا پہاڑی یے لکھنے۔ میاں کریم اللہ قریشی کرناہی اپنے ایم فل نے مقالے کچ لکھنے کہ پہاڑی نے کل چار لہجے دے انہیں بچا دو لہجے پونجھی تے کرناہی دے تے ریاست نے دوہیں حصیاں کچ انہیں دوں لہجیاں کچ تخلیق کم ہونا دا۔ پہاڑی بوں قدیم زبان دی غلام مصطفی پونجھی نے مطابق مہاراجہ اشوک نے دور کچ اس زباناں خوب ترقی کیتی تے پھل پھولی۔ ماہر تاریخ تے ماہر آثار قدیمہ آخنے دے کہ کسے زمانے کچ شارده کچ یونیورسٹی ہوئی۔ اس یونیورسٹی کچ دور ادرا لوک اتے آسے۔ اس یونیورسٹیاں نے ذریعہ تعلیم ایسے پہاڑی زبان یے آسے۔ فیر زمانے نا اے جیا پھیر آیا کہ اے تاریخ ناں حک پہلیاں سبق بنی۔ مختلف دور کچ مختلف دور کچ مختلف لوک اس علاقے کچ حکمران رہے تے مختلف زباناں ترقی کریاں۔ پہاڑی سرکاری تحفظ تھیں محروم ہوئی ائی۔ پہاڑی ادب حک لمبے عرصے توڑیں سینہ بہ سینہ زبانی یے منتقل ہونا ریہا خاص کری ڈوگرہ دور حکومت کچ جتیں لوکیں کچ ظلم دا ایتیں یے پہاڑی زبان دی ظلمیں ہنا چڑی۔ لوک پہاڑی کا زباناں نے کھاتے کچ شارہ یے نہ سے کریں۔ اس ظالم دور ناں خاتمہ دوائے کشمیر دوں حصیاں کچ تقسیم ہوئی آ۔ دوہیں پاسیاں حکومتی سرپرستی تے اس زباناں کا نہیں لمبی سکی فیر لوکیں اپنے طور پر دلی جذبات کا الفاظ میں شکل دینا شروع کری شوڑیا۔ اس طرح زبانی تخلیقی ادب دوہر یا شروع وا۔ پہاڑی کچ

راہی، اعظم حسرت، مقبول ساحل تے نڈر بونیازی جے کئی قلمکار شامل دے۔ جدید افسانے سچ علی عدالت ناں ناں بول اہم دا۔ جدید پہاڑی افسانیاں سچ ”شیشے نیاں منکراں“، ”چٹھی ناں بہانہ“، ”بگے نی پگ“، ”ملاکڑہ“ وغیرہ علی عدالت نے مشہور نمائندہ افسانے دے۔

مختصر اے آخی سکیناں دے ریاست جموں کشمیر نے مختلف علاقیاں سچ بولہوئے والی پہاڑی زبان جیہڑی قدیم زمانے سچ شہرت سچ مثال نہی رکھنی ہن عرصہ دراز تھیں بعد عروج نی راہ پوڑی رئی۔ پہاڑیئے ہن جانجی اے تے اپنیاں تا بولیا نے تحفظ تے اسکا زندگی دتے نیاں گلا لک کسے رے۔ پہاڑی زبان آپے اندر تخلیقی ادب، لوک ادب، لوک گیت، افسانیاں تے ناولیں ناں ہک بڑا ذخیرہ مٹایا ناں دین۔ پہاڑی سچ اظہار رائے کیتے والے اہل قلم کا اسب گلا ناں ادراک تھیا کہ پہاڑی زبان زمانہ قدیم سچ ہکا اہم مقام رکھنی آسی تے ائی وی ریاست جموں کشمیر نے اکثریتی علاقیاں سچ بولہوئی زبان دی۔ لہذا ناولیں قلمکارا نہیں ساریاں و صفیں کئے واقف تے مسلح دے۔ ایسے گل پہاڑی زبان نی تروج، روشن مستقبل نی ضمانت کئے اپنے اصل کئے وابستگی ناں اظہار وی دا۔ انشاء اللہ

اور یلا دور نیاجدوں ساڑہیں درسی کتابیں نی زبان وی پہاڑی بے ہوسی۔

کتابیات / حوالہ جات

- (۱) لیتیق، لیاقت علی خان ”مہاڑیاں بگیاڑاں“ اشاعت دوم 2004 پبلشر مسٹر بکس پکھری روڈ راولا کوٹ۔
- (۲) کرناہی، کریم اللہ قریشی ”پہاڑی اور اردو ایک تقابلی جائزہ“ مقالہ ایم فل مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد 2007۔
- (۳) محی الدین قادری سیلہ زور (ڈاکٹر) ”ہندوستانی لسانیات“، نسیم بک ڈپو لکھنؤ 1940ء ص 49
- (۴) مسعودی نذیر احمد ”جموں و کشمیر کے پہاڑی لوگ“، جموں و کشمیر پہاڑی کلچر اینڈ ویلفیئر فورم سرینگر اکتوبر 1985ء۔
- (۵) مینی خوش دیو، راجوڑی، ”تاریخ اور تفضیح“، مضمون مشمولہ شمس بری خصوصی شمارہ نمبر 2 مرتبہ ظفر اقبال خان، فاروق انور مرزا شمس بری پبلیکیشنز سرینگر اگست 2000۔
- (۶) کرناہی، کریم اللہ قریشی ”پہاڑی اور اردو ایک تقابلی جائزہ“ مقالہ ایم فل مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد 2007
- (۷) پونجھی غلام مصطفیٰ ”پہاڑی زبان ایک جائزہ“، مضمون مشمولہ شمس بری خصوصی شمارہ

نمبر 2 مرتبہ ظفر اقبال خان، فاروق انور مرزا شمس بری پبلیکیشنز سرینگر اگست 2000

(۸) کرناہی کریم اللہ قریشی ”پشاو ر اور سرینگر کا لسانی جائزہ“ گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاو ر 2017

(۹) جہانگیر عامر روزنامہ مبلغ اسلام آباد جون 2017، 11۔ آرٹیکل ”ریاست جموں و کشمیر میں پہاڑی زبان و ادب کا ایک جائزہ“۔

http://www.dailymuballigh.pk/uncategorized/2017/06/11/7647

(۱۰) ڈاکٹر محمد صغیر خان ”پہاڑی کا جدید لمبس“، تبصرہ بر کتاب ”مہاڑیاں بگیاڑاں“، از لیتیق، لیاقت علی خان اشاعت دوم 2004 پبلشر مسٹر بکس پکھری روڈ راولا کوٹ۔

☆☆☆☆☆

کہار کھروندے

ساڈیاں تریمتاں

تحریر: قدسیہ قدسی

پہلے پشور تے وت کوئی ہور ایہہ نعرہ وے

ساڈا پشور پشور اے اس جیانہ کوئی ہور اے

کج شعر اُن پشور دی شان اندر

ہندکو آئی اے جسدی زبان اندر

اے شہر حسین نظاریاں دا اے خطہ سوہنڑے پیاریاں دا

اے شہرے گہرو جواناں دا من چھکواتے ہندکو واناں دا

ازی مٹی سچ خشبو گلاباں دی تے پانڑتج تاثیر شراباں دی

ادے لوک مشہور جی جان سچ ون نالے صدقے تے قربان سچ ون

گل کردے مٹھی زبان سچ ون

اے نامتو ون مزماں داری سچ

وفاداری تے جان ماری سچ

عزیز تریمتو! منوں شروع سی ہی اپڑے شہری ثقافت دا موازنہ دوسرے شہراں نال کرنے دا شوق ریا وے۔ اے موازنہ رسم و رواج دا وی ہوسکد اے، اے رناں تے مرداں سی عادات دابی ہوسکد اے۔ جدرب جی جاواں اناں دے رہنڑ

ہک ہور عجیبہ گل ساڈی تریمتاں دی اے کہ جس دن کپڑے تو نڑے ہونوں اس دن بڑا شور شرابا ہوندے کہ بعد کچھ اسی مزید کم نئی کر سکنے آں کہ سائے کپڑے تو نڑیں۔ اسی آج کدرے نئی جاسکنے آں کہ اسی کپڑے پئے تو نیناں۔ کمال دی گل اے وے کہ کپڑے تو سن مشین کچھ تے کیسن کہ ساڈے نال ہک دو مائیاں یا کم والیاں بی کھلوتی ہونوں۔ نہ جی اے تا بہت سہل پسندی ولی گل ہوئی۔ مشین تے مزدوراں دی قوت دا استعمال۔ بار دیناں رناں ایہ شے Afford نئی کر سکیاں ساڈی تریمتاں ہار کپڑے جمع نئی کر دیاں بلکہ او نالو نال ہک ہک دودو تہوندیاں۔ اسراں وقت دی بی بچت تے نال پیسے دی بی بچت ہوندی اے۔ سانوں ذرا سوچاں چاندے کہ انڈیا کچھ تا ہر کوئی اڑے اڑے کپڑے آپ تہوندے سوائے پچیاں دے، تے اتھے دے بعض مرد تے اجے بے غم وون کہ ہک رومال جیاوی نئی تہوندے۔ سانوں اس شے کچھ انقلاب لیاڑاں چاندے، اگر ہر بندہ آپڑے آپڑے کم کرے تے کوئی مسئلہ ہی نہ روے۔ اگر خوش نصیبی نال بد نصیبی نال کوئی مرد برتن تہوڑیں کچھ آپڑی تریمت دی مدد کرے تے اگر کسی نے ویکھتا تے ایہ بڑی عجیبہ تے انہونی گل ہوگئی اے۔ گل پھیل سی تے ہا سے پسین کہ انی سنو ای کہ فلاں دا خوندا پڑی تریمت نال کہا رے کم کردا وے۔ سنو نین والے بی دوطرح دے ہوندیں۔ ہک کہسی ہائے اوتا کئی خوش نصیب اے ساڈے تا پانڑی بی نئی پی سکنے تے دووی کہسی تا باوا ایہ جکیاں رناں وون ہاں تا مرداں نوں تھتے تلے کینا ہوندا وے۔

یعنی ایہ دوواں سوچاں بے چارگی دی علامت وون۔ آخر اسراں کیوں وے تے سارے پڑھے لکھے لوگ او۔ خواتین بی Job کردیاں او بی انسان وون، او بی تھکدیاں انان نو بی آرام چاندے اس وے مردنوں بی چاندے کہ او انان نال ہتھ وندائی کرن۔ ہک تا اوصاف نازک تے اتو کہا ردا پہاڑیادی اے۔ اگر مل جل کے کم کرن تا کم والیاں دارونڈا نہ ہوے۔ باہر دے لوگ نوکراں دا تصور بی نئی کر سکنے تے اسی لوگ اس گل تے فخر کرنیاں۔

میں یا کوئی ہور ہوے بار دی تریمتاں سی سادگی دی تعریف کرن۔ مثلاً او شادیاں تے جاسن تا ساڈے ہار میک اپ تھو پ سن۔ بڑی معذرت نال کہنی آں کہ اسی لوگ دراصل میک اپ دا مطلب ہی نئی سمجھتے آں۔ اسی چہرہ Paint کرنے نوں میک اپ کہنے آں۔ تے اس دی ہک گل ہور ہوندی اے کہ جتنا زیادہ پینٹ ہوندا اے انان سی زیادہ تعریف کردین۔ خدایا انان دی خوبصورتی دا کے معیار اے!

سہڑ، طور طریقیاں نوں غور نال دیکھنی آں تے وت انان شہراں، مکاں دیاں اچھایاں برائیاں دا موازنہ اڑے شہر نال کرنی آں۔

جسراں کہ ملائیشیا کچھ چار سال رینڈیں دا اتفاق ہو یا۔ ملائیشیا کچھ بڑی نسلاں تے تو ماں دے لوگ رینڈین بالکل اسی طرح جسراں کسی ہور ترقی یافتہ ملک کچھ ہونڈین۔ ملائیشیا کچھ Chinese بوت زیادہ وون۔ ہندو، سکھ، عیسائی، بدھ مذہب تے مسلمان وغیرہ۔ اتھے چائیز نال میری طبیعت زیادہ لگی۔ او اس واسے کہ انان دی تریمتاں بڑی اصول پسند، وقت دی پابند تے سختی وون۔ او سحران نوں اٹھدیاں سب سی پہلے اڑی مخصوص عبادت کردیاں ساڈے ہار شمع تے لو بان بال دیاں۔ جدی خشبو سارے علاقے کچھ پھیل جاندی اے۔ اس سی بعد او جاگنگ تے Exersice کر دیاں۔ آخریں جانڑے والے نال Morning Good کیندے رینڈے تے سر نوچکا دے کے سلام کردیاں۔ اوے بعد اڑے جانوراں تے پرندیاں نو ناشتہ وغیرہ کراندیاں تے اس طرح کھواندیاں جیکو اسی انسانی پچیاں نو کھوانیاں۔ تے سب سی بہترین گل ایہ وے کہ سائیکل کڈ کہ سبزی وغیرہ آپی لیاندیاں سائیکل تے سامان ٹونڈ دیاں رینڈیاں۔ اس سی بعد اڑے پچیاں نو گاڑی کڈ کے سکول پہنچاندیاں۔

ایہ گلاں کرنے دا مقصد اے وے کہ جدوں میں انہاں دے سارے مکاں دا مشاہدہ کرنی آں تے میرے ذہن کچھ اڑی تریمتاں دارینڈا سبڑا آ جانڈے تے وت سوچنی آں کہ کاش ساڈیاں بی تریمتاں اسی طرح Active ہونوں۔ ایہ مقصد نئی کہ ساڈیاں خواتین کم نئی کردیاں، کم تا بہت کردیاں، پر بغیر کسی منظم طریقے دے ساڈی خواتین بہت کہت Exercise یا Walk یا Jogging کردیاں۔ میں اکثریت دی گل کرنیاں جیڑی زیادہ تریٹھ کے کمر نوں کمرہ بڑاندیاں۔

انگریز تے چائیز تقریباً ہک جے وون۔ کھاڑے دا بڑا خیال رکھ دیاں۔ کیلوریز تے کالیسٹروں دا۔ او زیادہ تریٹھ پینڈیاں رینڈیاں۔ تو انوں پتہ وے کہ اتھے بہت کہت اسراں ہوندے۔

انان نوں مہمان نوازی نال کوئی دلچسپی نئی۔ اے شے ساڈے شہر کچھ قابل تعریف اے۔ اتھے تا بغیر کم دے چلے جاوتے برا مناندین۔ Appointment لیڑی پینڈی اے۔ اس شے نوں اسی برا سمجھتے آں، اسی تا ہر ویلے ”جی آئیاں نو“ کینیاں۔

تے ساڈی پشوری تریمتاں پاکستان دی خاطر مسلم لیگ دے ناں دیاں پرچیاں پانڑے وے سچ دیاں کل دیاں نکلے نکلے ددھ پیٹریں ولے بچیاں نوں گودی نچ پا کہ اس میلے وچ موجودایاں۔ اس وخت منوں کچھ پیتنی ایا کہ اے کے قصہ وے۔ میں مینہ تے میلے دیکھدیں دی خوشی تے کھاڑیں پیڑیں دے مزے نچ آیاں۔ اے گلاں تے وڈے ہو کے سجھیاں۔ منوں اے وی اچھی طرح یاد اے کہ جس ویلے ریڈیو تے پاکستان بنڑنے دا اعلان ہو یا وے تے اے ساڈا صوبہ پاکستان دے نال مل گیا وے۔ اس ویلے دیاں خوشیاں تے جشن دا بیان میں نئی کر سکی آں۔ اناں گہلاں نال میرا مطلب اے وے کہ اے ساڈیاں تریمتاں نے آپڑے آپڑے کھاراں وچ بیٹھ کے دی امتیاں سمجھ والیاں ایاں۔ کہ آپڑا اچھا برا سمجھ دی ایاں۔

میرا اے قصہ دسنڑیں دا مقصد اے وے کہ ساڈیاں پشوری تریمتاں نوں جس وقت پڑھنے لکھنڑیں دا موقع ملا وے تے اناں نے اور کتنے وڈے وڈے کم کیئے وون۔

1948ء دا اپریل دا مہینہ ایا کہ ساڈا نواں ملک پاکستان بنڑانے والے قائداعظم محمد علی جناح پہلی دفعہ پاکستان بنڑنے دے بعد پشور وچ آئین تے اس ویلے پشور دیاں چند تریمتاں دے نال ہک وڈے ناں والی ترمیت بیگم زری سرفراز دے نال جا کے قائداعظم دے نال ملاقات کیتی اے۔ جس وچ اناں دی خدمت وچ درخواست رکھی اے کہ پشور نچ کڑیاں دے وے ہک کالج کھول دتا جاوے۔ قائداعظم دے نال اناں دی ہمیشہ فاطمہ جناح بھی پشور آیاں وون۔ قائداعظم نے اناں تریمتاں نوں آپڑی پیڑیں نال ملنے دا کیا وے کہ اس مسئلے نوں اگے ودایا جاوے۔ قائداعظم نے اسی ویلے کڑیاں دے کالج دی درخواست منظور کر لیتی آئی۔ کالج وے جگہ دا انتخاب ہک وڈا مسئلہ ایا۔ اناں تریمتاں نے دفتر دے لوکاں، بابوواں نال جا کہ جگہ دیکھیاں۔ محترمہ فاطمہ جناح نوں ”خالصہ ہائی سکول“ دی عمارت اچھی لگی آئی۔ اناں نے اس عمارت نوں دیکھنڑیں نال آئی اس دے وچ کالج کھولنے نوں بڑا پسند کیتا۔ اس طرح گورنمنٹ فرنیچر کالج برائے خواتین پشور دے ناں دے نال، کڑیاں دے وے وے اعلیٰ تعلیم پانڑیں دا کالج کھل گیا۔ پشور نچ کھلنے والا اے کالج پورے صوبے دا پہلا کالج ایا۔ اس کالج دے کھلنے نال، اس صوبے دی قسمت کھل گئی اے۔

1949ء وچ کالج دی پڑھائی شروع ہو گئی۔ اگے سنڑ وکھ پڑھے کون

ہنڑاگر میں میک اپ تے لیکچر دینڑا شروع کراں تا کدرے بیوٹی پالراں والیاں خفانا ہو جاوے۔ میرا خیال اے اتنا کہنڑا بوت اے۔

☆☆☆☆☆

گورنمنٹ فرنیچر کالج برائے خواتین پشاور دا

تریمتاں دی ترقی وچ حصہ

تحریر: پروفیسر مشرف مہر

(سابقہ پروفیسر فرنیچر کالج برائے خواتین)

1947ء وچ پاکستان وجود وچ آیتے اس وخت پشور دے لوکاں نوں آپڑی تریمتاں دی تعلیم دا ذرا وی خیال نی ایا۔ سکول دی تعلیم نو بھی برا سمجھا جاندا ایا۔ فسوس تے اس گل دا بی اے کہ قرآن شریف بی نئی پڑھایا جاندا ایا۔ بہت کہت کڑیاں دین تے مذہب دی تعلیم پاسکدی ایاں۔ بس کہار دے کماں کاجاں نچ لکیاں ریندیاں ایاں، یا نکلے نکلے پیڑیں پراواں نو گودی نچ کھڈانداں نظر آندی ایاں۔ ہر محلے وچ ہک ”بیوی“ بی ہوندی آئی جس دے کہار جا کہ نکیاں کڑیاں سپارہ پڑھ لیدیاں۔ اس زمانے وچ کئی عمر دیاں کڑیاں داویا کرنے دارواج ایا۔

او اجیا زمانہ ایا کہ انگریزاں دے سکولاں نو برا سمجھا جاندا ایا۔ لوکاں نو سکولاں وچ آپڑی تیاں، پیڑیاں نو داخل کرنا اچھا نئی لگدا ایا۔ اگر کسی کہار دی کوئی تھی پیڑیاں اناں سکولاں وچ جاندی تے اناں نوں بی اچھا نئی سمجھا جاندا ایا۔ پشور وچ ہک دو سکولاں ایاں۔ جناں وچ بعضے کہاراں دیاں کڑیاں پڑھ دی ایاں۔ اس دا اے مطلب بیگم کہ اے پشوری اس تعلیم نو برا سمجھ دے اے، بلکہ کج ماحول دے بدلنے سی ڈر دے اے۔ پردے دارواج ایا۔ کہاراں سی بارانزاں جاناں اچھا نئی سمجھا جاندا ایا۔ ہک گل اے بتاؤ بڑی ضروری اے کہ اناں ہی کہاراں دی تریمتاں نے پاکستان بنڑنے وچ بڑا کم کیتا ایا۔ اس سرحدی علاقے نو پاکستان وچ شامل کرنے داکم رناں تریمتاں نے بھی خوب ڈٹ کے کیتا ایا۔ برنے وچ چھپے چھپایاں ان تریمتاں نے کہار کہار جا کے پاکستان دے نال اس صوبے نوں شامل کرنے دی خاطر مسلم لیگ نوں ووٹ دینڑیں دیاں عملی کوششاں کیتیاں۔ منوں یاد اے کہ تحصیل گوڑ گھڑی وچ اس دن ہک میلہ لگا ایا۔ زوراں دی مینہ پئی وں دی آئی۔

اس کالج وچ آرٹس تے سائنس دونوں دی پڑھائی ہکی ویلے شروع ہوئی اے۔ ہک طرف اتھو دیاں کڑیاں دوسرے شہراں وچ جا کے استانیوں تے لیکچرز لگیاں نے تے دوسری طرف ڈاکٹری دی تعلیم پا کے ہسپتالاں وچ ڈاکٹر لکیاں۔ صرف سکول، کالجاں تے ہسپتالاں دی گل نئی۔ اتھو دی تعلیم یافتہ کڑیاں ہور شیراں وچ بی پہنچ گیاں۔ جس وخت پاکستان دا ہک حصہ مشرقی تے دوسرا حصہ مغربی آیا۔ اتھو دیاں کڑیاں ڈھا کا جا کے تقریری مقابلے سچ انعام لے کے آندیاں۔ ون یونٹ دے زمانے سچ پنجاب تے بہاولپور دے کالجاں وچ بی لیکچر دی پوسٹ تے انہاں نے ملازمت کیتی اے۔ جدوں پشور تے پشور تے دوسرے شہراں سچ ہور کالج کھلین۔ انہاں سارے کالجاں دیاں لیکچرز تے پرنسپلز اتھو دیاں پڑیاں کڑیاں ایان۔ ہوئے ہولے وخت گزر دا گیا وے تے لوکاں دا ذہن بی بدل گیا۔ نویاں نویاں تبدیلیاں بی آندیاں گیاں۔ پرائز وختاں دیاں گلاں کچھے رہے گیاں۔ نوے زمانے دیاں نوئی گلاں ایان۔ لوکاں نے وی آپڑے وچ تبدیلیاں لے آندیاں۔ ہک اجیا وخت آ گیا وے کہ کوئی کہاں اجیائی آیا کہ جتھے کوئی کڑی پڑھی لکھی نا ہووے۔ پڑھیاں لکھیاں کڑیاں نے بی آپڑے کہاں نوں ہک نوں رنگ دے دتا۔ انہاں دے بال بچے بی اچھے خاصے پلنے لگے۔ معاشرے وچ وڈیاں وڈیاں تبدیلیاں آ گیاں۔ باہر دی دنیا بی بدل گئی۔ ہونڈے ہونڈے دفتر تے بیچاں دیاں نوکریاں بھی کڑیاں نے شروع کر دتیاں۔

سچی گل تے اے وے کہ اس کالج دی پہلی اٹ اتی مضبوطی نال رکھی گئی اے کہ اس نے دن بدن ترقی کیتی اے۔ تے اچھے سی اچھا نتیجہ دے کے لوکاں دا دل جیت لیا وے۔ اس کالج دیاں پہلی دو پرنسپلاں انگریز ایان۔ بعد سچ تقسیم سی بعد آپڑے ولیاں پڑھی لکھی پروفیسراں ایان علی گڑھ یونیورسٹی تے لکھنؤ یونیورسٹی دیاں پروفیسراں نے ساڈے پشور دیاں دو کڑیاں دی زبردست تعلیم تے تربیت کیتی اے۔ ہک دلچسپ سچ اے وے کہ ساڈے پشور دی دو کڑیاں بی۔ اے پاس کر کے اس کالج دیاں پہلیاں لیکچرز مقرر ہوئیاں۔ بعد سچ انہاں نے پرائیٹ ایم۔ اے کیتا وے۔ اے گل یاد روے کہ اس وخت بی کالج وسطے ماسٹر دی ڈگری ضروری اے۔ اے دو استانیوں آپڑے وخت دیاں مسلم لیگ کڑیاں بڑی مشہور ایان۔ ہک تے فہمیدہ رؤف اتی تے دوسری سردار حیدر کہ جنہاں دی تئی پروفیسر در شہوار، وکیل تے جج جٹ کے وٹ پروفیسر بن گئی اے۔

فرنٹیر کالج دی تعلیم دا معیار اتنا اچھا آیا کہ پہلے ہی سیشن دے نتیجہ دیاں

تے پڑھا وے کوئٹہ۔ پڑھانے داملہ اس طرح حل کیتا گیا کہ اسلامیہ کالج دے پروفیسر حضرات نوں پڑھانے دی ذمہ داری دتی گئی۔ انہاں پروفیسراں وچ پشور دا بی ہک پروفیسر عبدالمطلب صاحب شامل ایان۔ ہک بڑے وڈے ناں وے پروفیسر عنایت اللہ مشرقی اے۔ جو خاکسار تحریک دے بانی اے۔ اتنا وڈا کالج تے اتنے وڈے ناماں وے پروفیسرز۔ کالج سچ پڑھنے آخڑے والیاں کل 14 کڑیاں۔ اے کالج دا پہلا سال ایان۔ بعد وچ اور کڑیاں بی آ گیاں ایان تے لے دے کہ 64 کڑیاں ہو گیاں ایان۔

ٹوپیاں والے برخیاں وچ چھپی چھپیاں اے کڑیاں ٹانگے وچ بیٹھ کے کالج آندیاں۔ کالج دا ماحول سدا سداہ کہار ولا ماحول ایان۔ ہک مزے دی گل اے وی سزول کو کہ پشور دے زیادہ تر لوگ انہاں کڑیاں دے کالج پڑھنے نوں برا سمجھ دے اے۔ تے کہاں والیاں تے بی انگلیاں اٹھانڈے اے۔

خیر اے آزمائش دا وخت بی گزر گیا ایان۔ ہک زمانہ اے بی آیا کہ فرنٹیر کالج دی اتی وڈی عمارت نکلی پے گئی اتی۔ 1949ء وچ بنڑنے والا اے کالج 2017ء سچ آ کے اتنا وڈا بنڑ گیا وے کہ اس دی مثالیں دتیاں جان دیاں۔ ہنٹر اصل مطلب دی طرف آنے آں کہ اس کالج نے اس صوبے نوں کتنا فائدہ دتا وے۔ کڑیاں نوں اس کالج دی تعلیم نال آپڑی زندگی بدلنے دا کتنا موقعہ ملا وے۔ اس کالج دی تعلیم پانڈیاں والیاں کڑیاں نے آپڑے کہاں نوں، آپڑے خاندان نوں تے آپڑے شہر دے نال نال آپڑے ملک پاکستان نوں بی کتنا زیادہ فائدہ دتا وے۔ اس کالج دی بدولت، پورے صوبے دی زندگی بدل گئی اے۔

ہونڈیاں ہونڈیاں کوہاٹ، بنوں، ڈیرہ اسماعیل خان، مردان، صوابی تے ہزارہ دے لوکاں نے وی آپڑی تیاں بیٹیاں نوں کالج داخل کرنا شروع کر دتا۔ ہونڈ ہاسٹل بی ضروری ہو گیا۔ ہاسٹل دے کھلنے نال تے ہک اور ہی رنگ آ گیا اے۔ اج دا کے پی کے جھیرا پہلے ساڈا شمال مغربی سرحدی صوبہ ایان۔ اس صوبے دی تے قسمت اللہ تعالیٰ نے بدل دتی اے۔ علم دی روشنی اس طرح پھیلی وے کہ کہاں کہاں چک گیا۔ اس کالج سی پہلے پشور دے وچ صرف 3 سکول کڑیاں وسطے کھلے اے۔ انہاں وچ بی مسلمان کڑیاں دی تعداد گتوں چڑھیں اتی۔ اس کالج دے ناں تے سکول بی کھل گئے۔ اس کالج دیاں کڑیاں سکولاں وچ پڑھانے لگیاں۔ ہور کالج کھلین تے انہاں کالجاں وچ اتھوں دیاں کڑیاں استانیوں لگیاں۔ اج وی تسی دیکھو تے سارے کالجاں وچ اتھو دیاں کڑیاں پروفیسر لکھیاں وون۔

معاشرے دے سارے کماں وچ انانے ہتھ پایا وے۔ تے کامیاب بی ہویان۔ ملک دے ہر مشکل ویلے وچ سب سی پہلے اگے ہو کے انانے کم کیتا وے۔ ملک سی سیاسی سماجی تے معاشی خدمات وچ بی کسی سی کٹ نئی ریاں۔ سکولاں تے ہسپتالاں تے دفتراں دے ریندیاں انانے عدالتاں دے احاطے نوں دی نئی چھوڑا۔ سیشن کورٹس تے ہائی کورٹس دے نال نال جج دی کرسی تے بی اتھودی کڑیاں نے آپڑے قدم رکھین۔

اے او کالج اے کے جس دیاں تعلیم یافتہ کڑیاں صوبے دے سکولاں، کالجوں تے یونیورسٹی تک جا پہنچیاں۔ اس کالج نے تعلیم پھیلاڑی دی اتنی وڈی خدمت کیتی اے جس دی مثال مشکل نال مل دی اے۔ اس کالج دیاں پڑھیاں لکھیاں کڑیاں دیاں دوتریاں تے پوتریاں بھی اتھو پڑھ کے اگے ودیاں۔ آنڑیں والیاں نسلاں وی اس کالج وچوں پڑھ لکھ کے اگے سی اگے ودیاں بیاں ودون۔

انسان دی فطرت اے کہ اس نوں آپڑی زندگی دے گزرے دناں دے نال بڑی محبت ہوندی اے۔ سکول تے کالج وچ گزری زندگی آخری ویلے تک نئی پہل دی اے۔ اوتریاں کہ جڑی اس کالج وچوں پڑھ کے گیاں تے ملک سی باہر دوسرے مکاں جاوسیاں، جدوں وی پشور آندیاں، آپڑے کالج دیاں دیواراں تے کمریاں تے اس دے باغ نوں دیکھ کے آپڑیاں اکھیاں ٹھنڈیاں کرنے ضرور آندیاں۔ اس دے ہک ہک کونڑی جا جا کے آپڑے گزرے دناں نوں بلاندیاں۔

بس دعا اے کہ جس طرح اس کالج نے ساڈے لوکاں دی جیتیاں وچ سکھ پایا وے۔ اللہ تعالیٰ اس نوں ہمیشہ آباد رکھے تے ترقی دیوے آمین۔۔

☆☆☆☆☆

ہندکو دے دن دی اہمیت کالجوں تے

یونیورسٹیاں وچ

تحریر: پروفیسر غزالیہ

پرنسپل گورنمنٹ گرلز کالج گل بہار

ہندکو زبان پشوریاں دی مادری زبان اے۔ اس زبان دی اہمیت دا

کڑیاں نے گولڈ میڈل حاصل کیتیاں۔ 1951ء سی لے کے 1986ء تک ہر سال طالبات گولڈ میڈل پاندیاں ایان۔ تعلیم پاپا کے اتھودیاں کڑیاں صرف آپڑے صوبے تے آپڑے ملک پاکستان وچ کئی خدمات پیش نئی کردی ایان بلکہ دنیا دے وڈے وڈے مکاں کججی گیاں۔ امریکا تے برطانیہ تے ہور بی مکاں کججی آج وی پڑھاندیاں۔ اس کالج دیاں ساریاں طالبات دا ذکر کرنا آسان نینگا۔ ہک دو اجے ناں لیبیاں جنان سی تسی بی واقف ہوسو۔ ساڈے ملک دے مشہور سیاستدان جناب سرتاج عزیز دی پینڈی پینڈی نثار عزیز بٹ ناول نگار تے مشہور و معروف رضیہ بٹ اس کالج دیاں پڑھیاں لکھیاں ایان۔ صوبہ سرحد دی ایوا سوسائٹی دی چیئر پرسن محترمہ حشمت انور اس کالج سی پہلی طالبہ ائی۔ پرائیڈ ڈاکٹریاں دا تے فیڈر کرنا ذرا مشکل اے۔ کیونکہ انانے نال منوں بی اس وخت یادئی آندے پین۔ ڈاکٹر جوہر خاتون، ڈاکٹر شہناز، ڈاکٹر پروین عظیم تے ڈاکٹر صفورہ اسی کالج دیاں طالبات ایان۔

اے گل سنو کے شامد حیرت دے نال خوشی بی ہوسی کہ اس کالج دیاں کڑیاں نے اقوام متحدہ دے دفتر وچ بی نوکریاں حاصل کیتیاں ایان۔ پرائیڈ طالبات دے علاوہ غزالہ نگار اور کرنی تے دیشوارہ حلیم نوں تے آج دے پڑھے لکھے لوگ جائز دین، اے فرٹینر کالج دی ہی طالبات ایان۔

تربیتاں دے فرٹینر کالج پشاور دے اس صوبے دی سیاسی، معاشی معاشرتی تے تعلیمی ترقی نوں اس وڈے مقام تک پہنچایا وے کہ جسدا بیان کرنا اتنا آسان نینگا۔ زندگی دا کیڑا شعبہ وے کہ جس دی ترقی دے وچ اس کالج دیاں پڑھیاں لکھیاں کڑیاں دا حصہ نہ ہوے۔ نرسنگ، انجینئرنگ، ٹیکنیکل شعبہ جات، غرض اے کہ ہر جگہ انانے آپڑا رول ادا کیتا وے۔ تعلیم و تربیت، کہاں کہہستی سی لے کے فن تے ادب دے میدان وچ بی آپڑا نام پیدا کیتا۔ ادب و فن کججی نام پائیں والیاں محترمہ زیتون بانو، بشری فرخ، سہانت انجم مرحوم، عطیہ ہدایت اللہ اسی کالج سی پڑھ کے اگے آیاں۔ اگر تسی چاوتے مشرف داناں بی لے لئو۔ مرضی تو اڈی!

فرٹینر کالج برائے خواتین پشاور نے تعلیم سی لے کے اس زندگی دے ہور کتنے میدانوں وچ فائدہ حاصل کیتا وے۔ اس دا ذکر کرنا کوئی اتنا آسان کم نینگا۔ اے ہک اجئی داستان اے کہ جڑی الف لیلیٰ تے امیر حمزہ دی داستان سی بی وڈی اے۔ اس کالج دیاں کڑیاں نے صرف تعلیم تے ڈاکٹری دے کم ہی نئی کیتے بلکہ اس

شروع ہو گیا وے۔ نہ صرف کہاراں وچ بلکہ یونیورسٹی تے کالجاں تے دوسرے اداریاں وچ بھی اس زبان نوں روشناس کراڑیں دا عمل شروع ہو گیا وے۔ اس دی مثال سٹی گرلز کالج کجج ہندکو سوسائٹی دا اجراء وے۔ 2016 اس سوسائٹی دا قیام عمل کجج آیا تے اس سوسائٹی دے ذمیر اہتمام ہندکو ڈیپٹیٹ، مزایہ خاکے، گوئز وغیرہ پیش کیے گئے۔ اس دی اک اور روشن مثال ڈاکٹر شمینہ زاہد صاحبہ پنج سالوں تک خیبرگرلز میڈیکل کالج حیات آباد مسلسل ہندکو ڈے مناندی ریڈیان۔ کوئی وخت ایسا کہ یونیورسٹی تے کالج وچ اگر ہندکو زبان دے متعلق کوئی گل کیتی جاندی ائی تے لوگ اک دوسرے دی طرف طنزیہ انداز وچ دیکھ دے ائے۔ اناں دی پوری کوشش ہوندی ائی کہ اس زبان دے وسطے کچھ بھی نہ پیش کیتا جاوے۔ تے کوئی بھی مثبت قدم ناچکا جاوے۔ لیکن ہندکو گندھارا اکیڈمی نے اس مشکل کم دا بیڑا اٹھا کے ہندکو نوں آپڑا اصلی مقام دینڑیں وچ بھرپور کردار ادا کیتا وے تے ہنڑ تک اے محنت جاری و ساری اے۔

ہنڑ نہ صرف صوبائی بلکہ قومی سطح تے بھی Youth Festival منایا جاندی اے جس وچ پشتوتے دوسری علاقائی زبانوں نال ہندکو دے مقابلے بھی شامل کیے گئے۔ اس طرح اللہ تعالیٰ دے فضل نال اے زبان قومی سطح تے بھی آپڑا کردار ادا کرنے لگی اے۔

اس طرح اے زبان کہاراں چونکل کے نہ صرف تعلیمی اداریاں بلکہ قومی سطح تے پھیلتی لگی اے۔ اگر اسی طرح اسی محنت کردے رئے تے اے زبان آپڑا اکھویا ہو یا مقام دوبارہ حاصل کر لیسے۔ انشا اللہ

☆☆☆☆☆

کوہات اچ بولی جانڑیں وئی

متلاں دا ہک جائزہ

تحریر: حناؤف

(ایجوکیشنٹ، ریڈیوٹی وی اینٹر)

کوہاٹ KPK تے ہک نکا جیا ڈویشن اے۔ اے علم و ادب دے علاوہ روحانیت دا بھی مرکز ریہا۔ کئی ہک نابھ روزگار ہستیاں نے اتھے جنم لتا۔ کوہاٹ قدرتی

اندازہ لگانڑیں وے اگر اسی تاریخ دے اوراق نوں پلٹیاں تے سانوں پتہ چل وے کہ پشور شہر دمشق سی بعد دوسرا آباد تے بہت قدیم شہر اے۔ اس دی اہمیت دا عکس اس شہر دی مختلف ادوار دی تاریخ سی پتہ چل دا وے۔ فرسہ ہک مشہور تاریخ دان نے بھی آپڑی تاریخ وچ پشور شہر دا ذکر کیتا وے۔ بدھ مت، ہندو، یونانی، مسلمان تقریباً ہر رنگ تے نسل دے لوکاں نے اس شہر نوں آپڑا پایہ تخت بڑایا۔ پشور شہر دی طرح اس وچ بولی جانڑیں والی ہندکو زبان بھی بہت قدیم اے۔ ٹیکسلا وچ کھوہ دی کھدائی کیتی گئی تے جڑی تحریر ملی او ہندکو زبان نال ملدی جلدی ائی۔

ہندکو زبان دی اہمیت سی انکار ناممکن ایسا۔ اے زبان آپڑے اندر پشور دی پوری ثقافت رکھدی اے۔ اک او وخت ایسا کہ پشوری آپڑی زبان تے فخر کر دے ائے۔ کہاراں کہاراں وچ وڈے تے نکلے سب ہندکو بولدے ائے۔ او آپڑی زبان نا صرف کہاراں کجج بلکہ باروی استعمال کردے ائے۔ لیکن وقت دے نال اے زبان آپڑی اہمیت کھونڈی گئی۔ خود پشوری آپڑے بچیاں نال اردو تے انگریزی بولنے لگے۔ اچ کل دا المیہ اے وے کہ لوگ کہاراں وچ ہندکو زبان کہت بول دین۔ تے دوئی زبانوں وچ گل کرنا عزت دا باعث سمجھدین۔ اس وے سچے بھی دوسری زبانوں وچ گل کرنا آسان سمجھدین۔ دوسری زبان بولنے دی وجہی سچے احساس کمتری دا شکار ہو جاندین۔ آپڑے احساسات آسانی نال دوسرے لوکاں نوں نی بتا سکدین۔ تے اس وجہ کر کے ذہنی الجھن دا شکار ہو جاندین۔ اے والدین دا فرض اے کہ آپ بھی ہندکو کجج گل کرن تے بچیاں نوں وی ہندکو کجج گل کرنے دی تلقین کروں۔ تاکہ اناں وچ آپڑی مادری زبان بول کے ذہنی ہم آہنگی تے سکون دا احساس ہووے۔

گندھارا ہندکو اکیڈمی دا کم اس سلسلے دی اہم کڑی اے۔ اے ادارہ ہندکو زبان دی ترقی تے ترویج کجج بڑا اہم کردار پیا ادا کردا وے۔ ہندکو دا خصوصی دن منا کے اس زبان دی فروغ کجج اس ادارے دی اہمیت سی انکار نئی کیتا جاسکدا۔ اس ادارے نے پڑھے لکھے لوکاں جتاں کجج ڈاکٹر، اساتذہ، انجینیر، بینکر، شاعر، لکھاری تے زندگی دے دوسرے مکاتب فکر نال تعلق رکھوے دے نال اناں نوں اک فورم تے اکٹھا کردتا وے۔ اس طرح ہندکو زبان دی پیش بہا خدمت کیتی اے۔ جس دن سانے آپڑی زبان وچ شرمندگی محسوس کرنا چھوڑ دتی اس دن سی ساڈی زبان ترقی دے منازل طے کرنا شروع کر دیسی۔ الحمد للہ ہندکو زبان دا اے سفر

اسی سارے ہندکووان اچھ کٹھے ہو یاں تے سانوں سب نوں ہندکووان ریت و رواج دا اچھی طرح پتہ ہوسی برے میں فخری انہاں نوں ہر ادینی آں تاکہ گر کسی نوں معلوم نہ ہون تا انہاں نوں پتہ لگ جاوے۔ اگر میرے سی کوئی کمی بیشی ہووے میری علمیت اس سلسلے وچ کھٹ ہووے تہ جنوں زیادہ معلومات ہووے او میری معلومات سچ بھی اضافہ کرے۔ تو اڈی مہربانی ہوسی۔ چلو اسی اسلامی مہینیاں دے حوالے نال رسم و رواج تے ہک نظر پائیے آں۔

سب سی پہلا اسلامی مہینہ محرم داوے۔ اسدے حوالے نال سانوں سارے مسلماناں نوں اے اچھی طرح پتہ وے کہ اس مہینے دے پہلے عشرے وچ نواسہ رسول ﷺ حضرت امام حسینؑ تے انہاں دے خاندان تے یزیدیاں نے مشکلات تے تکلیفاں دے پہاڑ پہن دتے اے تے دس محرم الحرام نوں انہاں دی شہادت دادن وے۔ جس وچ اگرچہ سارے مسلمان مگر ہندکووان خصوصی طور تے اہتمام کر دے ون۔ کہاں وچ خاص کھاڑیاں تے خیرات دا اہتمام کیتا جاندا وے۔ کہاں دے بار پانزی تے شربتیاں دیاں سبیلیاں لگایاں جانیاں ون۔ نواسہ رسول ﷺ دی ارواح دے ایصال ثواب و سٹے فاتحہ خوانی کیتی جاندی اے تے خیرات و نڈی جاندی اے۔ اگرچہ شیعہ لوگ خاص طور تے امام باڑیاں وچ جا کے پٹا کٹی کر دے ون تے او بھی خیرات وغیرہ دا اہتمام کر دے ون بڑے ہندکووان لوگ خاص طور تے اڑے حق ہمسایاں، غریباں تے رشتے داراں وچ وٹدے ون۔

دوسرا مہینہ صفر داوے جنوں تیزی دا مہینہ وی کیندے ون۔ اس مہینے دی پہلی تیراں تاریجاں وچ ہندکووان پشوری قینچی چلاڑیاں سی منع کر دے ون۔ تیراں تاریخ نوں کھیر پکا کے وٹدے ون جس نوں تیرہ تیزی کیندے ون۔

اس مہینے دے آخری چار شنبے یعنی بدھ والے دن اس مہینے وچ چوڑی بنڑا کے جناں کڑی تے بنڈیاں دے منکبوے ہوئے ہون انہاں دے کہاں وچ چوڑی تے جوڑے پچوائے جاندے وون۔

ہندکووان خصوصاً چوڑی گٹ کے اس تے فاتحہ پڑھ دے وون تے اس نوں تقسیم کر دے وون۔ بعض کہاں وچ کھیر دی دیشکیاں دا اہتمام کیتا جاندا وے۔ جس سچ دس بارہ کلو کھیر پکا کے اس تے فاتحہ دیتی جاندی اے تے حق ہمسائے تے رشتے داراں نوں بلا کے کھوائی جاندی اے۔

تیسرا مہینہ ربیع الاول دا وے جس نوں بارہ وفات وی کہندے

وسائل، کولے، تیل، گیس توں وی مالا مال اے۔ مغل بادشاہ ظہیر الدین بابر نے کوہاٹ دا ذکر تزکِ بابر کی کتاب میں کیا ہے۔ کوہاٹ نے نواحی علاقے گھلکول شریف سچ خواجہ حضرت شاہ المعروف زندہ پیر نامزار واضح اے۔ کوہاٹ نی متلاں بھی کوہاٹی لہجے دی عکاسی کر دیاں وون۔

1:- اڑا مارے چھاواں تے تہ پرایا گھتے ڈھپاں تے (اڑاوت بھی خیال رکھنا اے پرایا تا ظلم کرنا اے)۔

2:- مینے تلے نکلے تہ تری تلے پھسی (ہک مصیبت چونکل کہ اگلی وچ پھس گئی)۔

3:- ماسی بڑیاں سس تہ رادیوے دس (ماسی ساس ظلم کرنی اے)۔

4:- اُنھ کڈن بورلے کڈن (خوشاوری Yess Boss کرنے والے لوک)۔

5:- ماں متزئی پیوتے تندر (ماں سوتیلی بیوی بھی ظالم)۔

6:- تو گورتے میں ہور (رن مروینی اے جنڑا، دوئی شادی کر داوے)۔

7:- مدئی سست گواہ چست (اصل بندہ چپ دوے بولن)۔

8:- ماؤنی سوکڑی تے دھیوں نے سہیلی (ماں نے دشمن مٹی نے سہیلی)۔

9:- نہ ما کرے نہ پیوے جے کچھ کرسی گھبو (ماں باپ نہیں دولت کچھ کرنی اے)۔

10:- گھر وچ داڑے نہیں اماں بھناڑے گی (گھر میں غربت تہ وڈی وڈی گلاں بندہ کرے)۔

11:- میں تیری دردنا تو میری مرگا (اک بندہ اچھا کرے تہ احسان فراموش، بندہ اس نی موت پیا مانگے)۔

☆☆☆☆☆

ہندکووان رسم و رواج تے دیناں

تحریر: اشفاق انجم

(سینئر ٹیچر یونیورسٹی ماڈل سکول)

السلام علیکم:-

میری عزیز پیٹرو! منوں اس ایوان وچ جد پیر پڑھنے دا کیا گیا تہ منوں عنوان دی سمجھئی آندی ائی منے اناں سی عنوان دے بارے وچ پچھاتے انہاں نے دو تین عنوان بتائے جنہاں وچو منے ہندکووان ریت و رواج دا عنوان چنڑا۔ پیٹرو

گزر دے ون۔ مسیتاں وچ تراویح دا اہتمام کیتا جانداوے۔ تے جس رات ختم القرآن ہونداوے اس رات سارے محلے والے لیل کے مسیت وچ شیرینی دا اہتمام کردے ون۔ غرض رمضان دا مہینہ نہ صرف مسلماناں وسطے خیر و برکت دا ذریعہ ہونداوے۔ ہر کوئی ود کے نیکیاں وچ حصہ لینداوے۔

شوال دے مہینے دی پہلی دوسری تے تیسری تاریخ نوں عید الفطر ہوندا اے۔ جس نوں ہندکووان کی عید کیندے ون۔ اس دن ہندکووان نوے کپڑے پا کے اللہ دی نعمتاں دا شکر ادا کردے ون۔ غریباں نوں فطرانے دے پیسے دیندے ون۔ کہاراں وچ مٹھائی تے کھاڑیں دا اہتمام کردے ون۔ اپڑے پینڑ پراتے رشتے داراں نال جا کے ملدے ون۔ غرض اے مہینہ تے عید سب وسے بڑی خوشی دا ذریعہ ہونداوے۔ بچیاں وچ عیدی تقسیم ہوندا اے جسدا او سارا سال انتظار کر دے ون۔

ذالحجہ دے مہینے دے وچ سارے مسلمان تے ہندکووان قربانی دا اہتمام کر دے ون اس مہینے وچ مسلمان حج دی ادا نیگی کردے ون تے اس دی دس، گیارہ تے بارہ تاریخ وچ قربانی دا اہتمام کردے ون۔ انہاں دنوں وچ عید الاضحیٰ یعنی وڈی عید منائی جاندی وے۔ مسلمان تے ہندکووان نوے کپڑے پا کے عید دی نماز سی بعد قربانی کردے ون تے غریباں تے مسکیناں تے رشتے داراں وچ قربانی دا گوشت وند دے ون۔ کہاراں وچ خاص طور تے تکر پارٹی دا انتظام کیتا جاندا وے، جس وچ سیجاں وچ گوشت، کچلی پا کے کوئلیاں تے سرخ کیتے جاندے ون تے سارے لوگ مزے لے لے کے کھاندے ون، نالے گوشت دا قیمہ بنڑا کے چپلی کباب تے سیخ کباب پکائے جاندے ون۔ رشتے داراں وچ دعوتاں دا اہتمام کیتا جانداوے۔ تے اس عید سی لطف لٹا جانداوے۔ اگرچہ اے عید تھکا دینڑی والی ہوندا اے۔ مگر اس دا بڑے ذوق و شوق نال انتظار کیتا جانداوے۔

اس دے علاوہ ہندکووان مختلف نیازاں وی دیندے ون۔ جس طرح بی بی آس دی نیاز جڑی بی بی آسیہ نال منسوب اے۔ اس وچ آٹے تیل تے گڑ دے نال چوری بنڑا کے اس دے لڈو بنڑائے جاندے ون، تے نیاز دیتی جاندی وے، جڑی صرف تریمتاں ای کھاسکدیاں ون۔ جس نے نیاز چکھڑیں ہوندا اے کسی منت وسطے اولڈو کھاندوے تے منت منگ داوے۔ اچڑ چیت داروزہ بھی کب رسم وے جڑا کسی منت وسطے بدھ دے دن رکھا جانداوے۔ تے افطاری سی تھوڑی دیر پہلے کسی انجانڑے دے کہار جدر کچھ کھادا پیتا نہ ہووے اتھے چلے

نے۔ کیوں کہ اس دی بارہ تاریخ نوں ساڈے پاک نبی حضرت محمد ﷺ دی وفات ہوئی ائی۔ اگرچہ اس دن پیدائش وی ہوئی ائی مگر احتراماً اس نوں بارہ وفات کیندے ون۔ بارہ تاریخ نوں خاص کھاڑیں یعنی چول، کھیر، حلوہ تے جس دی جتنی توفیق ہووے پکا کے غریباں تے حق ہمسایاں وچ وند دا جانداوے تے جگہ جگہ میلاد شریف دا اہتمام کیتا جانداوے۔

اگلا مہینہ ربیع الثانی داوے جزا شیخ عبدالقادر جیلانی عرف غوث پاک دی پیدائش نال وابستہ وے۔ اس نوں گیارویں شریف دا مہینہ وی کیندے وون کیوں کہ اس دی گیارہ تاریخ نوں انہاں دی پیدائش ہوئی وے۔ اس مہینے دے وچ پشوری خصوصاً سادات کہاراں وچ وڈے پیمانے تے خیرات کیتی جاندی اے تے سارے عزیز رشتے داراں تے ملنے جلنے والیاں نوں بلا کے کھاڑاں کھوایا جاندا وے۔ خاص طور تے گیارہ تاریخ نوں اے اہتمام کیتا جانداوے۔ تے دعاواں منگیاں جاندیاں ون۔ رجب دے مہینے نوں خدا دا مہینہ کیندے ون جس دے وچ ہندکووان اپڑی زکوٰۃ دی ادا نیگی دا اہتمام کردے ون۔ اس مہینے دی بائیس تاریخ نوں جڑی حضرت امام جعفر صادق دے نام نال وابستہ وے۔ اس دن ہندکووان مٹھی تے سلوٹریں نکلیاں تے حلوہ چھولے بنڑا کے فاتحہ دیندے ون۔ جنہوں بائیس دی نیاز کیندے ون اس نیاز نوں کنڈے آں دی نیاز بھی کیندے ون۔ کیونکہ اے نیاز مٹی دی کوئلیاں رکھی جاندی اے۔ تے لوکاں نوں بلا کے کھوائی جاندی ائی۔

شعبان دے مہینے نوں شبرات دا مہینہ وی کیندے ون اس مہینے دی پندرہ تاریخ نوں ہندکووان روزہ رکھدے ون تے پندرہویں رات نوں کھاڑیں پکا کے وند دے ون۔ ساری رات عبادت وچ گزاردے ون تے اگلے دن روزے دا اہتمام کردے ون۔

رمضان دا مہینہ اگرچہ سارے مسلماناں وسطے بڑے احترام دا مہینہ وے۔ ہندکووان اس مہینے دا وی خصوصی اہتمام کردے ون۔ پہلے سی کہار وچ دالاں، چول، بیسن تے چھولے قلول لیا کے رکھدے ون۔ غریباں نوں خصوصی طور تے خیرات ذکوٰۃ تے فطرانے دیاں رقماں یا چیزاں دیندے ون۔ روزانہ روزہ کھلائی وخت پکوڑے چاٹ، چول وغیرہ ہمسایاں تے غریباں وچ تقسیم کردے ون۔ غرض اس مہینے وچ اک خوبصورت گہما گہمی ہوندا اے۔ راتاں قیام تے عبادت وچ گزر دیاں ون تے دن عبادت الہی تے روزے دی حالت وچ

یارجن سی پہلے ننڈے وسطے نوے قلعی کتے اوئے کہڑے وچ ست نلکیاں داپائزیں اکٹھا کردے ون تے نال ٹہول و جاندا و جاندا گلی وچ پھر دے ون۔ اس ریت نوں کڑولی دی رسم کیا جاندا وے۔ کڑی ویاسی ہفتہ پہلے مائیوں بیٹھ جاندا وے ہنڑا سدھی کہاری نکلنے تے پابندی لگ جاندا اے۔ انوں زرد کپڑے پوا کے بٹھا دتا جاندا وے تے ابٹن تے مہندی لگائی جاندا وے۔ مہندی والے دن کڑی والے ننڈے دی ماں، پیئڑاں تے پر جانیاں نوں پھلاں دے کینٹھے، دوپٹے تے شالاں پواندے ون۔ اسی طرح ننڈے والے کڑی دی ماں، پیئڑاں تے پر جانیاں نوں شالاں، دوپٹے تے کینٹھے پواندے ون۔

جنج والے دن جدو ننڈا کڑی دے کہار وچ داخل ہوندا وے تے سب سی پہلے کہار دے دروازے وچ کڑی دے پر اس نوں ددھ دا گلاس یا کٹورا پلاندا وے ون۔ جس نوں خوبصورتی نال سجایا ہوندا تے نالے ننڈے سی ددھ پلائی دے پیسے لیندے ون تے رس گلے، گلاب جامن، جوشے انڈے، پھیریاں تے ٹافیاں سجائیاں جانداں ون تے گڑ ماں دے اگے رکھیاں جانداں ون۔ اج کل جوشے انڈے، کباب، چکن پیس تے شامی کباب دا تھاں سجایا جاندا وے۔

اسی طرح ننڈے کڑی نوں جد نال بٹھایا جاندا وے تے کڑی دی پیئڑاں تے تسکھیاں ننڈے دی کرسی مل کے بیٹھ جانداں ون تے اس وخت تکل پیٹھڑیں نئی دیندیاں جدو تک ننڈا انہاں نوں پیسے نادے دوے۔ فیر کڑی دی رختی وخت بڑا دلگیر سماں ہوندا وے۔ سارے خاندان نوں روندنا چھوڑ کے سسرال ٹر پیندی اے۔ ننڈے دے کہار پونج کے کڑی نوں ننڈے نال بٹھا کے رسماں کیتیاں جانداں ون۔ سب سی پہلے تے نوں وڈی دے کہار آڑیں دے نال ہی بکرے دی خیرات کیتی جاندا اے۔ کالا بکرا وڈی تو وار کے خیرات کیتا جاندا اے۔ فیر ننڈے تے کڑی نوں نال بٹھا کے شیشہ دکھائی، قرآن دی تلاوت تے مٹھائی کھوائی جاندا اے۔ اگلے دن ویسے تے کڑی دے ماں پیو کڑی وسطے جوڑے، پھل تے ختھے لے کے آندے ون۔ ویاہ سی بعد کڑی آڑے ماں پیو دے کہار آندی اے تے اس دے سوریاں نوں بلا کے انہاں دہی دعوت کیتی جاندا اے۔ اس نوں چوتھے دی روٹی کیندے ون۔ اسی طرح بچے دی پیدائش سی پہلے وی عورت دی گود پھرائی دی رسم کیتی جاندا اے۔ جس وچ چاچیاں مامیاں اس رن دی گودی وچ میوہ دا ٹرہ، سکہ میوہ تے جوڑے تے مٹھائی رکھدے ون۔ کڑی نوں نوے کپڑے تے پھل پوائے جاندا وے ون۔ بچے دی پیدائش دے ستویں دن بچے دا ناں رکھا جاندا وے

جاندا وے ون تے روزہ افطار کردے ون۔ ہندکووان جہاں کڑیاں دامنگیوہ ہویا ہووے انہاں دے سورے کہار و تیزی دے مہینے شب رات تے عید دے جوڑے، مٹھائی تے فروٹ وغیرہ بیجا جاندا وے۔ تے ختھے تحائف دتے جاندا وے ون۔ جہاں کڑیاں دے ویا ہو گئے ہون انہاں دے ماں پیو انہاں و سسے عید شہرات بچواندیں جس وچ جوڑے، مٹھائی تے پھل وغیرہ کڑی دے سورے کہار بچوئے جاندا وے ون۔

شادی ویاہ دے حوالے نال وی ہندکوواناں دیاں خاص رسماں ہوندیاں ون جس وچ مہندی مائیاں تے جنج تے تقریباً ہر خاندان تے ہر قوم وچ ہوندیاں ون برے ہندکووان تریمتاں دیاں تھوڑیاں اور رسم و رواج بھی ہوندے ون۔ کسی کڑی دے منگیوے سی بعد ویاسی پہلے جدو اسدا داج دینج بڑایا جاندا وے تے سب سی پہلے اس کڑی دی مامیاں چاچیاں تے ماسیاں پھیریاں نوں ہک دن بلا کے سارے کپڑے رکھے جاندا وے ون تے انہاں نوں قینچی دیتی جاندا اے۔ نال شیرینی وی رکھی جاندا وے۔ اس رسم نوں داج کترنے دی رسم کہندے ون تے مبارک سلامت نال کڑی دا داج بنڈا نڈے داکم شروع کیتا جاندا وے۔

رمضان دے مہینے وچ کڑی والیاں دی طرف ننڈے دی روزہ کھلائی چہنگی جاندا وے جس وچ انواع و اقسام دے کھانڑے پھل فروٹ تے ننڈے وسطے جوڑے دا اہتمام بھی کیتا جاندا وے۔ اس موقع تے کڑی دے ماں پیو ننڈے دے کہار والیاں وسطے کھانڑے بچواندے ون۔ تے عید دا جوڑا ننڈے دے وسطے بھی بچواندے ون۔ اسی طرح ننڈے والیاں دی طرف نوں کڑی وسطے عید دا جوڑا، چوڑیاں، مہندی تے مٹھائی تے پھل فروٹ بچوئے جاندا وے ون۔ ویاہ سی ہفتہ پہلے کڑی ننڈے دے کہار ختم کیتا جاندا وے تے رشتے داراں نوں بلا کے کھانڑاں دتا جاندا وے۔ نالے وری دکھائی جاندا وے۔ ویاہ سی ہک ہفتہ پہلے کڑی دا داج ننڈے دے کہار ٹرک پہر کے بچوایا جاندا وے۔ اسی طرح ننڈے دے تے اسدے ماں پیو، پیئڑاں پراواں دے جوڑے وی کڑی ولے بچواندے ون جنوں پنہوڑی کہندے ون۔ ننڈے والے کڑی دا ویا دا جوڑا پہلے سی بچو دیندے ون تاکہ جنج والے دن کڑی پہلے سی تیار ہو جاوے تے نالے زیور وغیرہ بھی بچو دیندے ون۔

مہندی دی رسم وچ کڑی نوں ننڈے ولے آ کے مہندی لگاندا وے ون اسی طرح کڑی ولے آ کے ننڈے نوں مہندی لگاندا وے ون۔ ننڈے دے دوست

دی ہوئے تے اسدے پُتر دے سرتے کلمہ، پگڑی یا ٹوپی رکھ کے اس نوں خاندان دا وڈا بڑا یا جاندا وے تے اگر رن دی میت ہووے تے اس دی تئی نوں وڈا بڑا یا جاندا وے۔ جیہڑی رن رنڈی ہو جاوے اُس دے سرتے دوپٹے رکھے جاندا وے اُون سارے رشتہ دار اُس دے سرتے دوپٹے یا شالاں رکھدے اُون نالے پھل فروٹ تے کھاڑے تے فاتحہ دے کے تقسیم کیتا جاندا وے۔

جس دن میت نوں چالیس دن پورے ہو جاندا وے اُون اُس دن چلے دا اہتمام کیتا جاندا وے۔ جس دے وچ ست رنگاں دے کھاڑے پکا کے رکھے جاندا وے۔ میت تے اس دے ماں پیو جڑے فوت ہو چکے ہوں انہاں دے جوڑے بمعہ ٹوپی، تسبیح، جانماز، تولیہ، دندا سہ تے ہر ضرورت دی چیز رکھی جاندا اے تے اُناں تے فاتحہ دتا جاندا وے۔ جیہڑی تربیت بیوہ یا رنڈی ہوندا اے اوہ آپڑے خاندن وسطے 4 مہینے تے دس دن عدت وچ بیٹھ جاندا اے جس وچ اوہ کہار سی باہر نئی نکلدی اے تے کسی نامحرم دے سامنڑے نہیں آندی اے۔ نہ کوئی ہار سنگھار کر سکدی اے اگر کسی رن دی میت ہووے تے چلے والے دن بیویاں دی نیاز دتی جاندا اے۔ جس دے وچ مٹی دی کوٹھیاں وچ مٹھے چول جناں دے اتے مسور دی دال پکا کے رکھی جاندا اے تے نیاز دتی جاندا اے جنوں صرف تربیتاں ہی کھاسکدیاں وں۔

☆☆☆☆☆

پشور دی تاریخی عمارات

تحریر: پروفیسر ثمنہ عفت

(ایسوسی ایٹ پروفیسر، سٹی گولڈ کالج گلہار پشور)

جسراں کہ اسی سارے جانڑے آں کہ پشور اک قدیم ثقافتی تے تاریخی شہر اے تے اٹھویں تاریخ تے ثقافت بڑی پراثری بی اے۔ پشور دی تاریخی حیثیت اچ کجھ حصہ اس اچ موجود تاریخی عمارات دانی اے جنوں ذیل اچ بیان کیتا گیا وے۔

1:- مسجد مہابت خان:

مسجد مہابت خان سترہویں صدی دی مسیت اے۔ ایہہ مسیت

تے عقیدہ کرایا جاندا وے۔ یا تے کچا گوشت وندا جاندا وے یا فیر عزیز تے رشتہ داراں نوں بلا کے دعوت کیتی جاندا اے۔ اسی طرح اگر ننڈا ہووے تے اس دیاں سنتاں کیتیاں جانداں وں۔ کہار وچ نوی وٹی آوے تے اس دا ہتھ سبزے وچ لگوا یا جاندا وے یعنی تنیہ تے ساگ وغیرہ چنڑا یا جاندا وے تے نالے کوئی مٹھی شے پکوائی جاندا اے تاکہ اس دا ہتھ چولے چوکے نوں وی لگ جاوے۔ بچے دی پیدائش سی بعد اسدی نانی یعنی کے کڑی دی ماں بچے دا داج لے کے آندی اے۔ جس نوں ویام کیندے وں۔ اس وچ بچے وسطے جوڑے، کپڑے، بسترے، کھڈوریں، جراباں، بنیاناں تے دوسری ضرورت دا سامان ہوندا وے۔ ایہہ کڑی دے داج سی بعد ماں پیو اُس دے بچے دا پورا داج بچے دے وں جس وچ بچے دی ضرورت دا ہر سامان موجود ہوندا وے نالے بچے دے ماں پیو، دادا، دادی تے پھوپھیاں چاچیاں وسطے بھی جوڑے لیتے وے جاندا وے۔ بچے دی پیدائش سی بعد کڑی جدو چالیس دنوں دا بسر توندی اے تے اُس دے سورے کہار دی مامیاں پھوپھیاں نوں بلا کے دعوت دا اہتمام کیتا جاندا وے تے آٹے دی چوری بنڑا کے فاتحہ دتا جاندا وے۔ کڑی چلے دا بسر تہو کے آپڑے ماں پیو دے کہار جاندا اے تے ہفتہ دس دن اُتھے رہندی اے تے واپسی تے ماں پیو فیروڑے تے تحائف دیندے وں۔

اسی طرح ہندکووان میتاں دیاں دی رسم ورواج ہوندا وے وں۔ اگر کسی دے کہار میت ہو جاوے تے ترے دن تک حق ہمسایاں دے کہاراں چوکھاڑے آندے وں۔ میت دا اعلان کیتا جاندا وے تے سارے رشتہ دار اکٹھے ہوندے وں۔ میت نوں جدو نوواڑے سی بعد کفنیرا جاندا وے تے اس نوں جدوں قبرستان دفناڑے وسطے لے کے جاندا وے وں تے اس دے نال حلوے تے روٹیاں دا تھال، جوڑا تے جانماز وی لے جاندا وے وں جڑے غریباں وچ تقسیم کیتے جاندا وے وں۔ جوڑا تے جانماز امام مسجد نوں دے دتا جاندا وے نال پھوڑی جس تے میت نوں اُوکے پاندے وں او بھی مسیت وچ دے دتی جاندا اے۔

میت وسطے ختم تے خیرات دا اہتمام کیتا جاندا وے۔ ہر پیر، جمعرات تے جمعے نوں عزیز رشتہ دار اکٹھے ہو کے میت وسطے ختم پڑھدے وں۔ جس وچ قرآن دا ختم تے نالے گینیاں تے آیات کریمہ دا ختم کیتا جاندا وے تے نالے خیرات کر کے وندی جاندا اے تے رشتہ داراں نوں گھوائی جاندا اے۔

میت دے تیسرے دن قل دی رسم ہوندا اے جس وچ اگر میت مرد

دے نال نال او فلاجی کماں کچھ حصہ لیدے اے لیکن 1917ء کچھ روس دے انقلاب دے وچ سیٹھی خانداناں نوں تجارت کچھ بہت نقصان اٹھاڑاں پیا ایا۔ او واپس پشور آگئے تے محلہ سیٹھیاں آباد کیتاں۔ اے محلہ بخارہ طرز تعمیر دا نمونہ وے۔

4:- وزیر باغ:

وزیر باغ پشور دا ہک قدیم باغ اے۔ جیڑا کہ اٹھارویں صدی کچھ تعمیر ہو یا ایا۔ اے باغ سردار فتح محبت خان نے شیر محمد درانی دے دور حکمرانی کچھ بڑایا۔ اس باغ دا سنگ بنیاد 1810ء کچھ رکھا گیا۔ اس باغ دے چار حصے ون۔ اے باغ ہک مسجد، قبائل گراؤنڈ، دو وڈے تالاب تے فوارے تے مشتمل اے۔ اس باغ اچ قدیم ترین درخت بھی موجود ون۔ اے باغ پینیل دے قدیم درختاں وسے مشہور اے۔ لیکن آبادی کچھ اضافے تے مناسب دیکھ بھال ناہونڑے دی وجہ کر کے اے اپڑی خوبصورتی کھوندا پیا وے۔ اس باغ اچ بچے رمضان دے مہینے کچھ قبائل تے کرکٹ کھیڈ دے نظر آندین۔

5:- پشور دا عجائب گہار:

پشور دا عجائب گہار 1907ء کچھ ملکہ وکٹوریہ دی یاد کچھ تعمیر کیتا گیا ایا۔ اے دو منزلہ عمارت انگریز، بدھاتے مغلیہ طرز تعمیر دے نمونہ وے۔ شروع کچھ اے عمارت صرف ہک ہال تے مشتمل ائی۔ وے 70-1969ء کچھ مزید دو ہال تعمیر کیے گئے۔ تے وے 05-2004ء اچ دو الگ بلاک دی تعمیر مکمل کیتی گئی۔ اس عجائب گہار وچ مغل، اسلامک، گندھارتے بدھ آرٹ دے خوبصورت تے نادر نمونے، نمائش وسطے رکھے گئے۔ پشور عجائب گہار وچ 8625 سکے نمائش وسطے رکھے گئے ون جنہاں چوں 4510 سکے اسلام سی پہلے زمانے دے ون۔ زیادہ تر سکے تخت بانی، جمال گڑھی تے شاہ جی دیاں ٹھیریاں سی حاصل کیے گئے ون۔ سکے دے علاوہ لکڑی دے مجسمے، بدھ دے بت، نادر کتاباں، قرآن پاک دے نادر نسخے، قدیم زیورات، ملتان دی ٹائلز، پینٹل تے چاندی دے برتن، قبائلی تے وادی کیلاش دی ملبوسات، لمی تلواراں، خنجر، برچھیاں، تیرکمان، بندوق، بارود دے ڈبے وغیرہ بھی نمائش دے وسطے رکھے گئے ون۔

سانوں اپڑی قدیم عمارات نوں ضرور دیکھنڑا چاندے۔ انہاں سی ہی سانوں اپڑی تاریخ دا پتہ چل داوے۔ ساڈے تعلیمی ادارے دے فرائض اچ شامل اے کہ او پڑے طلباء طالبات نوں تاریخی و ثقافتی مقامات دی سیر کروا ون تاکہ

1670ء وچ تعمیر کیتی گئی اے۔ اس مسیت داناں مغلیہ دور دے گورنر نواب مہابت خان بن علی مردان خان دے نال تے رکھا گیا وے۔ ایہہ گورنر مغلیہ بادشاہ شاہ جہان تے اورنگزیب دے زمانہ وچ گزرا وے مسجد مہابت خان اندرون شہر دی بلند سطح تے تعمیر کیتی گئی اے۔ اس مسیت دا ایریا 30,155 مربع فٹ تے محیط اے۔ مسیت دے درمیان اچ ہک وڈا تالاب اے تے کنارے تے خوبصورت کمرے ون۔ نماز پڑھنے وسطے ہک وڈا ہال اے۔ اس مسیت دے ہال تے کمرے دی آں چھتاں جیومیٹریکل ڈیزائن اُن رنگ برنگی مٹھلاں دے ڈیزائن تے سجایا گیا وے۔ مسیت دے بیرونی حصے نوں سفید ماربل لگا کے سجایا گیا وے۔

2:- قلعہ بالا حصار:

بالا حصار فارسی لفظ اے جس دا مطلب اے کہ ”بلند قلعہ“ اس قلعہ دا نام افغان پشتون بادشاہ تیمور شاہ درانی نے رکھا ایا۔ شاہ درانی دا دور حکومت (1793-1773) وے۔ قلعہ بالا حصار بیسویں صدی وچ تعمیر ہو یا ایا۔ اس قلعہ دی اک لمبی داستان اے۔ قلعہ بالا حصار مختلف ادوار کچھ تباہ کیتا گیا وے تے کئی واری تعمیر کیتا گیا وے۔ شیرشاہ دے اس علاقے دی فتح دے وخت افغانیاں نے اس قلعے نوں تباہ کر دتا ایا تے بعد کچھ مغل بادشاہ ہمایوں نے اپڑی زیر نگینی اس قلعے نوں دوبارہ تعمیر کرایا۔ قلعہ بالا حصار شاہ درانی دے دور حکومت کچھ شاہی رہائش گاہ دے طور تے استعمال کیتا جاندا ایا۔ اے قلعہ بعد کچھ سکھاں دے زیر استعمال ریا وے۔ اس قلعہ دا اندرونی ایریا تقریباً دس ایکڑ تے بیرونی دیوار تقریباً پندرہ ایکڑ تے محیط اے۔ اس قلعے دی بلندی 190 فٹ اے۔ اچکل اے قلعہ فریئر کانسٹیبلری دے ہیڈ کوارٹر دے طور تے استعمال ہوندا پیا وے۔ اس قلعے دے وچ زیارت بھی وے تے ہک پھانسی گھاٹ بھی موجود اے۔ مشہور اے وے کہ پہلے زمانے وچ ہجر ماں نوں قلعے وچ پھانسی دتی جاندی ائی۔

3:- محلہ سیٹھیاں:

محلہ سیٹھیاں اندرون شہر دا محلہ وے۔ اے محلہ ست قابل ذکر گہاراں تے مشہور اے جو کہ زمانہ قدیم کچھ سیٹھی خانداناں نے بڑاے اے۔ اے گہار گندھارتے تہذیب دی طرز تعمیر دا بہترین نمونہ ون۔ اے محلہ گھنڈ گھر، بازار کلاں تے گورگٹھری دے قریب واقع وے۔

سیٹھی خاندان پراڻے زمانے کچھ تجارت کر دے اے۔ او تجارت دے واسطے چین، انڈیا، افغانستان تے بخارا شریف وغیرہ جان دے اے۔ اس

انہاں دی معلومات وچ اضافہ ہووے۔

ہر شے وچ بس محبت وس جاندی اے
وخت دے نال نال اے ہور پکی ہو جاندی اے

☆☆☆☆☆

سویر دی ٹھنڈی ہوا وی محبت لٹاندی اے
چڑیاں دی چیں چیں وی دل لبھاندی اے
کوئل دی کوکو تے فاختہ دی ہو ہودل گدگداندی اے
تنتلی دی اٹھکلیاں پھلاں نوں وی شرماندی اے

ہزارے وال --- کس دے نال

کلام: فوزیہ بشیر علوی

سوال آیا سیاسی لوگاں (لوکاں) دا
ہزارے وال کس دے نال؟؟

ہر پاسے رب دی محبت ہی نظر آندی اے
وخت دے نال نال محبت ہور پکی ہو جاندی اے

جواب آیا نہ رکھو اُمیدیاں اناں دے نال
اے کدے نہیں رہ سکدے آپڑے نال

رل مل جاندے، گھل مل جاندے
رل مل جاندے، گھل مل جاندے

محبوب دی اکھیاں وچ محبت دے رنگ دیکھو ذرا
باغ دی کلیاں وچ محبت دے رنگ دیکھو ذرا
موجاں دی اٹکلیاں وچ محبت دے رنگ دیکھو ذرا
ہوا دی رنگ رلیاں وچ محبت دے رنگ دیکھو ذرا

اوکھے ویلے ساریاں دے نال
جدوں مڑ کے پچھے ویتھدے
کوئی نہیں ہوندا انہاں دے نال

☆☆☆☆☆

ہر شے رب دی محبت دے گونڈ گاندی اے
وخت دے نال نال محبت ہور پکی ہو جاندی اے

محبت مَر دی نہیں

کلام: انشاں انجم

ماواں دیاں اکھیاں وچ محبت پہر جاندی اے
پپو دی شفقت وچ وی محبت نظر آندی اے
پیڑ دی توجہ وی محبت لٹاندی اے
استاد دے غصے وچ وی محبت ہر اٹھاندی اے

محبت مَر دی نئی اے ہور ودی جاندی اے
وخت دے نال نال اے ہور پکی ہو جاندی اے

بس محبت ہی انسان نوں انسان بڑاندی اے
وخت دے نال نال محبت ہور پکی ہو جاندی اے

محبت نوں ذرا ہوا دی چال وچ دیکھو
درختاں دے پتے ٹینڑیں دے ملال وچ دیکھو
سمندراں دے جوش تے ابال وچ دیکھو
فنکار دے فن دے کمال وچ دیکھو

ساڈی قومی زبان اردو ہک وسیع تے سوہنری زبان اے جدو اسی
آپڑے علاقے سی نکل کے ملک دے دوسرے حصے وچ جانیاں تے اردو ہی
ساڈے کم آندی اے۔ کوئی پہانویں سندھی ہوے یا پنجابی، سندھی ہوے یا بلوچی
سب نوں کچھ نہ کچھ اردو ضرور آندی اے۔

اسی طرح جدو انگریزی زبان دی گل کریناں تے اسی دیکھنے آں کہ
تقریباً پوری دنیا وچ بولی تے سمجھی جاندی اے۔ مذہب ہووے یا شعر و ادب،
سائنس ہووے یا تاریخ سانو ہر قسم دی معلومات انگریزی وچ مل جاسن۔ برے
جڑی گل مادری زبان یا ماں بولی وچ ہوندی اے اوکسی زبان وچ جی ہوسکدی۔ جدو
ہک بچہ بولنا سکھ داوے تے ازی ماں اس نو اللہ تے رسول ﷺ دا نام سکھاندی
اے۔ تے وت ازے بعد گش بی بچہ سکھ داوے او آپڑی مادری زبان اچ سکھ دا
وے۔ چاہے ماں پیو آپڑی محبت دا اظہار کروں یا غصے دا بچے آپڑی کوئی فرمائش
کروں یا کوئی شکایت۔ سب آپڑی ماں بولی اچ ہی کر دین۔

سانے بھی اسی زبان نچ بولنا سکھ اے۔ زبان اسی طرح نسل در نسل چل
دی اے۔ وخت دے نال نال ہر زبان نچ تبدیلیاں آجاندیاں ون۔ پر اس زبان
دی چاشنی نی کہت دی تے وت متلاں اس زبان دی چاشنی نو وی ودا دیندیاں۔
متل اسی اتھے بول نے آں کہ جتھے لمی کہا نری پانڑے دی جگہ اسی ہک جملے وچ آپڑا
مطلب بیان کرنے آں۔ صحیح وخت تے صحیح متل کہنڑا بھی کمال اے۔ ہندکو زبان
نچ بھی بڑی خوبصورت تے دلچسپ متلاں ون۔ برے وخت دے نال نال لوکاں
نو ہندکو متلاں پہل دی پیناں ون۔ ہندکو زبان نال محبت کرنے ولے اچ وی کج
نہ کج متلاں آپڑی گل کتھ نچ استعمال کر دین۔ برے کتنی ای متلاں ون کہ جیڑی
ساڈے وڈے بول دے اے پر سانوں ہنریا دینکیاں۔

اتھے کچھ متلاں میں لکھ ساں تسی انہاں نو پڑو تے کوشش کرو کہ آپڑی گلاں وچ
استعمال کرو۔

1:- او کہیڑی گلی جتھے پیو نہ کھلی

2:- ذات دی کرکلی، تھبے نال اڑیکے

3:- تے تے تے کہنی آں نووے کن تہر

4:- گونو ملی گو۔ جئی اے تے جئی او

5:- جتھے دی کھوتی اتھے آن کھلوتی

6:- او وٹھ نہ کڈن بورے کڈن

غزل

(افشاں انجم)

جدوں سی تینوں دیکھا وے
دل وچ درد اک مٹھرا وے

جس طرح ہک احساس انجانا ہووے
جس طرح کوئی عجیب جیا چلا ہووے

ٹھنڈی سوئری تپ ونگو
بارش دے بعد تنگ ونگو

جس دی ہر گل دل نوں چھو لوے
جسدے سنگ نواں احساس ہووے

اس نال ہونڑے دا وکھرا احساس ہووے
اس نال مل کے آپڑا آپ خاص لگے

دل اس احساس نوں کوے کوئڑا اے تو
جڑا تنک دے نرم رنگاں نال بنڑا ہووے

او تصور تے او تصویر تو ویں
میری جنڈری دی اصل کمی تو ویں

☆☆☆☆☆

زبانوں وچ ہک زبان ہندکو

تحریر: نبیلہ یوسف

- 7:- کچ جندرٹلے دا کچ دائرے سنے
 8:- آناں ونڈے ریوڑیاں مڑمڑ آپڑے ول
 9:- کہارنگے دائرے اماں گئی پُنا نرے
 10:- انے اگے پائی، کہ مٹی کہ چھائی
 11:- اودن ڈبا جدو کو ہڑی چڑھا گبا
 12:- ازی جوں دانا م بھی زلیخا بیگم اے
 13:- نالی دی اٹ چو بارے تے تی سجدی
 14:- منہ نہ متھا جن پہاڑو تھا
 15:- جیہڑے ہاتھی رکھ دین او بوے اچے رکھ دین
 16:- آپڑی لکڑی اچھی ہووے تے پرانے کہارا نڈا کیوں دیوے
 17:- عین غین اکھیاں تے طظنک
 18:- سنڈیاں دی لڑائی تے بونیاں دی قضا آئی
 19:- ماں ماں دیواراں ماردیاں بچہ نہ اڑیکے لے
 20:- سنیا رے دی ٹک ٹک تے لوہار دی ہک سٹ
 21:- دل نہ ہووے تے جتھاں تیریاں
 22:- مینہ کولوس تے پرنا لے تلے پھس
 23:- اڈی تے پروڈی، نوں سس کولوڈی
 24:- پرایا منجا ادھی رات دا
 25:- ماں لڑی پیو کلنگی تے بچے جھے رنگ برنگی
 26:- پرائی آس نہ آوے راس
 27:- تھی گئی پاسے تے پتر گیا تما شے
 28:- ثابت نو پستی، ادھی نوں کھاویں ناتے کھا پتر تیریاں نی
 29:- چھانڑی اٹھ کوزے نو کہندی اے تیرے وچ دوموریاں نے
 30:- صبردی دیگ تلے چکڑ بلدے
 31:- ماں دی سوکڑ تھی دی سہیلی
 32:- مل جاوے تے روزی نہ ملے تے روزہ
 33:- نادھردی تے نادھردی اے بلا کدھردی
 34:- رتی دانا طہ پہاڑی آشنائی
 35:- شکل ڈینڈاں دی نخرے پریاں دے

36:- پنڈاں چوراں سی اتولیاں

37:- جن داہاسہ تے پن گیا پاسا

38:- ماں موئی ننگ منگی تے تی دانا م بخشہ

39:- ہاتھی پھرے گراں گراں جزا ہاتھی ازاناں

40:- گنج یکہ توت نکلے جن تے وڈے پھوت

41:- زبان دے مٹھے تے دل دے کوڑے شریک تھیرے جن تھوڑے

42:- یارہ پیایا واہ پیا

43:- کال کاواں دے پھر اپہر اواں دے

44:- منہ چوئی تے ٹہڈ کھوئی

45:- چند داٹوٹا تے دل دا کھوٹا

46:- جہیز ابولے اووے بوہا کھولے

47:- چار یاراں دی چنگی کوئی چرسی تے کوئی پہنگی

48:- ننڈا کڑی راضی تے کے کرسی قاضی

49:- دل آوے کھوتی تے پری کہ شے وے

50:- پچھو پانوں ہاتھی لنگے لنگے مکھی

51:- بیجو دے پیر سڑنے لگے تے آپڑے بچے پیراں تلے دتے

☆☆☆☆☆

نظم

مترجم: عائشہ کنول

اُردو شاعری دی کتاب ”من کا کنول“ سی نظم ”شاعری زبان بن جائے“

جب آنسو آ جائے آنکھوں میں

کوئی بات کرنے کو دل نا چاہے

اور شاعری زبان بن جائے

ایسے میں کسی کا ساتھ نہ ہو کنول

تو دل ٹوٹ کر بکھر جاتا ہے

”ہندکو ترجمہ“

جدوں اترؤ آ جاؤن اکھیاں وچ
کوئی گہل کرنے تے دل نہ ہووے
تے شاعری زبان بنڑ جاوے
اجئی حالت اچ کسی سی سنگت نہ ہوئے کنول
تے دل ٹٹ کے کھلر جانداوے
.....

ہندکو ساڈی آپڑی مادری زبان

تحریر: عائشہ کنول

خیبر پختونخواہ سچ سب سی زیادہ بولی جائزیاں والی زباناں چو ہندکو دوسرے نمبر تے وے اس گہل سی کسے نوں انکار نئی کہ پشتو دے بعد ہندکو سب سی زیادہ بولی جاندی اے۔ ہونڑ ہندکو واناں دی تعداد پٹھاناں دے بعد سب سی زیادہ وے، برے افسوس دی گہل اے وے کہ ہندکو زبان دی ترویج و اشاعت دی طرف کسے نے غور نی کیتا تے اے وجہ وے کہ ہندکو زبان بہت کہٹ بولی، لکھی تے پڑھی جاندی اے۔ کہاں سچ سچے آپڑے بزرگاں نال ہندکو سچ گلاں کردے نیں لیکن آپس سچ اکثر دو سچ گلاں کردے ون تے بڑے سچے اچھے ون جڑے ہندکو واناں وں مگر انہاں نوں ہندکو بولنے نی آندی۔ یاوت او ساریاں دے نال بول نی سکدے کیونکہ انہاں نوں عادت ہی نی آپڑی زبان بولنے دی یاوت جھک محسوس کردے ون کیونکہ زبان چاہے جووی ہووے او بولنے نال ہی آندی اے تے اس دے بولنے نال روانی پیدا ہوندی اے۔

اجکل دی ساڈی نوجوان نسل انگریزی سکھنڑے، بولنڑے تے لکھنڑے سچ اتنی مصروف وے کہ انہاں نوں آپڑی مادری زبان ”ہندکو“ پڑھنے، لکھنڑے تے بولنے دا ہنراہی نی آندا۔ اسی نوجوان نسل سچ میرا بی شمار ہوندا اے اور سانیں اس گہل ول توجہ ہی نی دتی۔ زبان چاہے کوئی بی ہووے اس دے پڑھنے، لکھنڑے سکھنڑے اچ کوئی ماریا بری گہل نی۔ برے میرے کیہنڑیں دا مقصد اے وے کہ سانے آپڑی مادری زبان ہندکو نوں کیوں پہلا دتا۔ آخر اس اچ ہراوشیرینی تے طاقت موجود اے جیڑی دوسری زباناں وچ ہیوے۔ تے وت کیوں نا اسی

آپڑی زبان سچ گہل کریاں تے اس نوں پڑھیاں، سمجھیاں تاکہ جیڑی ثقافت تے ادب اس زبان اچ موجود وے اس نوں اگلی نسلاں نکل محفوظ کیتا جاسکے۔ میں اس آپڑی زبان ہندکو دی اشاعت و سے اہم کردار ادا کرنے و لے ادارے گندھارا ہندکو بورڈ دا بوت شکر یہ ادا کرنی آں جہاں نے ہندکو زبان دی ترویج و سے بہت کم کیتا وے تے ہونڑ بھی کم کردے پئے ون۔ انہاں دے کم نے منوں متاثر کیتا وے اسی و سے میں آپڑی ہندکو زبان اچ اے مضمون تے ہور بی بہت سچ لکھنی پئی آں تے ہندکو زبان سچ منیں لکھنڑاں شروع کیتا وے۔ اناں نے میری پہلی کوشش نوں سراہیا۔ اناں نے میرے جئے نوجوان نوں ہک پلیٹ فارم دتا تے ہور بی موقع فراہم کردے پئے ون تاکہ ساڈے نوجوان اگے آون تے آپڑے ہنر دا مظاہرہ کرن۔ انہاں ہی چو میں بی ہک نوجوان آں تے میں اے چاہنی آں کہ اور بی نوجوان جیڑے ہندکو بولنا چاہندے ون تے ہور لکھنڑے لکھنڑے دا شغف رکھ دے ون تا ضرور آپڑی مادری زبان ہندکو اچ لکھن تے اس دی ترقی تے چھپائی دے کم وچ آپڑا حصہ ضرور پاون۔

☆☆☆☆☆

میرا بچپن واپس دے دے

کلام: رانی بانو (شاعرہ)

بچپن دیاں یاداں مٹھیاں
بچپن دے دن کتھوں لیاواں
بچپن دی او کھیڈاں سکھیاں
ہنڑ جیڑیاں بچیاں نوں دسیاں
کدھی روئیاں کدھی ہسیاں
پیہہ گئی آں پیراں سچ رسیاں
سکھاں ہتھو کتھے نسیاں
پہلے کھیڈی ہنڑ کھڈاواں
بڑیاں کھیڈاں پہل پہل جاواں
او زباناں کتھو لیاواں

کہارول ٹرپیاں۔ آصف گڈی دے شیشے و پچوں مسلسل میرے تے شکفتہ ول تک دا ریا۔ شکفتہ بی بڑی دلچسپی نال انوں دیکھدی رئی۔ آصف نے گلاں گلاں وچ میرے چاچے نوں بتایا کہ او آپڑے دوست نال کہار دے ہک کمرے وچ رہندے تے آپڑی پڑھائی دے نال دکان وی چلاندا پیا وے۔ تے بہت اچھا کماندے۔ باقی کہار ولے کسی گراں وچ رہندین۔ میرا چاچا آصف سی بوت متاثر ہویا تے آپڑے کہار د نمبر آصف نوں دتا تے کیا کہ کسی دن ضرور ساڈے کہار آویں منوں خوشی ہوئی۔

میں تے شکفتہ ہک ہی کالج تے ہک ہی کلاس کئی ایاں شکفتہ اٹھ دے بیٹھ دے آصف دا ذکر کردی ائی۔ تھوڑے دنوں بعد ٹیلیفون دی کینیٹی و جی تے میری مکی پیئز نے فون چکا دوسرے پاسے آصف نے میرے چاچے دا نام لے کے انہاں نوں بلایا میرا چاچا کہار نی ایا او میری چاچی نال ڈاکٹر ول گیا ایا۔ میری پیئزی فون شکفتہ نے پکڑتا تے اتھوی میری چاچے وال تے آصف دی محبت دا سلسلہ شروع ہو گیا۔ ہنٹر اکثر آصف فون کردا تے شکفتہ چھپ کے اس نال گلاں کردی ائی تے آصف نوں شکفتہ نے بتا دتا کہ کس وخت کہار ولے سوندے ون او فون کر کرے شکفتہ نے منوں بی اس کھڈ کج شامل کرتا برے منے صاف انکار کردتا کہ میرے وچ اتنا حوصلہ نینگا کہ اس کم وچ پے واں۔ وخت پر لگا کے اڑا دیا تے اس گل نوں ہک سال ہونڑے لگا۔ اس دوران میری وڈی پیئز لاہور سی آپڑے پچیاں نال ساڈے کہار آگئی۔ ہک دفعہ صائمہ باجی نے فون چکا تے آصف نے اس نوں شکفتہ سمجھ کے گلاں کیتیاں۔ جوں ای اس نوں سمجھ آئی کہ اے شکفتہ نیگی صائمہ وے تے اس نے فون بند کر دتا۔ صائمہ باجی نے منوں تے شکفتہ نوں بڑی گھلاں دے نال تھمکی دتی کہ اگر آئندہ ساندے کسی غیر بندے نال گلاں کیتیاں تے او چاچے تے ابو نوں بتا دیسی۔ جتنے دن صائمہ باجی ساڈے کہار رئی فون اوہی چکدی ائی تے آصف دی آواز سنو کے بے عزتی دے بعد ٹیلی فون بند کردیندی ائی اس دوران شکفتہ نے بڑی بے چینی نال وخت گزارا۔

15 دن صائمہ باجی نے ساڈے ول ریڑا ایا اک دن جدو میں تے شکفتہ کالج دے گیٹ تے پہنچے تے اگے آصف نوں کھلوتا دیکھا اس نے شکفتہ نوں کہیا کہ میں آپڑی ماں نوں تیرے رشتے وسطے پچنا واں۔ ساندے اس دی گھل نوں اتنی اہمیت نی دتی تے کالج چلے گئے۔ ادھر صائمہ باجی نے شکفتہ نوں بے گانے بندے آں نال گلاں کرنے دا انجام اچھی طرح سمجھایا تے تھوڑے دنوں بعد کہار

اکھیاں اتے پٹیاں بھ کے
کسے دے بی ہتھ نہ آواں
سڈھی سڈھی زندگی ائی
پہولی پہالی زندگی ائی
آپڑیاں اکھیاں واپس لے لے
میرا بچپن واپس دے دے

☆☆☆☆☆

کم عقلی دی سزا تحریر: نامہ اقبال

اے اس وقت دی گھل اے جدو مو بائل جی بلا اتنی عام نی ائی تے کہاراں وچ ٹیلی فون P.T.C.L کم کردے اے۔ میرے ابوتے چاچے وچ بڑا پیار تے محبت دارشتہ ایا اسی وسطے اسی ہک کہار وچ رہندے ایاں۔

اسی دو پیئزاں تے ہک پراواں۔ اسی طرح میرے چاچے دے چار بچے ون دو تیاں تے دو پتر۔ ساڈا کہرازاں بڑا خوشحال تے آسودہ ایا تے زندگی بڑی سونزی گزردی پئی ائی۔ اے اگست دے مہینے دی گل اے سونڑ دے مہینے بارشاں کسی بھی وقت شروع ہو جاندی ایاں۔ اسی ساری کڑیاں آپڑے چاچے دے نال ولیمے سی واپس آنے پئے اییاں تے ہک دم بارش شروع ہوگئی ائی۔ اسی کسی محفوظ جگہ ول جانے پئے اییاں کہ بارش سی پچیاں۔ اک دکان سی ہک نوجوان بندہ باہر آیا تے آپڑی دکان ول سانوں سب نوں لے جاڑے دا کہنڑیں لگا میرے چاچے نے تھوڑی اگر مگر دے بعد اسی دکان کج پناہ لیئزیں دا فیصلہ کیتا۔ میرے چاچے دی تی شکفتہ بڑی ہنس کھ تے زندہ دل کڑی اے۔ اس دے علاوہ او میری بڑی اچھی سہیلی، ہمراز تے ساتھی ائی۔ ساڈی دوستی داسارے خاندان نوں پتہ وے کہ اے دونوں ہک دوسرے بغیر نی رہ سکدی وں۔ کافی دیر بارش جدو نئی رکی تے دکان ولے بندے جس دا نام آصف ایا آپڑی گڈی دے وچ سانوں آپڑے کہار تک چھوڑنے دا فیصلہ کیتا۔ میرے چاچے نے شکر یہ دے بعد اس دی گل من لیتی تے اسی 7 بندے بڑی مشکل نال اس دی مکی جی گڈی دے وچ بٹھ کے آپڑے

کوئی عزت نی ائی۔ شگفتہ جیڑی ہر گل نون مذاخ سمجھ دی ائی اج زندگی نے اس نال پہیڑا مذاخ کردتایا۔

شگفتہ دی زندگی دی اس حقیقت نون میرے، شگفتہ تے آصف دے بغیر کسی نون پتہ نئی ایا۔ اسدی اجڑی زندگی نون دیکھ کے منوں بی بڑا دکھ ہوندا ایا۔ آصف دے نال اسدا تعلق مصنوعی چلدا پیا ایا کے پتہ اس دا انجام کے ہوسی۔

میری ساری جیڑیاں تے پیڑیاں نون التجا وے کہ آپڑی تہییاں نون آپڑے نزدیک رکھو تا کہ انہاں سی زندگی دے وچ کوئی اس طرح دی چھوٹی موٹی غلطی نا ہووے جیڑی انہاں دی زندگی نون عذاب بنڑا دیوے۔

☆☆☆☆☆

تہی رانڑی

تحریر: حنا طاہر

تہییاں ماں پیو دامان اونڈیاں۔ انہاں دے دکھ درد دا سہارا ہونڈیاں۔ گڈیاں کھیڈ دے کھیڈ دے پتہ ہی نئی چلدا کہ کدواناں دی رخصتی دا وخت آ گیا وے۔ تے ہسدے کھیڈ دے باہل دادر چھوڑ دیندی ون۔ وت جدوں کدی سنور نچے ٹھے پیجے سامان وچ کوئی گڈی مل دی اے تے انج لگدا وے کہ جیکو وت آپڑا بچپن لے کے تی رانڑی سامنڑے آگئی ہووے۔

امی اے میری گڈی اے! میں ازا ویاہ کرواں تسی ازا داج بنڑا دیوو۔ اللہ ہر تہی رانڑی دے نصیب اچھے کرے۔ آمین

کیڑی مخلوق کس دن پیدا کیتی گئی اے

تحریر: حنا طاہر

حضرت ابو ہریرہؓ فرمادین کہ رسول اللہ ﷺ نے میرا ہتھ پکڑا تے فرمایا: ترجمہ! مٹی نوا اللہ تعالیٰ نے ہفتے دے دن پیدا کیتا ایا۔ تے پہاڑاں نون اتوار دے دن، تے درختاں نون پیر دے دن تے برائیاں نون منگل دے دن تے نورنوں بدھ دے دن تے جانوراں نون جمعرات دے دن تے آدم علیہ السلام نون جمعہ دے دن

چلی گئی۔ صائمہ دی طرح منے بی آنڑے و لے طوفان سی سمجھایا وے تے سانے ٹیلیفون تے گل نا کرنے دا فیصلہ کر لیا۔

آصف بے چارہ روزانہ ٹیلی فون کر دایا تے ساڈے چوکوئی بی نہ چکدا۔ اس طرح اے گل اتھے ہی مک گئی تے وخت گزرنے لگا۔ اس واقعہ دے تقریباً دو سال بعد میرے ابو دے دوست دے پُتر دا ویاہ ایا میں آپڑی ماں نال ویاہ تے گئی ایاں تے ادھر ہی انہاں دے کبار ولیاں نون میں پسند آگئی ایاں تے چھ مہینے دے نیٹے سی بعد میرا ویاہ منظور نال ہو گیا۔ منظور سرکاری نوکر ایا تے بڑا شریف تے اچھا آدمی ایا میں آپڑے کبار بڑی خوش زندگی گزارنے لگی۔ میرے ویا دے بعد میں منظور دے مامے دے کبار روٹی تے بلائی گیاں۔ منظور دی مامی نے منوں میرے چاچے دی تی شگفتہ دے رشتے وسطے کیا۔ اسدا پتر سعودی عرب وچ ملازم ایا۔ اے سارے لوگ شگفتہ تے راضی اے۔ جدوں میرے چاچے نون رشتے دی گہل کیتی تے انہاں نے میری خوشی، میرے سویریاں دے اچھے خلاق دیکھدے اوئے شگفتہ دے رشتے دی ہاں کردتی ائی۔ میں بھی خوش ایاں کہ میری سہیلی وت میرے کول آجا سی۔

منظور دے مامے دا پتر رشید چھٹی تے ویاہ کرنے آندا پیا ایا تے سانے ساریاں نے ویاہ دی تیاریاں شروع کر دیتیاں۔ نکاح و لے دن جدو منے ننڈے ول دیکھاتے میرے پیراں تلوں زمین نکل گئی کیونکہ منظور دے مامے وال آصف اوای آصف رشید ایا جیڑا منوں تے شگفتہ نون پچھاندا ایا۔ نکاح سی بعد میری تے شگفتہ دی حالت غیر ہوندی پئی ائی۔ اللہ سی دعاواں ایناں کہ اللہ اگے خیر کرے۔ آصف نے نکاح سی بعد ووٹی نون دیکھ کے ہک چپ کر لیتی ائی۔ تے کبار و لے اس دے جائزے سی پہلے ویاہ دی تیاریاں کرنے لگے۔ میری چاچی بی بالکل تیاریاں کہ اے نیک کم جلدی ہو جاوے۔ نکاح دے ہک ہفتے بعد جدوں شگفتہ آصف دی ووٹی بنڑا کے آئی تے آصف نے اس نون پہلی ہی رات اے کہہ کے ٹھکرا دتا کہ او اس قابل نیگی کہ کسی دی بیوی بنڑا سکے۔ جڑی کڑی آپڑے ماں پیو نال تہو کھا کر کے ساری رات پرانے ننڈے نال گلاں کرے تے جدوں اس دادل پھر جاوے تے او اس نون چھوڑ دے او کچھی بیوی ہوسی۔ میری کوئی اچھائی میرے کم آگئی تے میرا نام اس قصے وچ نی آیا۔ مگر شگفتہ دی زندگی عذاب بنڑ گئی اس نون آصف دے طعنے تے گلاں نے جیندے جی مار دتا۔ شگفتہ تے آصف دا رشتہ ہک کچے تاگے ہار چلدا ریا۔ آصف ویا دے اٹھویں دن واپس چلا گیا۔ اسدے دل وچ آپڑی بیوی وسطے

دن، عصری بعد جمعہ دی آخری ساعت اچ عمر دے بعد سی رات تک دے وخت
اچ۔

اس معاشرے وچ ماواں دا کردار کے وے

تحریر: نوشین قمر

(تفسیر ابن کثیر جلد ۱، صفحہ نمبر 106)

ماں اوہستی ہوندی آں چھڑی آپڑی اولاد دی پرورش کردی اے کہ جدو
بچہ ماں دے پیٹ وچ ہوندا وے تے ماں دا کردار اتھوں سی شروع ہو جاندا وے
کیونکہ اگر ماں پریشان ہوے تے اس دے اثرات بچے تے ہوندین۔ اس واسے
وڈے بڈھے کہندے آں کہ اس حالت وچ ماں نوں زیادہ سی زیادہ قرآن
پڑھنا چاہیدا کیونکہ اس دے اثرات بچے تے ہوندین تاکہ بچہ نیک ہوے تے اس
دی چھتے تربیت ہوے۔ ماں صرف ہک بچے دی تربیت نی کردی پئی ہوندی بلکہ او
معاشرے دی تربیت کردی پئی ہوندی اے۔ اگر چھتھی تربیت کرسی تے معاشرہ چھا
ہوسی۔ تے اگر بُری تربیت کرسی معاشرے وچ بُرائی پھیل سی۔ اس واسے اس
معاشرے دی تعمیر وچ ماں دا ہک بہت وڈا کردار اے۔

ماں دی اے کوشش ہوندی وے کہ آپڑے بچے نوں چھتھی تعلیم دے
کے کسی چھتھے عہدے تے پنچا وے۔ تے او آپڑے بچیاں دا بچھا مستقبل بنزا وے۔
اس مقصد وچ بہت ساری ماواں کامیاب بی ہو جاندین۔ مگر تہوانے کدی اے غور
کیتا اے جدو بچے وڈے ہوندین ماں بیونوں بوجھ سمجھ دے آن۔ اے اس واسے
ہوند اے اسی صرف اناں نوں تعلیم دینے آں تے اناں دی تربیت نی کرنے آں۔
تربیت سی میری مراد اے وے کہ جدو بچہ نیک ہوندا وے تے ماں اس نوں سچ بولنے
دی تلقین کرنے دی بجائے چھوٹھے بہانے سکھاندی اے۔ مثال تے طور تے ماں
کہار وچ ہوسی تے بچے نوں کہہ سی کہ جا کہہ دے کہ ماں کہار نی گی۔ تے اتھوں ا
س دا بچہ جھوٹ بولنا سکھ دا وے۔ و ت جدو بچہ وڈا ہوندا وے امتحاناں دے دناں
وچ ماں بچے نوں آپڑی محنت دے نال امتحان پاس کرنے دی تلقین کرنے دی
بجائے اناں واسے سفارشاں، رشوت دا بندوبست کردی اے۔ بچہ ہک ہور غلط گھل
سکھ لیندا۔ اسی طراں بچے سکول وچ جدو لڑ دے اے تے کہار آکے ماں نوں
کہنیدا۔ تے ماں اس نوں پیار تے محبت دے نال رہنٹریں دی تلقین کرنے دی
بجائے اس نوں اے سکھاندی اے کہ اگر اس نے تنوں مارا وے تے تو بی اس
نوں مار، یاوت کہار ماں پیو، یا سسٹ نوں دی لڑائی بی بچیاں دے سامڑے ہوندی
اے، ایہہ ساری چیزاں بچے دی تربیت تے بڑا اثر پاندی آن۔ بچہ کورا کاغذ ہوندا
وے۔ اس دی جس طراں دی تربیت کردی اے تے او اسراں دا بنڑ جاندا

قرآنی معلومات

تحریر: حنا طاہر

ذاتی نام:	قرآن، پڑھے جانے والی کتاب
صفاقی نام:	۵۵ مثلاً کلام اللہ، الکتب، الفرقان وغیرہ
نوعیت کتاب:	الہامی کتاب
فرشتہ وحی دا نام:	حضرت جبرائیل
کس نبی تے نازل اوئی:	حضرت محمد ﷺ
کل پارے:	۳۰
کل منازل:	۷
پہلی منزل:	سورۃ فاتحہ تا سورۃ النساء
کل سورتاں:	۱۱۴
پہلی سورت دا ناں:	الفاتحہ
آخری سورت دا ناں:	الناس
کل آیات:	۶۶۶۶
کل آیات سجدہ:	۱۴
کل حروف:	۳۲۳۶۷۱، ۳۷۱۶۸۵
کل کلمات:	۸۶۳۳۰
کل رکوع:	۵۴۰
کل حروف مقطعات:	۶۹ سورتاں دے آغاز اچ
پہلے حروف مقطعات:	الم
آغاز وحی:	اقراء باسم ربک الذی خلق، ۱۷ اگست ۶۱۰ء

مطابق ۱۸ رمضان المبارک النبوی مقام غارِ حرا۔

☆☆☆☆☆

آیا۔ اس دے پہلے خود دے مرجائے دے بعد منے اس نال ویاہ کر لیتا۔ منے اس دے پترنوں آپڑے پتر ہار ہر سہولت دتی آئی۔ میری بیوی بہت چھچی عبادت گزار عورت آئی۔ مگر جہد و میں کسی غلط گہل تو پترنوں غصے کرنا آیاں تے میرے کولوں خفا ہو جاندی آئی۔ اس واسے منے بچے نوں غصے کرنا چھوڑ دیتا۔ اس بچے دا دل کسی کام وچ نی لگ دا آیا۔ آخر وڈا ہو یا نماز تے عبادت وچ اس دار۔ حجان ویکھ کے میں بی خوش ہو گیا آیاں۔ مگر گش دناں بعد تھ وچ بندوخ لے کے پریشان حال کھار وچ آیا۔ ماں نے پچھا کہ پتر تو پریشان کیوں اے؟ تے پتر نے جواب دینا کہ منے دو آدمیاں نوں مار دیتا وے۔ منوں میرے دوستاں نے کہیا وے کے اوچھے لوک عینکے تے اناں نوں مارنا گناہ عینکے تے منے اناں نوں مار دیتا۔ پیو نے پترسی سوال کیتا وے کے چہنے اناں نوں کوئی غلط کام کر دے دیکھا وے۔ تے پتر نے جواب دینا وے نہیں منے تے نہیں دیکھا میرے دوست کہندے ون کے اوچھے لوک عینکے۔ اتنے وچ پولیس آ جاندی وے اس نوں گرفتار کرنے واسے۔ تے جو پولیس اس دے پترنوں گرفتار کرنے واسے اگے جاندی اے تے ماں پترسی بندوخ لے کے ہک پولیس والے نوں مار دیندی اے۔ تے پولیس اس دی ماں نوں بی گرفتار کر لیددی اے۔ گش دناں بعد اس دی ماں مرجاندی اے۔ تے اس دا خوند رورور کے بڈھی مائی سی پوچھ دا اے کے میری بیوی تے بہت نماز گزار آئی او جنت جاسی یاد و زخ جاسی؟

اگر تسی اس کہانزی تے غور کرو۔ ماں عبادت گزار کیوں نہ ہوے اگر او آپڑی اولاد دی تربیت چھچی نی کردی۔ اسنوں غلط کمیاں سی روک دی عینگی بلکہ اس نوں بچانڑیں دی کوشش کردی اے۔ اگر ماں آپڑا کردار چھچی طرح نبھاندی تے اس دا کہار تباہ نہ ہوندا۔ ماواں نوں چاہیدا وے کے او آپڑے بچیاں دے نال دوستاناں تعلق رکھن۔ تا کہ بچہ ہر چھچی بری گہل ماں نوں آ کے بتا وے۔ ماں خود بی سکول دے تے استادان دے بارے وچ چکھن۔ ماں نوں پتا ہوندا چاہیدا وے اس دے بچے دے دوست کس طراں دے ون۔ اے ماواں دی ہک وڈی ذمہ داری وے کے او بچیاں دی چھچی تربیت کرن۔ اگر بچیاں دی تربیت چھچی ہوسی تے ساڈے معاشرے دیاں بہت ساریاں خرابیاں دور ہو جاسن۔

☆☆☆☆☆

وے۔ اس طراں دی تربیت کرنے ل بچہ آپڑے ماں بیو نال بی چھوٹ بول دا وے۔ اگر کوئی غلط کم کرنا ہوئے تے رشوت، سفارش دا سہارا لیند اے۔ اس دے علاوہ بچے وچ کسی نوں برداشت کرنے دا مادانی ہوندا۔ اتھوں سی معاشرے وچ بی خرابیاں پیدا ہوندا شروع ہو جاندی آن۔

اگر تسی اناں کل حالات تے غور کرو تے معاشرے وچ بہت ساری خرابیاں وڈن۔ چھوٹھ، رشوت، زنا، قتل، ہر چیز وچ ملاوٹ تے ہک دوسرے نوں برداشت نہ کرنا۔ ساڈے وچ ساری او خرابیاں آپکی ان جہوی خرابیاں حضور ﷺ سی پہلے پیغمبراں (حضرت نوح، حضرت شعیب، حضرت لوط، حضرت صالح) دی قوم وچ آیاں تے اللہ تعالیٰ نے اناں تے آپڑا عذاب نازل کیتا۔ تے اناں نوں ساڈے واسے عبرت دی نشانیں بنڑا دیتا ایا کہ تسی اے ساری غلطیاں نہ کرنا۔ سانوں اناں کمیاں سی باز رہنا چاہیدا مگر اسی او ہی سارے کام کرنے پئے آں۔ اگر ماواں آپڑے بچے دی تربیت چھچی کرن، اناں نوں سچ بولنے، ہک دوسرے نال پیار محبت تے محنت دے نال ترقی کرنے دی تلقین کرن تے اناں نوں قرآن دی تعلیم دے ون تے بچے آں نوں ترجمہ نال قرآن پڑھاؤن تا کہ او ہر غلط کام کر دے ہوئے ڈرن۔ نہ صرف صبر برداشت بلکہ او آپڑے ماں بیو دی عزت بی کرن۔ اس طراں تسی آپڑے بچے دے مستقبل دے نال نال چھچی تربیت بی کر سکدے او۔ اگر تسی آپڑے بچے نوں چھوٹھ بولنا سیکھا سو وقتی طور تے اناں نوں کامیابی مل جاسی مگر اے تسی بی جائز دے او کے چھوٹھ ہر وخت تک نی چلدا۔ اگر چہ سچ راستہ بہت مشکل ہوندا وے مگر آخر او وچ کامیابی سچ دی ہوندی۔ تسی آپڑے بچے نوں سچ دے رستے تے چلاؤ۔ پہانوں تو انوں سکی روٹی ہی کھاڑیں نوں کیوں نہ ملے۔ تسی دیکھ سو جہڑا مزاتے جہڑا سکھ دی سکی روٹی وچ ہوسی او جھوٹ دی کمائی ہوئی روٹی وچ نہ ہوسی۔ اگر ماں آپڑے بچے دی پرورش اللہ دے بتاے ہوئے طریقے تے کرسی او بچہ نہ صرف ہک چھما مسلمان بنڑسی بلکہ اس معاشرے وچ بی بڑی برائیاں ختم ہو جاسن۔

اس مضمون تے ہک کہانزی بانو قدسیہ نے لکھی آئی تے اے میں تہوانوں بی سزا انڑ چہنی آں۔ ہک آدمی ہک بڈھی مائی کول بیٹھ کے روند پیا آیا تے چھ داپیا آیا کے میری تربیت جنت جاسی یاد و زخ جاسی۔ او بڈھی مائی کہندی اے جہد رتر پتر جاسی ادھر ماں بی جاسی۔ اس آدمی نے روندے ہوئے اس بڈھی مائی نوں آپڑی ساری کہانزی سنڑائی کہ میری تربیت دی پہلی شادی وچو ہک پتر

موم دی گڈی

شاعرہ: فوزیہ بشیر علوی

سارے بچے کھیڈ دے نیں وارو وار

سارے بچے کھیڈ دے نیں وارو وار

کدے اس دی ہنیت بدل دے

کدے اس دامن موڑ دے نیں

کدے اس دامن موڑ دے نیں

کوئی انوکھا لاڈلا اس دا جوڑ جوڑ توڑے

کوئی انوکھا لاڈلا اس دا جوڑ جوڑ توڑ دا اے

فیر آپڑیں کسے خواہش دی خاطر اس داتن مروڑ دا اے

کوئی ملٹو میہ چہا بچہ اس نوں

بے دردی بلندی توں تلے گراوے

ز میں تے پیٹنے دی جدوں آواز آوے

مخروط ہووے، خوشی نال تالیاں بجاوے

خدا شہ ایہہ ریندا اے ہونڑ

موسماں دی شدت وچ گڈی مومدی ہو جاوے گم

گرم ہواواں دے موسم وچ پگھل نہ جاوے کدھرے سرتا سر

گرم ہواواں دے موسم وچ پگھل نہ جاوے کدھرے سرتا سر

تے سردڑتاں دی نظر ہو کے تڑخ نہ جاوے کدھر

خدا شہ اے ریندا اے ہونڑ

موسماں دی شدت وچ گڈی موم دی ہونہ جاوے گم

☆☆☆☆☆

عورت تے سوشل میڈیا دے تاثرات

تحریر: صاحب گل

(جناب کالج برائے خواتین یونیورسٹی آف پشاور)

پلوشہ آپڑے ماں پیودی اک ای سیکویں اولادائی۔ اکلوتی ہونڑے دی

وجہ نال اوکھاردی لاڈلی آئی۔ ایہی وجہ آئی کہ کھاراج اُس دی بوت منی جاندی آئی۔

پلوشہ دی ماں زرینہ بی بی زیادہ پڑھی لکھی نی آئی تے نال ای ہک متوسط خاندان سی

تعلق رکھدی آئی۔ جس دے برعکس زرک خان (پلوشہ دا پپو) اک امیر زمیندار

خاندان سی تعلق رکھدا ایا۔ برے زرک خان نوں زمیناں دے معاملات اچ دخل

اندازی دی اجازت نی آئی۔ آپڑی زندگی اچ زرک خان دا پپو ای سارے کم سنبال

داریا۔ اُنہاں دے کھاردا ماحول خاصا سخت ایا۔ زرک خان تے اُزی بیوی دی کھار

اچ ایڈی چلدی نی آئی۔ نالے کھار دے خرچے آپڑے پپو پیچھے کے کرنے پیندے

اے۔

گراں سی تعلق دی وجہ سی پردے دے معاملات اچ بی ڈاڈی سختی آئی۔

رناں نوں کھارسی بار نکلتے تے بزاراں اچ پھر نے دی اجازت نی آئی۔ اس سخت

ماحول نے زرینہ بی بی نوں ذرا جیا باغی بنڑا دتا ایا۔ اوضدا اچ آکے آپڑی تہی نوں

اس ماحول سی الگ کرنا چاہندی آئی۔ زرینہ دی اسی گہل نے پلوشہ نوں ستویں

آسمان پونچا دتا ایا۔ زرینہ پلوشہ نوں پڑھا لکھا کے شہری ماحول اچ ڈھالنا چاہندی

آئی۔ پلوشہ کسے دی ہاں ناں دی نی رئی آئی۔ ضدی تے اکھڑ مزاج پلوشہ نوں زرینہ

نے بوت سرتے چڑھا چھوڑا ایا۔

کھار دے سخت ماحول دے باوجود زرینہ نے آپڑی تہی نوں کالج تے

وت ٹیوشن و سے بی بیجا۔ پلوشہ آپ بی بیو دادے دے طریقے آں تے پابندیاں سی

تنگ آئی۔ تے آزادی نال بارگہو منٹراں پھرنا چاہندی آئی۔ پہلے تا اس نے ضد کر

کے موبائل لیا، وت لیپ ٹاپ تے وت پڑھائی دا بہانہ کر کے انٹرنیٹ وی لگواتا۔

پپو اگے تا اس دی چلدی نی آئی۔ تے اے ساریاں شیواں زرینہ نے زرک دے علم

اچ لیائے بغیر پلوشہ نوں دیتیاں آئیاں۔ بہانہ پڑھائی دا کر کے پلوشہ سارا دن

کمرے اچ بیٹھی رہندی، رنگ رنگ دے لوکاں نال اُس نے دوستیاں کیتیاں،

چونکہ او سخت ماحول اچ وڈی اوئی آئی، اس و سے جد اُس نے فیس بک تے سکاٹپ

دا استعمال شروع کیتا تا بجائے کچھ اچھا سیکھن دے او مزید وگڑ گئی۔ اکثر کالج

جانڑے دی بجائے بارنڈیاں نال ملٹیں و سے چلی جاندی، منڈیاں نے اس دے

شلووار قمیض پائیں تے اعتراض کیتا تے اُنوں ماڈرن Look پڑائیں دا کیا،

وخت اچ ای گزردار یا انٹرتوں بعد اُس نے ضد کر کے ایڈمیشن لے چھوڑا۔

اُنھوں اُزی آزادی تا شروع ہو گئی مگر پلوشہ نوں کے خبر آئی کہ ایہی

سُو اُدتا تے زریںہ نوں کھلوتے کھلوتے ای طلاق دے دتی۔
نہ ای فیس بک ہوندا تے نہ ای پلوشہ انہاں کماں اچ پیندی تے نہ ای زرک خان دا
ہسد او ہسد اکا ربر باد ہوندا۔

☆☆☆☆☆

معاشرتی تربیت

تحریر: ظل ما

ہر مسلمان دی دلی خواہش ہوندی اے کہ او عمرہ تے حج دی سعادت
حاصل کرے، میرا بی اے ارمان بڑی مدت سی دل اُچ مچل دا پیا ایا۔ تے ہک دن او
کہڑی بی آگئی جدو ساڈا بلاوا آگیا۔ منے تے میرے خوند نے عمرے تے جانڑیں
دی تیاری شروع کردتی۔ بڑے شوق تے ارمان نال جلدی جلدی پاسپورٹ بنڑاں
کے اسی عمرے تے جائیں۔ پاسپورٹ بنڑ گئے تے ویزہ تے ٹکٹ بی آگئے۔
سارے رشتے داراں نال جا کے ملے کہ اگر کوئی غلطی اوگئی ہووے تے معافی دے
دو۔ بڑیاں مبارخاں تے دُعاواں پناہواں لے کہ اسی عمرے وے سے کہا روڑ پئے۔

جدو باچا خان ایئر پورٹ تے پونچے اُتھے طوفان بدتمیزی ویکھ
کے اللہ دی پناہ منگی۔ انتہائی بے ترتیبی تے افراتفری دا عالم ایا۔ ہر کسی نوں
اگے جانڑیں دی جلدی ائی کوئی لین نہ کوئی صبر بس جہاز تے چڑھنے دی
جلدی ائی کہ اسی رہ ہی نہ جائیں تے جازر نہ پوے۔ جدو جاز اُچ بیٹھے
تے اُتھے بی ہر کسی نوں تل پیلے لگے اوئے۔ خاص کر انہاں نوں جیوے
پہلی دفعہ جاز اچ بیٹھے ائے۔ بار حال، شکر اے کلمہ پڑدے پڑدے جدو
ایئر پورٹ پہنچے۔ اُتھے ہر ملک دے لوک آپڑی آپڑی لائیناں وچ کھلوتے
ائے تے آپڑے نمبر تے اگے ودے جاندا ائے۔ برے اے ساڈے
پاکستانی پہرا اُسی طراں بے صبری دا مظاہرہ کردے پئے ائے۔ ہر ملک دی
آپڑی لین ائی اسی پاکستانی بی لین وچ آپڑے پاسپورٹ لے کہ کوئی ہک
کینے تک کھلوتے رے برے سانوں پاکستانیاں نوں کوئی کچھڑیں ولانیں
ایا۔ ایرانی، ترکی تے دوئے مکاں دے لوک آرام تے سکون نال آپ نوں
کلمیر کردے رے تے ساڈا نمبر اخیر تے آیا۔ پاکستانیاں دی تلاشی بی انج
لیندے ائے جیکو سارے دہشتگر دیا خلائی مخلوق ہووے۔ خیر بار نکل کے آپڑا

آزادی بعد اچ اُسدی موت دا سبب بی بنڑسی۔ کہا روتاں او برخہ پا کے ای جانڈی
پر یونیورسٹی آکے لاچھوڑ دی ائی تے آپڑے دوپے اچ ای پھر دی رہندی، او
آپڑے نال دی کڑیاں آر بنڑنے دی پوری کوشش اچ لگی رئی۔ فیس بک تے بی
ماڈرنوں ویکھدی تے انہاں آر کپڑے پاٹھیں دی ضد کردی۔ چونکہ اے کم انہاں
دی روایات دے خلاف اے اسی وے زریںہ نے اُنوں سختی نال منع کردتا ایا۔

پلوشہ نوں خاندان دے مرداں بالخصوص کزن نال گھلاں کرنے تے،
رل مل کے پٹھڑیں دی ہرگز اجازت نی ائی۔ اے کی آکے اس نے یونیورسٹی اچ
پوری کر لیتی ائی۔ ماں پیودی نظراں سی دور ہوئیں دی وجہ نال او آزادی نال ٹڈیاں
سی ملدی رئی۔ انہاں نال پھر ڈی رئی، ہک دن فیس بک استعمال کردیاں پلوشہ
نوں order online دا اشتہار نظر آیا۔ اُنے فوراً آپڑے وے سے جینز تے شرٹاں
آر ڈر کر لاچھوڑیا تے ماں پیوسی چھپ کے جا کے وال بی کٹوا ائی۔ چونکہ کہا راج
مسلسل سر تے دوپٹہ لپیڑیں دی پابندی ائی اس توں کسی نوں پتہ نہ چلا، اُزے
والاں دا پڑھائی دے بہانے کمرہ بند کر کے پلوشہ رنگ رنگ دے میک اپ کردی
تے پیٹھاں شرٹاں پا کے وڈیوکالز تے ٹڈیاں نوں دکھاندی تے کدی فیس بک تے
آپڑیاں تصویراں بیج دی۔

دخت انج ای گرزدار ایا۔ زرک خان آپڑے پیودی وفات سی بعد زمیناں
دے مکاں اچ مصروف او گیا تے زریںہ کہا راج ساجانڑیں تے لگ پئی، تے پلوشہ ول
کسی دی بی توجہ نہ پئی کہ او کیڑے مکاں اچ اختا وے۔ پلوشہ نے آپڑی یونیورسٹی دی
تعلیم مکمل کیتی تے وت کہا راج بی رئی، اس سی اگے مزید پڑھنے دی اس نوا جازت نہ مل
سکی، بلکہ کہا راج اُزے آپڑے ماموں زاد نال ویاہ دیاں تیاریاں شروع ہو گئیں۔
پلوشہ نے وت کسی ٹڈے ول مڑ کے نہ ٹکا۔ مگر اک ٹڈے نے اس دی جان نہ
چھوڑی تے ملوئیں وے مسلسل اصرار کردار ایا۔ ہونز چونکہ پلوشہ کول بار جانڑیں دا
کوئی بہانہ نی ایا اس توں انے اس ٹڈے نوں سختی نال منع کردتا آئندہ تنگ کرنے
سی۔

اے کوئی معمول دا ای دن ایا کہ کہا راج دے دروازے تے دستک ہوئی۔
زرک خان نے کھولا۔ کوئی بندہ لفافہ بار چھوڑ گیا ایا۔ لفافہ کھولیا ایا کہ زرک خان
دے پیراں دے تلوزمین ای رُگئی۔ اُس ٹڈے نے پلوشہ دی اور ساری تصویراں
جیجی اییاں جیوے پلوشہ نے پینٹ شرٹ تے میک اپ کر کے اُنوں جیجی اییاں۔
تصویراں دیکھدے ای زرک نے آپڑی پستول کڈی تے پلوشہ نوں ابدی نیندر

چائید اویے۔ تاکہ لوک کسی بھی ملک جاؤں تا سبز پاسپورٹ نوں عزت دی نظر نال دیکھا جاوے تے ساڈا سر بی فخر نال اُچاوا جاوے۔

☆☆☆☆☆

ہندکو نعتیہ مقابلہ

(دیپورٹ)

تحریر: حنا طاہر

میرا ارمان اے ہک دن کھل جاوے در میری قسمت دا

پڑھاں روضے تے آکے نعت تیری یا رسول اللہ ﷺ

حضور سید دو عالم ﷺ امت دے دل دا چین تے اکھیاں داسکون اُن۔ تمام عالم سچ آپ ﷺ دی آمد دا جشن ہر سال بڑی عقیدت مل منایا جاندا وے۔ گندھارا ہندکو بورڈ تے اکیڈمی دے زیر اہتمام ہندکو نعتیہ مقابلہ دا اہتمام کیتا گیا۔ اکیڈمی دی ریسرچر حنا طاہر نے بطور آرگنائزر خدمات انجام دتیاں تے نظامت دے فرائض بی بخوبی نبھائے۔ ہندکو نعتیہ مقابلہ سچ تقریباً 18 سی ڈاؤنڈ سرکاری ونچی سکولاں تے کالجاں دی 70 سی ڈاؤنڈ طالبات نے حصہ لیا۔ تقریب دی مہمان خصوصی ڈاکٹر ظہور احمد اعوان (مرحوم) دی شریک حیات فرحت جبین ایماں جد کہ گندھارا ہندکو بورڈ دے وائس چیئرمین ڈاکٹر صلاح الدین، جنرل سیکریٹری محمد ضیاء الدین، جائنٹ سیکریٹری احمد ندیم اعوان، تے دیگر ایکڑیکٹیو لوکاں دے علاوہ مختلف مکاتب فکر نال تعلق رکھن والے افراد نے کثیر تعداد چ شرکت کیتی۔ اس نعتیہ مقابلے نوں آرمی پبلک سکول دے شہیداں نال منسوب کردے اوئے انہاں دی یاد سچ موم بتیاں روشن کیتیاں گئیاں۔

اس پر رونق تقریب سچ طالبات نے ہندکو زبان سچ حضرت محمد ﷺ دے حضور ہندکو نعت دا نذرانہ عقیدت پیش کیتا تے شرکاء سی داد و وصول کیتی۔ سچر دے 3 کئی پینل سچ گندھارا ہندکو بورڈ دے ایگزیکٹیو ممبر سعید پارس، روبینہ معین تے عاصمہ مرتضیٰ شامل ایماں۔ مقابلہ 3 کیٹیگریز تے مشتمل آیا۔ گروپ اے (A) اچ پہلی پوزیشن منا ہل ملک، دوسری پوزیشن اقصیٰ مشتاق جد کہ تیسری پوزیشن منا ہل عروج نے حاصل کیتی۔ اسی طرح گروپ بی (B) اچ پہلی پوزیشن فاطمہ

سامان چکا تے گڑھ دے گڑھ دے آپڑے پاکستانی پھینز پیراواں دی جہالت دی حرکتاں دیکھ دے دیکھ دے بس تے بیٹھ کے مکہ روانہ ہو گئے۔ خیر خیریت نال پہلا عمرہ ادا کر کے ہوٹل وچ آکے احرام بدلا تھوڑا آرام کیتا تے وت اگلی نماز دے حرم شریف ول ٹر پئے۔ آپڑی بعض پاکستانی پھینزاں خاص کر معذرت نال پنجابی رناں دا کوئی خاص پردے دا اہتمام نی آیا۔ حرم دے صحن وچ انج بیٹھی ایماں جس طراں کبار دے صحن اچ بیٹھی ہوؤں۔ ساڈے پاکستانیاں نے آپڑی حرکتاں دے نال آپ نوں بوت ای بدنام کر دیتا وے۔ کہیندین کہ ہک گندی مچھی سارے تالاب نوں گندا کر دیندی اے۔ جاہل نال اچھے تے قابل لوک بی رگڑے جان دین۔ کچھ لوکاں دی حرکتاں سانوں سب پاکستانیاں نوں بی شک دی نظر نال دیکھا جاندا وے۔ حرم شریف وچ جیڑے گاڑا ئے او بی پاکستانیاں نال کچھ اچھا سلوک نی کر دے ائے۔ خیر نال عمرے دا فریضہ ادا کر کے واپس جاز تے چڑے تا ادر بی دوڑ پھ دوڑی شروع ہو گئی تے بغیر لین دے رش بنڑ گئی، ساڈے کچھ پٹھانڑ پیراواں نے جاز وچ تصویراں تے سیلفیاں لیندیاں شروع کر دتی آں۔ تے کچھ لوک بار بار ایئر ہوٹس نوں بلا کے اُلٹی پٹی فرمائشاں کرنے لگئیں۔ اخیر جاز دے عملے اعلان کیتا کہ سب لوک آرام نال بیٹھو تے بیلٹ بندھ لو، دس منٹ وچ جاز لینڈ کر سی۔

بیلٹ تالو کاں نے بندھ لتی برے جد و جاز دے پیسے کھلنے لگے تے وت سارے یاں نوں ہا بڑھ پے گیا۔ اک دم سارے مرد کھلو گئے تے سیٹ دے اُتے کینٹ کھول کے آپڑے بیک لائز نی لگے ایئر ہوٹس آپڑا سر پکڑ کے بیٹھ گئی کے کنج انہاں لوکاں نوں سیٹ تے بیٹھاواں۔ اخیر اُنے مجبور ہو کے کہیا کہ جاز ٹیہ پے سی پلیرز آپڑی آپڑی سیٹ تے بیٹھ جاؤ۔ بڑی مشکلاں نال لوکاں نوں ایہہ گھل سمجھ آئی۔ سانوں عمرہ کرنے دی خوشی بی بڑی ائی برے آپڑے پاکستانی لوکاں دی کم عقلی تے بے صبری ویکھ کے سارے رستے گڑھ دے رئے۔ بار دے مکاں وچ سانوں یعنی سبز پاسپورٹ ولے نوں حقارت دی نظر نال دیکھ دے وُن تا دل خون دے اتھرو رونا وے۔ کاش کہ ساڈی حکومت لوکاں نوں پاسپورٹ دیندیاں دے نال نال انہاں نوں ضروری ہدایات تے تربیتی کورس بی کرواؤن کہ انٹرنیشنل فلائٹس اچ تے بار دے مکاں اچ انہاں نوں کس طرح برتاؤ کرنا

چمکیاں تے اُسدا احترام کرنیاں
میری زبان نو مل جاندے مٹھاس
میں جس ویلے ماں مل کلام کرنیاں

عورت ذات نو عزت تے توقیر، چار قابلِ قدرتے از حد مقدس رشتیاں
دی وجہ مل حاصل اے۔ یعنی کہ ماں، بیوی، تہی تے پیڑھی جیڑے کہ ساڈے
معاشریاں نوں زینت بخش دین۔ انان ساریاں کج معتبر، ممتاز، عزت،
قدر، تقدس تے عظمت دے اعلیٰ درجے تے فائز رشتہ ماں داوے۔ جس طرح کہ
کہیا جاندا اے!

پیوسراں دے تاج

ماواں ٹھنڈیاں چھاواں

ماں نو درجہ دینا سب سب سی اوکھا وے۔ ماں او پیش جنے اولاد پیدا کیتی یا
دھ پلایا بلکہ ماں تا او ہستی اے جیڑی ضرورت پیڑھے تے اپڑے بچیاں دا پیو، تہی
تے پرانی بنڑدی اے۔ ماں صرف عظمت دای نام ہی بلکہ ماں اس استانی دانام اے
جڑی بچپن سی نیکی و بدی تے زندگی دے اتار چڑھاؤ بتلاندیے۔ ماں اس نرس دانام
اے جیڑی راتاں نوں جاگ کے بخار نال تپ دی اولاد دی خدمت کردی اے۔
ماں اس صابرہ دانام اے جیڑی آپ پہنکھی رہ کے اولاد نوں کھوا کے سوڑے رب دا
شکر ادا کردی اے۔ تے اگر کھار دا سائیں نہ ہوے تا ایوی ماں اس مزدور دانام اے
جیڑی اولاد دا پیٹ پالنے وسطے کتھے چاڑو مار کے تے کتھے کپڑے تہو کے
کماندے۔ ماں دی عظمت بیان کرنا اس وخت اور بی اوکھا ہوندے جدو اسی اس
پاک بازی بی نوں یاد کرنیں جس نے معاشرے دا ہر طعنہ برداشت کیتا خواں اولاد
نوں ضائع نی کیتا جیڑی رب نے حضرت عیسیٰ علیہ السلام دی شکل وچ اس نو
بخشی۔ ماں تا او بھی آئی جیڑی بیاس مل تڑپدے پتر واسطے صفا و مروہ دی پہاڑیاں
وچ پاڑی واسطے دوڑی آئی۔

ہونو ذرا شیشیاں آپڑے ول موڑنے آں۔ ماں دی نو مہینے دی قربانی
اس دی پرورش تے پیار دی قیمت اسی اس طراں دینیاں کہ کتھے نکلے جے چنگوے
دی وجہ مل ماں داسیدہ چھلنی کرنے دی خبر اخبار دی سُرخی بنڑدی اے۔ تے ہور کتھے
ماں نوں اولاد بے آسرا چھوڑ کے پردیس جا کے اتھو پیسے پچو کے اے جتا تزا
چاندیے کہ انان نے ماں دی خدمت دا بدلہ چکا چھوڑا۔ تے بعض ویلے تا افسوس
دی گہل اے ہوندیے کہ اولاد دے ہوندے سوندے ماں نوں اولد ہاوس پچوایا

اقبال، دوسری پوزیشن مہرہ سید جد کہ تیسری پوزیشن حرا عروج نے حاصل کیتی۔ جد کہ
گروپ سی (C) اچ پہلی پوزیشن سندس، دوسری پوزیشن ماہ نور ملک جد کہ تیسری
پوزیشن جٹی نے حاصل کیتی۔ پروگرام دی آرگنائزیشن حنا طاہر نے کہیا کہ کسی بی مہمان
و سے نعت پڑھنا کسی سعادت سی کم نینگا خوش نصیب ہوندین اولوگ کہ جہاں نوں
اس طرح دی تقریبات اچ شرکت دا موقع ملدا وے۔ محمد ضیاء الدین نے کہیا کہ
حضور ﷺ دی عظمت بیان کرنا تے ہدیہ نعت پیش کرنا جی دوسری سعادت اس دنیا
اچ نیگی۔ اللہ تعالیٰ نے انہاں دے رتے نوں بہت اعلیٰ تے ارفع بنزایا اے۔
اے خوش نصیبی اے کہ سائوں اللہ تعالیٰ نے حضور ﷺ دا امتی بنزایا وے، گندھارا
ہندکو بورڈ نوں اے اعزاز حاصل اے کہ او خواتین دے کئی پروگرام کامیابی نال
منعقد کروا چکا وے۔ کیونکہ جیڑے لوگ آپڑی مادری زبان نال پیار کر دین او ہمیشہ
کامیاب رہندین۔ ساڈا کسی نال تعصب نینگا اسی تمام زبانوں نال لے کے
چلنے آں۔ ڈاکٹر صلاح الدین نے کیا کہ آرمی پبلک سکول دے ننھے فرشتیاں
دی قربانی تے معجزات دا ثمر اے جس نے پوری قوم نوں یکجہتی دے لا ذوال جذبے
سی نہ صرف سرشار کیتا بلکہ آئیں والی نسلوں نوں یقینی بنزایا وے۔ تقریب دے
آخر اچ پوزیشن ہولڈر طالبات تے شرکاء اچ نقد انعامات تے سرٹیفکیٹس تقسیم کیتے
گئے۔ گندھارا ہندکو بورڈ دے سینیئر وائس چیئرمین ڈاکٹر صلاح الدین تے جزل
سیکٹری محمد ضیاء الدین تے تمام شرکاء دا شکر ادا کیتا۔

☆☆☆☆☆

ماں

تحریر: افسین لیاقت

(جنیور گریجویٹ کالج حیات آباد)

ساری زندگی ماں دے نام کرنیاں
میں خود نوں ماں دا غلام کرنیاں
جناں نے کیتی زندگی اولاد تے نثار
انان جیاں ماواں نوں سلام کرنیاں
جتھے دیکھیاں لفظ ماں لکھدا

جاننے کے مصروف زندگی وچ اسی انمول ہستی واسطے دخت نینگا۔

اچیاں لمیاں ٹالیاں کھڑیاں جناں دی چھاواں

ہر شے بزاروں لہجہ جانجیے، نہیں لبھدیاں بچناں ماواں

اسی کیوں اے گہل پہل گنیاں کہ ماں دی خدمت کرنے والے حضرت اولیں قرنیٰ

اے جس دے اٹھ دے ہتھ دیکھ کے رب سونزا اسدی ہر گہل پیا مندے۔ یا فیراؤ

حضرت نعمانی اے جس دی زمین تے پڑھی جانڑے والی تلاوت آسمان تے بیٹھے

جنتی سنڑ دے اے۔ یاوت حضرت موسیٰ علیہ السلام دا او پیر و کار جنوں اناں دی

زندگی وچی جنت دی بشارت دے دتی گئی۔

قارئین میں اپڑی اس ساری گہل نوں ہک بے ماں بچے دے الفاظ

نال ختم کرنی آں کہ!

میری ماں نوں کوئی بلا دیوے، یا منوں ہی کوئی سوا دیوے

منوں بستر دی عادت نینگگی، کوئی اپڑی چھولی وچ ہی سوا دیوے

شاید آجاوے میرا روزاں سنڑ کے، منوں ایسوں کوئی روا دیوے

میں کتنے دناں دا پہکھا واں، اسی محبت نال کوئی گھوا دیوے

☆☆☆☆☆

گندھارا ویب سائٹ

(گندھارا دی ویب سائٹ)

www.gandharahindko.com

ملاحظہ کرو تو انٹوں ہندکو دے حوالے نال بوہت سارا مواد

پڑھنے نوں مل سی

ہندکو ہفت روزہ اخبار

(ہندکو واں اخبار خود بی پڑھوتے دوسرے نوں اخبار

دامبر بنڑاؤ، راجپٹے و سسے ایس ایس ایس کرو

(0314-9048111_0333-9413652)

فاطمہ

(میگزین ”فاطمہ“ و سسے اپڑی لکھتاں گندھارا دے

پتے تے ارسال کرو تے تسی اپڑی تحریراں ای میل

دے ذریعے بھیج سگدے او)

تارے

(ہندکو واں پچیاں دے خصوصی رسالے

”تارے“ و سسے تسی اپڑی لکھتاں ارسال کرو)

فیس بک

(گندھارا ہندکو بورڈ دے آفیشل فیس بک پیج تے تسی ہندکو

خبراں سنڑ سگدے او۔ گندھارا دے پیج نوں لائیک کرو)